

JEZIČNIK,

ali

pomenki o slovenskem pisanji.

Spisal

J. M a r n.

II. L e t o.

V LJUBLJANI 1864.

Natisnil in založil J. Rudolf Milic.

Glovek, razuma iskaje v vsem svojem djanji in nehanji, išče razuma tudi v pisanji. Hoté si olikati slovensko pisavo, hoče vediti ne le, kako naj se piše prav slovenski, temuč za kaj in čemu naj se piše tako in ne drugač. Dokler se pa jezik govori, dotlej se tudi spreminja. Kako naj se spreminja, kako množi in olikuje slovensčina? Prava hčerka staroslovensčine ima prava pravico do premoženja svoje matere; toda vsaka stara, če prav materna, se pomladiti ne more, mervta vselej poživiti ne dá. Jemati je tedaj treba iz narodovega govora, kar se ga knjižno skazati da, in potem iz bližnjih narečij slovanskih, z vednim ozirom na staroslovensčino. Narodno naj se mika in razcvita slovensčina v duhu slovenskem, po lastnih pravilih, po vevah lepoglasja in besedne razlage. V ta namen se je lani že oglasil „**Jezičnik**“ in gre tudi letos po svetu, ker nabral je spet zlato čislo lastnih pomenkov ali razgovorov o slovenskem pisanji med časi porednim učencem in časi neporednim tovaršem. Vendar si je svest, da mu bode brez zamere. Da se resnica prav spozna in dobra reč pospešuje, to mu je mar; sicer pa ne misli, da le njegova je prava — kaj še! Beseda besedo prinese, in kjer je mnogo govorenja, je malokdaj brez graje; kar pa je govoril, je govoril brez suma — z jezikom brez jeze — **Jezičnik!**

V Ljubljani 1864.

J. M.

POMENKI

o

slovenskem pisanji.

I.

„Naváda je vóšit
Nov' léto priti,
Al rés al z' jezíkam
Móre se stríti“.

Učenec. Tako je pisal naš Vodnik v svoji véliki praktiki še v unem stoletji. Doslej se je marsikaj spremenilo, navada ta je pa ostala. Novo leto se mora vošiti. Vošim ti ga, ljubi „Tovarš!“ tudi jaz, pa ne samo z jezikom kakor jezičnik, ampak v resnici kakor resničnik. Radovala sva se lani v svojih pomenkih in marsiktero sva uganila; radujva se še letos lepo prijazno, veselo in koristno se pogovarjaje o slovenskem pisanji.

Tovarš. Ze velja! In ker je tudi meni resnica, rečem v začetku novega leta, kar Tonček nikoli ni pozabil, ko je prišel v kuhinjo, kadar je Babica kruh pekla, da ima reči: „Gospod Bog blagoslovi!“ — Dasi z jezikom, vendar prav iz serca rečem torej: Gospod Bog blagoslovi tebe, tvoje in moje tovarše v novem letu!

U. Slišal sem nekđaj visocega gospoda besedovati: „Očitno, v očitnem govoru kar ne morem reči blagoslov, blagosloviti, pravim raji le žegen, žegnati“. Na to pa spregovori še visočji gospod: „Res, pa vendar jest očitno nikdar ne porečem žegen, žegnati, ampak le blagoslov, in blagosloviti“. — Kaj mi je misliti o teh dveh besedah?

T. Kakor veliko družih smo tudi besedo žegen, žegnati, žegnanje v latinski cerkvi z latinsko službo božjo prejeli iz latinskega jezika.

U. Oho! Kaj nam ni z nemškega žegen došel?

T. Kaj še! Dasiravno veliko reči, toda beseda žegen nam ni došla iz nemškega, ampak iz latinskega jezika. Reče se po latinski signum (Zeichen sc. des Kreuzes, signare, segnare das Zeichen des h. Kreuzes machen) in po nemški Segen, segnen (vid. Adelung Wb., Bauer Gr.), ker se žegnovaje da vselej kako znamnje, večidel znamnje sv. križa, in od tod imamo Slovenci žegnati (sich segnen, križati prekrižati se), žegen, žegnanje, Čehi in Poljaci žehnati, žehnáni (Pánbuch požehnej), Hrovatje in Serbi pa imajo blagosloviti, blagoslov.

U. Kako se umé beseda blagoslov?

T. Iz blago (bene) in sloviti (dicere, slovo verbum), torej blagosloviti benedicere (nemški benedeien), blagoslovljenje ali še navadnije blagoslov, benedictio (Segen), kadar se kaj govori ali móli.

U. Kadar se pa kaj móli, kak dar pomóli, kaj daruje, kako naj se tedaj imenuje?

T. Tedaj se sme reči blagodar, blagodat ali blagodet (iz blago in djati, dati, deti, sagen, thun), po latinski beneficium, gratia.

U. Gratia je gnada; gnada nam pa res iz nemškega prihaja.

T. Pred ko ne, ker iz gnati, ganiti (ganem, genem, ginem — ganada, genada, ginada — gnada), kar človeka gane, ganja, priganja k dobremu, se pač ne more razlagati, — kali?

U. Kako Nemci razlagajo besedo Gnade?

T. Eni iz glagola (nithan), ki pomeni pomagati, podpirati (helfen, unterstützen), eni pa iz nid (nieder) Genade, Gnade (von der Herablassung zum Niederen).

U. Ali ni nemška razlaga bolj prisiljena kot slovenska? Ktero besedo imajo Slovani za to?

T. Slovani imamo sploh milost, ki sama po sebi pomeni ljubezen in usmiljenje, in res iz usmiljenja (misericordia, venia) se nas Bog usmilva, nam prizanaša, iz ljubezni in prijaznosti (gratia, favor) nam daje svoje neskončne dobrote. Prav se tedaj Gnade po slovenski imenuje milost. Velikrat se lahko reče dobrota, pomoč, prijaznost, blagost, blagota božja, dar božji ali blagodar, in kakor je v staroslovenskem in v rusovskem blagodat, blagodet božja.

Tako se vjema latinska benedictio in slovenska blagoslov, beneficium in blagodat ali blagodet, blagosloviti, blagodarovati ali tudi blagrovati benedicere, nemški benedeien.

U. Sej res, blagrovati je segnen, blagrovana ali blažena je benedicta (gebenedeit). „Le toliko nas blagruje, vedno me blagruje“, se tu in tam sliši; in po tem takem je blagor Segen.

T. Miklosič, kakor se kaže, tega ne poterdi ter pravi, da so si ljudje še le naj novejši čas to besedo vmislili. („Blagor asl. blago že, euge, als subst. anzusehen, ist den leuten erst in der jüngsten zeit eingefallen: blagrov. ravn.“ piše v Forml. 181.)

U. Ravnikar ni ravno iz naj novejšega časa (roj. 1776, um. 1845), in sej tudi novejši čas ima marsikaj dobrega in hvale vrednega. „Take blagre mi je soseda zavolj tega dajala“, so mi rekli nekaj mati. Slišal sem jih na svoje uho.

T. Primeri po tem takem blagor, blagora; blager, blagra in tabor, tabora; taber, tabra. — Sicer pa rečem še enkrat o novem letu: Blagor tebi (blagože, euge, gut Heil)!

II.

U. Dobro še pomnim, kadar so o božiču ali velikonoči mati pekli kruh — popertnik ali kolač —, smo otroci bili vsi po koncu, vsi veseli, vse praznično se nam je zdelo. Tako se bere tudi v najni knjižici: „Kadar koli je babica kruh pekla, imeli so otroci praznik“. Govori se po tem o kruhu, hlebu, hlebcu in hlebčeku... Ako je katero dete mrvilo kruh na tla... na drobtine se ne sme stopiti... kdor se prepira s kruhom... ko se hleb po strani reže... mrvila je drobtine... košček kruha... pal je kruh na tla itd. — Kako se pač razlagajo besede kruh, hleb, drobtina, drobiti, merviti?

T. Kar zdaj pravimo kruh (panis, Brot), se je nekaj sploh reklo hleb, se sim ter tje po Slovenskem še pravi, povsod pa umé; ravno tako je v navadi beseda hleb v staroslovenskem, ruskem, českem, poljskem jeziku v tem pomenu. V nekdanjem gotiškem se bere hlaiifs, hlaibs (Brot, panis), in

iz tega so Nemci povzeli svoj sedanji *Laib*, ki se le iz go-tiškega ali pa iz slovanskega da razumeti.

U. Hleb kruha sploh pravimo kranjski Slovenci; ali bi ne smeli reči tudi kruh hleba?

T. Še lože, ker kruh hleba je po besedni razlagi to, kar pravimo sedaj navadno kos kruha. Kruh je kos (*frustum*, *fragmentum*) iz krušiti (*frangere*). O tem piše Kopitar v *Glag. Cloz.*: „Kruh' proprie *frustum panis*; hinc *Carn. et Dalmatis panis ipse* (aliorum *hléb'*) a verbo krušiti *frango*. Sic et *Graecis artos nunc est psomi* (*psomos*) *frustum*, *buccella*“ (*Brocken*, *Bissen*, *Mundvoll*).

U. Morebiti so tisti hleb imenovali kruh, ki so ga krušili, drobili, lomili, kakor lomimo postavim mlince?

T. Že menda. Kruh-, herhniti, kerhek (*fragilis*), krušiti itd. so v slovenskem, krušiti, krušina v českem, kroha (*mica*, *drobtina*), krošit' (*frangere*, *drobiti*) v ruskem navadne, torej vzajemne besede slovanske. In kaj velja, da je nemška beseda *krume*, *krümchen* ravno slovenska kruha, krušina, kruhma, kerma?

U. Kar pravimo *drobtina*, kaj ne? — Čul sem že tudi *drohtina* in *droftina*?

T. Toda le po posamnih krajih, časi iz blagoglasja. Glasniki se radi spreminjajo in med seboj vravnavaajo ali vpodobvajo. O tej spreminjavi piše *Metelko str. 4*: „Po več krajih gorenje *Kranjske* se glasi tudi *b* na koncu besedi, in v sredi pred *k* in *t* kakor *f*: *drof* nam. *drob*, *droftine* n. *drobtine*, *bof* n. *bob*, *bofki* n. *bobki* (*bohnenförmige Schmalzkuchen*) itd., kar pa koj potem „*Volks corruption*“ — ljudsko pokvaro — imenuje!

U. Hleb (hlebec ali hrov. hlebac, hlebček) se torej kruši, drobi in celo mervi; kaj znamenuje mervi se, merva, mervica?

T. Kakor *drobtina* iz *drobiti*, tako *merva* iz *merviti*. *Merva* je a) *Heu*, b) *Kleinigkeit*, kakor *troha* iz *tréti* (*Kleinigkeit*, *Splitter*): *mervico* (*Krümchen*, *ein Bisschen*) mi daj; nisem dobil le *tröhice*, le *mervice* ne (*ganz und gar nichts*). Kakor *merva Viehfutter*, pomeni kruh lahko *Menschennahrung*, živež sploh, kakor molimo tudi: „Daj nam dans naš vsakdanji kruh“.

U. In *krušni očee* je rednik sploh, kateri komu skerbi

za potrebni kruh ali živež. — V tem pomenu se glasi pregovor: Vaša gnada kruha strada. — Morebiti je gnada le vendar slovenska beseda, in vaša gnada tisti, ki se žene, poganja, in si kdo vé kaj domišljeje?!

T. Celo v tem pregovoru ima Metelko za besedo gnada oklenjeno besedo milost v znamenje, da je tuja, ter piše: „Vaša gnada (milost) kruha strada (Er gibt sich für einen Edelmann aus, ist aber ein armer Schlucker)“.

III.

U. O božiču mati potice peko, in tudi učenci gredo tedaj radi vsaki na svoj dom, ter imamo praznike ali vakance. Ako se ne motim, je nedavno v Glasniku nekdo pisaril, da imamo vakancam reči počitnice, ne pa prazniki ali šolski prazniki. Ali res?

T. Jaz bi djal raji poskočnice ali popotnice, ker tedaj naj učenec poskoči, če zna, čez germ in sterm, da si krive ude poravna, ali naj popotuje čez hrib in dol ter pogleda po svetu, ali znajo drugod kaj več kot hruške peč'!

U. Kaj torej pomeni beseda praznik, da je mogel oni tako nasvetovati.

T. Praznik je iz prazen, *a*, *o* (vacuus, leer), tedaj prazniki po besedni razlagi prav primerno vakance (vacare a studiis). O tej besedi piše spet Kopitar: „Prazd'nik' m. dies festus. Cave credas in prazd'nik' inesse quidquam (de) d'n' (den, dan). Est formatio simplex et regularis ab adj. prazd'n'; prazd'novati ferior. De *d* epenthético in prazd'n' pro praz'n' (cf. pol. prozny) diximus alibi“.

U. Praznik je torej namesti prazdnik?

T. Kakor gospóska nam. gospodska, soseska n. sosedska, brezen nam. brezden ali brezno (brez in dno, stsl. bezdna f. abyssus), pozno n. pozdno, serce n. serdce itd. (cf. I. Jezičnik. L.)

U. Ker je prazen lat. vacuus, se res prav imenujejo vakance šolski prazniki, ker so šole in šolske klopi prazne, šolarji pa praznujemo, smo prazni ali brez dela.

T. Praznik pomeni v prvotnem pomenu prestajo ali prestanek od dela (Gutsman), skorej to, kar delo pust (feria Ruhetag), in nedelja — iz ne in delo, delati — dan, o katerem se ne sme navadno delati; v drugotnem pomenu je pa tudi

(kar lat. *feria*) posvečen dan, svet dan, svetek, god (*dies festus, Festtag*). Drugi Slovani imajo v tem pomenu svetdan, blagdan, svetac, svetkovina, posvicieni (čes.); in že na Dolenskem pravijo svetačen, svetičen, svetčen dan, svetična ali pa praznična, pražnja, nedeljska obleka.

U. Kakor praznik, pomeni tudi nedelja oboje: a) prejenjati od dela ali praznovati in b) dan posvečevati, na tanko po zapovedi. Vendar — ali bi se ne smelo pisati nedela ali nedelo brez *j* — iz delati, delo?

T. V naših prvih, briziških spominkih se bere nedel moškega spola (cf. mon. Frising. I. ježe ne spasal nedela, ni sveta večera). Mislili so nekteri, da je tu napaka nam. nedelje; toda Jarnik je povedal, da se nedel na Koroškem rabi v moškem spolu (*nedél der Feiertag, nedélja der Sonntag*; in Kärnt. auch eine Woche, vid. Etymol.).

U. Ravno tako se mi zdi pondelek ali ponedelek nam. pondeljek.

T. Jarnik piše ponedelik; Metelko je imel najpred tudi ponedelik, potem je pa popravil v pondeljek, in tako pišemo zdaj navadno pondeljek ali ponedeljek. Koroški in štajarski Slovenci pišejo vendar skorej raji nedela (cf. skudela in skudelja), pondelek, nedelska obleka, in Murko pravi celo postopaču nedelko!

U. To je pač prenežno ime za človeka, ki pase lenobo!

IV.

U. Unikrat si djal, da bi se praznik, svet dan, smel imenovati tudi god (*dies festus, Festtag*); — od kod pač to imenovanje?

T. God je v stsl. hora, tempus (*opportunum*); godina hora, dies; godišče tempus, annus; v nsl. je tempus, dies festus; v ruskem se zove tako leto; v hrovaškem tudi gostija, v serbskem slovesnost.

U. God moj je, kadar obhajam spomin svojega patrona, priprošnjika ali zavetnika pri Bogu.

T. Tisti god se imenuje po nemški *Namenstag*, po rus., polj., čes. *imeniny*, po serb. *godovni dan*, ali *imendan*.

U. Po moji misli se lepo vjemajo različni pomeni v slovanskih jezikih; kadar je v letu posebin god, se slovesno

ali praznično obhaja, velikrat z gostijo, in mati večidel kaj čez ponev ali prav za prav v ponev veržejo!

T. Sicer pa pomeni god kar godina, hora (ura sowohl die Stunde, als das Stunden zeigende Werkzeug).

U. V slovenskem vendar le imenitni, slovesni čas?

T. Pa tudi pripravní čas; torej goditi komu (gratum esse, morem gerere); goditi se (contingere, fieri); v god, po godu, vgodno biti (opportune). V stsl. se piše sicer ugodno; Kopitar ima god tempus, anniversarius dies, godé volupe; hinc ugoditi komu probare se cui, acceptum reddere; vendar bi jaz po svojem vodilu raji pisal vgoditi komu, vgodno, nevgodno (cf. vdati se, vdan biti komu, vstreči komu itd. I. Jezičnik XLII.).

U. Kadar sem materi kaj nagajal, so mi rekli: ti negúda ti!

T. Lej, to je ravno iz glag. goditi, negoden ali nevgoden biti komu (inopportune, tempore importuno).

U. Lan pri nas godimo, in tiči se godijo, in kadar so godni, izletijo iz gnezda; časi pa še pred poskušajo, in ker še niso leteči ali godni, se lahko vjamejo.

T. Iz glag. goditi se fieri, maturescere (zeitigen) je goden ali godan, godna, o, maturus (zeitig); od tod v nsl. zгода, zgodaj ali zgodej, pri godu mature, goden maturus ali sploh dignus, aptus.

U. Kako imeniten je ta glagol za nas učence, ki se godimo, in bomo godni, kadar srečno opravimo tisto hudo skušnjo, ki se ji pravi godna skušnja ali „Maturitätsprüfung“. Da bi pač takrat mi ne spodletelo!

T. Kaj pa, če takrat „skozi padeš“?

U. Oh! kdo me bo lovil?

T. Bog daj, da bi tedaj bil godan popolnoma, in da bi ti vse po godu šlo!

U. Potlej bom obhajal god v pomenu rus., hrov., serb., staro- in novoslovenskem! Evo vzajemnosti!

V.

U. „Ali morali so se navaditi na drobtine paziti.. Drob-tine morajo na ogenj.. Jožek se je moral odvaditi izbireno-sti.. Dobra gospodinja mora za peró čez plot skočiti.. — in poprej je bilo brati: komur bi bila mogla zaupati dom in o-

troke.. ni mogla videti itd.“ — Ako se ne motim, se je že mnogo pisarilo o glagolih morem in moram, pomeniva se še midva o tej pisavi do dobrega!

T. Že l. 1825 piše o teh glagolih *Metelko*: „Morem (nam. možem), können, zmagam. — Na dolenjem Kranjskem se čuje tudi sedanjik móram, ich muss. Tako se govori (kakor tudi v Hrovaškem): Star móra, mlad more umréti, ein Alter muss, ein Junger kann sterben. V preteklem se loči tudi na tanko: Smo mogli, wir mussten; smo mógli, wir konnten. *S per-* in *za-* je v pomenu nöthigen skozi in skozi po tej obliki navadno: permoram, permorati, permóral, permóran“. (Str. 118.)

U. Kaj pravijo k temu noveji slovničarji?

T. *Janešič* piše (l. 1863 str. 83): „Glagolu moči — mórem (können) se je v sedanjiku prvotni *g* v *r* sprevergel (oblika možem je med Slovenci le ob hrvaški meji še navadna); po ostalih časih in naklonih se vendar pravilno pregiblje mog óč, (po)mozi, mógel itd. n. pr. Pomozi vsakemu, kolikor utрпиš. Ravn. — Bog pomozi k naši slozi. N. pr.

Pri tej priložnosti bodi omenjeno, da se je z glagolom moči — morem (können) v novejih časih glagol morati — moram (müssen), kar se tiče njegove vnanje podobe, skorej pri vseh Slovencih (razun koroških v junski dolini in po bližajih krajih, kjer se še dan danes razločno govori: moram, morati, moral) popolnoma v eno zrasel, tako da se le po povdarku med sebo ločita, n. pr. Mlad móre, star móre umreti. N. pr. — Mógel sem, ker sem mógel (moral). N. pr.

Ker živi oblika morati — moram — moral še dan danes med Slovenci in ker je bila znana tudi pisateljem 16. stoletja (n. pr. Jest sem mislil ta celi testament vkupe pripraviti, ali se nei moglu, sem moral na dvie razdeliti, Trub.), zato bi bilo želeti, da se tudi v novoslovenski pisavi sploh v rabo jemlje“.

Še bolj določno se bere o tem v Glasniku l. 1863.

U. Povej mi še to v pojasnjenje!

T. Ondi se bere str. 90 takole: „Ni ga menda glagola v slovanščini, da bi se mu godila večja krivica, kakor glagolu: morati — moram (moral, a, o). Čehu in Polaku ga je izpodrinil nemški: museti — musieć, Rus ga nadomeščuje z: nadležat, podobat, dolženstvovat itd., in tudi Jugosloven se ga po gostem izogiblje; posebno pa ga črti tu pa tod

Slovenec, prigovarjaje mu, da je tujec, ki ga slovenščina ni nikdar poznala, ali novorojenček, ki so ga še le slovnice ustvarili slovenščini. — Ne da se tajiti, da ga je večina Slovencev gledé vnanje oblike zenačila z glagolom „mô či — mô rem (môgel)“, tako da je dan danes vsa razlika med njima samo v predtegnjeni in zategnjeni izreki; — pa vendar je le bosa, kar mu prigovarjajo njegovi nasprotovavci: glagol morati — moram ni tujec; nahaja se med prostim ljudstvom še dan danes, če drugod ne, vsaj po Goratanu v junski dolini in po bližnjih krajih, kjer ga še vedno na polna usta izgovarjajo: moram, morati, moral (v), a, o“ in ga nikdar z obliko: „môrem — môgel“ ne menjajo, kakor drugi Slovenci; — da „morati — moram“ ni novorojenček, priča so nam slovenski pisatelji 16. stoletja, katerim je večkrat rabil, n. pr.: Jest sem mislil (ta) celi testament vkupe pripraviti, ali se nei moglo, sem moral na dvie razdeliti. Trub. — Naj dobi torej ta glagol tudi v novi slovenski pisavi spet veljavo, ki mu gre korenitemu Slovincu“.

U. Po tem takem mu tudi midva ne smeva kratiti veljave, ki mu gre korenitemu Slovincu. Zastran Čehov pa že naš Prešern poje: „De včasih vèrli Čèh nemškváti músi“.

T. Res je to, da je moram — morati (zwingen, nöthigen) prehajavni glagol (in še le gezwungen, genöthiget werden = müssen), da se je po tej rabi težko ogniti vsake dvombe v pisanji, in res je tudi, da pravi Slovenec po glasu na tanko loči müssen in können.

U. Kako neki?

T. V sedanjem mór em (ich muss) in mô rem (ich kann) móreš (mór's) in môreš, moreva (mór'va) in môreva, móreta (mór'ta) in môreta, moremo (mór'mo wir müssen) in môremo (wir können) itd.; v preteklem: sem mógel (ich musste) in sem môgel (ich konnte); sem mógla in môgla; smo mógli in mógli itd. — Da je samoči, samorem preveč po nemškem vermögen, in da je bolje pisati namesti njega samo mo či, morem, časih pa premoči, premorem, — se samo po sebi razumé.

U. Pa je sitno in celo napéno glas vselej znamenjati.

T. Torej mislim, da je prav in pametno, da pišemo moram (ich muss) in morem (ich kann), sem moral (ich musste) in sem mogel (ich konnte), ker se govori tako a) po Slovenskem tu in tam, in sploh b) po Slovanskem (hrov. serb.) in

c) da se koj v pisanji pomen določi. Kdor pa moči — morem rabi v obojnem pomenu, naglaskov ali posebnih znamenj opusčati ne sme, da se kaže tudi v pisanji, kar se razodeva v govorjenji. —

Sicer pa *Janežič* še posebej piše o tem str. 240 tole: „Za glagol „können“ ima slovenščina: moči ali utegniti (posse), kedar se zaznamlja možnost, in znati (scire), kedar je govorjenje o vednosti; včasih je pa slišati „znati“ tudi v prvem pomenu, kar pa ni, da bi se v knjigo jemalo, n. pr.: Mladeneč more, starček mora umreti. N. pr. — Jutri utegne marsikaj drugače biti, kakor je bilo danes. N. pr. — Kar znam, tega mi nikdo ne more vzeti. „Müssen, man muss“, se sloveni z glagolom: morati, imeti, ali s pomožnikom je, treba je itd., n. pr.: Kdor se noče v mladosti učiti, mora na stare dni kruha prositi. N. pr. — Zanikernost imaš (ti je) že v kali zatreti. — Meni je govoriti, tebi poslušati. Navr. — V zornih letih je treba sejati, da se žito v klasje vreteni v moški dobi. Levst.

VI.

U. Da je iz mogti — moči, možem, mozi (mozi ti Bog ali mazit' Bog — pravi Dolenec sosedu zdravico napivaje) prava oblika, kaže slovnica; da pa namesti *r* ali *š* imamo zdaj *r* in pravimo morem, — kako je to?

T. To je v nekterih sorodnih jezikih evropskih navadna spreminjava. Tako postavim v latinskem primeri: *os* — *oris*, *mos* — *moris*, *honor* — *honor*, *nasus* — *nares* itd.; v nemškem n. pr.: *frieren* — *Friesel* — *Frost*, *verlieren* — *Verlust*, *küren* — *kiesen*, *war* — *was* — *gewesen*, *gähren* — *Gas*, *Moos* — *Moor* — *Morast* itd.

U. In v slovenskem razun morem?

T. O tem piše *Metelko* str. 16. 17: „Znamenito je, da v nanašavnih besedah za staroslov. *še* pridevamo *r*: nikdar (nikdeže), kjer (kdež), dokler (dondeže), kolikorkrat (čes. kolikožkrat), in v morem namesti možem spreminjamo ravno tako *š* v *r*. Na Notranjskem pravijo celo renem namesti ženem (ich treibe), in urè nam. uže (schon). Tudi namesti kajati, od tod kazen (die Strafe), govorijo po Dolenskem karati (mit Worten bestrafen)“.

U. Kakor nalasč si me napeljal na karati in kaznovati, ker oboje se bere v naslednjih versticah: Kdor darú božjega (kruha) ne spoštuje, tega šiba božja kaznuje; babica

jo je pokarala; mati jih je ostro karala... kaj pomeni prav za prav karati?

T. Kar v staroslov. in ruskem še sedaj kazati (castigare, kasteien, hrov. kaštigati, züchtigen, strafen), kazniti ali kaznovati, kazn' ali kazen v poljskem kara, karati (ferire, punire); kara stsl. rixa (cf. goth. kara, lat. cura, Sorge, Klage, Jammer; karati ali — koga jammern über jemand, klagen; kar nam. kvar iz kvariti — kaziti, beschädigen, verderben).

U. Ali ni s to besedo v zvezi tudi pokora, pokoriti in pokarati koga?

T. Nekoliko se vjema; v novoslov. je karati vituperare, reprehendere (mit Worten strafen, ausschelten; cf. rus. pokor' contumelia Tadel). Namesti kajati (lugere, — se, poenitere) bi jaz torej raji primerjal na ravnost kazati s karati po omenjeni spreminjavi: morem — mozi, kora — koša, nebore — ubore — ubožen itd.

VII.

U. »Mrvila je drobtine mravljam ali ticam v lesu«, — pa sej ne červom, ki se v lesu redé in červojedino napravljajo?!

T. Les je v nsl. res Bauholz, Werkholz (lignum), v stsl. in v družih slovanskih jezicah je pa tudi gojzd, log (silva, nemus, Wald); vendar tudi v nsl. se razumé v les iti (v gojzd, ins Holz fahren), in rabi se mislim lahko v tem pomenu (cf. Holz — Gehölz les — lesovje, Hölzenegg — Lésno berdo).

U. Ali bi se ne móglo reči drevno ali drevesno berdo?

T. Drevo ali dervo pomeni v nsl. a) arbor, b) aratrum (plug), in c) dreva (rus. drova) v množnem številu Brennholz (ligna); torej lahko rečem: Grem v les dreva sekati, grem v les po derv, dreva nese iz lesa, lesovja itd.

U. Zakaj pa se časi piše tica in časi ptica?

T. Kakor tuj in ptuj, tič in ptič.

U. Kako se ta pisava razloži in pojasni?

T. Ne le posamesne čerke, celi zlogi se snemajo in odmetajo časi v slovenskem pisanji: nograd n. vinograd, čem — češ — če n. hočem — hočeš — hoče, sem n. jesem, mu n. jemu; tako tudi tič n. ptič (čes. ptak), tica n. ptica, tuj n. ptuj. O tej besedi negotov popraša je Metelko v svoji slovnici

str. 79: „Ali ni ptuj, fremd, iz put, pot? Hrov. putujem ich wandere (peregrinator), putni (peregrinus). V sedanji ljudski govorici se sliši sicer le tuj, in ne več ptuj, kakor tudi tič, tica, namesti ptič, ptica Vogel“.

U. Pa se vendar govori tudi ptuj in ptica; ali je res tuj n. ptuj iz putuj?

T. Ne vem, in zelo dvomim, ker se tako različno piše v družih jezikih slovanskih, p.: stsl. tužd', čužd' in štužd', rus. čuzij, čes. cizi (cizinec, cizak), hrov.-serb. tudj; od kod. dj ali šd, ako iz put, putuj? Primeri čužd' in čud, čuden (selt-sam, fremd), Čud in got. thiuda! Nemško se pač vjema z latinskim: Pilger, Pilgrim in peregrinus, in tudi Slovenci pravijo nekteri sv. Pelegrin nam. sv. Peregrin.

U. Pri nas pravijo, kadar je o shodéh veliko ljudi iz vsih krajev: „Toliko je vnanjih ali zunanjih na shodu“.

T. Vnanji ali zunanji, po lat. extraneus (exter, externus, extraneus), po laški straniero, stsl. stran'n' (in strana regio), rus. stranij, hrov. stran, inostran (alienus, alienigena). Bere se tudi v naših brizinskih spominkih: stranna (peregrinum).

VIII.

U. Celó se bere tu, drugej pa clo, in ravno tako se najde sim ter tje zeló in zlo. Kaj mi je misliti o tem?

T. Celo je srednji spol iz celi, cela, celo (integer), in kakor se sicer srednji spol prilogov rabi prislovno (adverbialiter), tako se sme pisati tudi celo, dasiravno se izrekuje polglasno c'lo, clo.

U. Pa sem že slišal tudi cel', cèl. Ločan postavim e bolj na tanko izgovarja, kot o na koncu.

T. Torej pravim, da je dobro pisati z e: celo; da se o ne izrekuje, je popaka, kakoršna je na pr.: let', vin' itd. ter ni posnemati.

U. Ali veljá to tudi o pisanji zelo in zlo?

T. Res se da razlagati zelo iz zel, vendar ima zel v žensk. zla in v srednj. sp. zlo (malus, a, um). Zlo pomeni torej male, böse, schlimm, ali pa zlo, a, malum, das Böse, das Uebel; zélo pa z visokim é (jat) pomeni v stsl. valde, sehr. Kakor v celo smo tudi v zelo visoki e spremenili v polglasnik, in skorej sploh pravimo zlo in clo nam. celo in zélo

ali zeló, da se loči koj od zélo, kakor se tu in tam sliši namesti pravega želo (stimulus, aculeus, Stachel).

U. Zlo lep, zlo dober, se reče po tej razlagi torej hudo lep, hudo dober v tretji stopnji!

T. In zelo lep (valde pulcher), zelo dober (valde bonus) je silo, jako lep, prav dober. Ker se je v stsl. pisal é (jat), in ker se tako pomen vsaj nekaj določi, res ni napčno pisanje celo lep (ganz, sehr schön), zelo dober, celo ne, celo nič (cf. ganz und gar nichts) itd.

IX.

U. Slišal sem že, da se ima cel in ves ločiti v pisanji, pa ne vem kako.

T. Janežič to razloči str. 225, kjer piše: „Ves, vsa, vse pomenja prav za prav to, kar v nemščini all, alles, — v latinščini: omnis, cunctus, universus, totus; včas pa se menja med slovenskim ljudstvom s prilogom cel t. j. ganz, unversehr — v lat. integer, n. pr.: Vsi ljudje vse vedó (kar pa ni res). N. pr. — Koren vsega hudega je lakomnost. Met. — Vsa (bolje kot cela) zemlja (jaz bi djal: ves svet) je hiša božja. Ravn. — Ves dan, vse leto, vse dni svojega življenja itd.“

U. Ali se mar ne sme reči cel dan, celo leto, celo življenje?

T. Sme se sme, sej se ravno v teh zadevah reče lahko integer ganz, in sej tudi *Metelko* piše p.: cel teden je bil tam; celo noč nisem spal itd.

U. Cel je hlebec, dokler ni načet; cele so hlače, cele so bukve, dokler niso natergane ali raztergane.

T. Nasprot pa se mora reči: vsi hlebci so bili načeti; hlače so vse umazane; vse bukve sem prebral (ne pa cele); vse mesto je bilo po koncu (ne pa celo mesto); vsa šola se je veselila praznikov (ne pa cela šola); vso kupico sem popil (ne pa celo kupico sem popil!), vse mu svetu je znano itd. Sicer pa pomeni cel tudi zdrav, sanus.

U. Rane se celijo, ranjena roka ali noga se celi itd.

T. Torej je celiti sanare, sanum (salvum, integrum) aliquem reddere; celovati osculari, salutare (küssen, herzen), celovanje salutatio (pariter convenit etymologice cel' (integer) cum salvus, salvum i. e. integrum aliquem velle, — Kop. Glag. Cloz.)

U. Ali imajo drugi Slovani tudi te besedici s povedanim razločkom?

T. Sploh ste znane vsim, le da bližnji naši sosedje pravijo *sav* (*vas*), *s va*, *sve* namesti našega *ves*, *vs a*, *vse*, ktero se lepše vjema s staroslovensko obliko. — In kakor se znanja tretja ali presežna stopnja s celo, zelo ali zlo lep, tako se sklepa v višji stopnji tudi *ves* ali *vsega*: *vsemogočen* ali *vsegamogočen*, *vsegavedin* itd.

X.

U. V kateri zvezi ste besedici *zel*, *zla*, *o* in *zal*, *a*, *o*, ker se mi zdi, da imajo Hrovatje tudi besedico *zal*?

T. Imajo jo res, toda v drugačnem pomenu.

U. *Zel*, *zla*, *o* je hud, *a*, *o* in *zal*, *a*, *o* je berhek ali lep, *a*, *o*.

T. Pa le v slovenskem jeziku, in še v tem le bolj na gorenji strani tako, da bi jo smel imenovati gorensko kranjico ali gorenko. *Zal* mladeneč, *zala* deklica je tu lep mladeneč, lepa deklica, po dolnji strani in po Hrovaškem pa hud mladeneč, hudobna deklica.

U. To bi Gorenec naletel, ko bi berhki Hrovatici rekel: *Zala* moja!

T. Res ne vem, da smo mogli Slovenci tako premeniti tej besedi pomen. Pač je le predostikrat *zal* dečko tudi *zao* ali *zal* (*malus*) v hrovaškem pomenu, in *zala* deklica ravno tako *zala* ali *zla* (*hudobna*)! Da bi tako ne! Vendar bi svetoval rābiti *zal*, *a*, *o* v pomenu lep, *a*, *o* (*nett*, *schmuck*) le v domačih prilikah in spisih, v vzajemnih pa se je ogibati za umevnosti voljo.

U. *Zal* je pri nas berhek (*stattlich*)?

T. Tudi ta beseda mi je na sumu ali dvomna, ker je ne dobim pri družih Slovanih. Prav zdi se mi torej, da se vjema celo na tanko z nekdanjo gotiško *bairhts* in staronemško *berht* (*lucidus*, *hell*, *klar*), in od tod *berhtek*, *berhek* (cf. Murko 780. str. *briht*, m. die Erinnerungskraft; *brihtati* se, *sich erinnern*, *sich besinnen*), *brihten*, *brihtna* glava itd.

U. Zdaj se *brihtam*, da ima *zal* v drugi stopnji berhekjši ali berhkeji.

T. Metelko ima za *brehek* v drugi stopnji kar *gorši*, *gorji*; *Potočnik zal* (*stattlich*) — *gorji*, *gorši* — *zopombo*,

da ima zal ali zlo le pri gornjih Slovencih uno pomembo, sicer se pravi hudo, böse, v sodnji stopnji gorji, schlimmer; od tod medmet gorjé, wehe! — Naj bolje mi pa dopade, kar piše o tem Janežič str. 52: „zel (hud) — gorši, gorji“.

Opomba. Gorši je Kranjcem sploh primerna stopnja prilogoma zal in brhek namest pravih oblik zaljši, brhkejši, brhkeji, ki se tudi sploh rabijo, n. pr.: Na gori cvetice naj zaljše cvetó. Vilh.

U. To je i meni kej všeč. Čim manj razlik, tém lepši in pravilniši jezik. Pisati hočem torej zal, zaljši, naj zaljši v slovenskem, in berhek, berhkeji, berhkejši.

T. Prav, sej imamo tudi zaljšati ali zaljšati iz zaljši, kakor lepšati, boljšati, daljšati itd. iz lepši, boljši, daljši v drugi stopnji.

XI.

U. „Spoštujte božji dar (kruh), brez njega je gorjé, in kdor ga ne spoštuje, tega božja šiba kaznuje“, je babica govorila otrokom. Gorjé je po tem, kar si mi ravno zdaj povedal, v drugi stopnji iz gorji, in to iz zel ali zlo (hud); pa tudi za zal (lep) in berhek je sodnja stopnja gorji, gorši; — kako se pa spet to enači?

T. Ključ do te razlage mi dá Metelko str. 81, kjer pravi, da je gorjé iz gôrek („Auf p und zwar up ist das einzige gorúp, auch gorjúp, bitter, herb, von gôrek, welches letztere bey uns warm, bey andern Slawen aber bitter heisst, gorjé, gorčica Senf“). Kakor je iz širok, kratek itd. druga stopnja širji — širši, kraji — krajši, tako je iz gorek (warm, bitter) gorji — gorši, in od tod gorjé (wehe).

U. Po tem takem celo Gorencu ni svetovati, naj zove nevesto svojo goršo memo družih!

T. Kar gori, je gorko, greje, časih žge in peče, in kar peče, je hudo (arg), in čim bolj peče, tem hujše ali gorše (ärger) je! Pa se dá še drugač razlagati.

U. Kako še?

T. Na ravnost iz gerd.

U. Oho! Zala Meta — huda Meta, gorša Urša — gerša Urša! To je prav za pust!

T. Čuj! Kar mi pravimo sedaj gerd, se je reklo v stsl. gr'd' (superbus, arrogans, ostentans), v ruskem pa se glasi gord, in na ravnost iz gord je sodnja stopnja gorji — gorši,

kakor iz terd terji — terši (cf. stsl. gr'deti ali gr'diti se, rus. gordeti ali gorditi se, superbire).

U. Mi sicer nismo Rusi; vendar so zali ljudje velikrat res prevzetni ljudje, se šopirijo in napihujejo, in napuh je gerda reč. Sej pravim, pa še porečem: Slovence je bistra glava. Kako pristne primke (zale, gorje, gorše) je vbral kej umoslovno prevzetnim in košatim deklinam, ki se ponašajo s svojo nečimurnostjo in si domišljujejo, da so ponosne, če tudi niso!

T. Zdaj si jo pa ti zadel! V serbskem res pravijo ponos v dobrem ali vsaj ne slabem pomenu (der erlaubte, edle Stolz), ponosen, ponositi, in tudi pri nas smo se tega poprijeli; toda v staroslovenskem je ponos' exprobratio, dedecus (magy. panasz querela, rum. ponos nomen infame — Mikl.), ponos'n' probrosus, ponos'no indecore (unanständig, schimpflich).

U. „Biti slovenske kervi, bodi Slovincu ponos“, poje gotovo v naj lepšem pomenu Koseski.

T. Pa mu je vendar, žali Bog! velikrat še ponos v rumunskem pomenu — nomen infame!

XII.

U. Ne da se mi prav misliti, da bi res v tako slabem pomenu bilo navadno ponositi, ponos, ponosno.

T. Sej pravim, da je celo v dobrem smislu jemati ponos, ponosno zdaj v slovenskem pisanji; ponositi t. j. malo nositi (ein wenig tragen, z. B. Kleider), ponošena suknja t. j. ne nova. Tudi v sestavi oponositi, oponašati, oponašanje rabimo v dvojnem pomenu: a) posnemati koga (nachahmen, jemandes Mienen, Geberden nachmachen), večidel slepo, neumno, v norcéh posnemati, in b) očitati komu (vorrücken, vorwerfen).

U. In tedaj se menda tudi loči, in a) reče oponašati koga, b) pa oponašati komu.

T. Pisati so jeli ponaša, Slomšek ponoša (Action des Declamators); govornik lepo ponaša ali ima lepo ponašo (obnašo) t. j. lepo spremlja besedo svojo s primernim telesnim gibanjem in kazanjem. Sicer pa se ponašati, n. pr.: za svojo pravico, s svojo umetnostjo itd.

U. Oponašati ali očitati komu kaj — je pa vselej v slabem pomenu.

T. Pri nas Slovencih; pri družih Slovanih pomeni sploh pokazati, razodeti, razkriti, po besedni razlagi iz oko — oči, očitati in očitovati (manifestare, ostendere), očit ali očitien (cf. stsl. očivés't', očivés't'n' manifestus).

U. „Kar svet ima zdaj skrito, bo enkrat vsem očito“ (nichts ist so fein gesponnen, es kommt einmal an die Sonnen), pravi slovenski pregovor. Bere se tu pa tam očividno.

T. Tudi očividno in celo očividno, prav po nepotrebnem, ker očito ali očitno, in vidno samo na sebi že pové, kar se ima reči.

U. Ta mož je kej očitien, je kej vidin, t. j. ga je kaj viditi, je životan ali dobro rejen.

T. Pa tudi — je vreden, da ga vidimo, da nanj gledamo — skorej to, kar ponosen, veljaven (ansehnlich, stattlich); in očito, očitno (öffentlich, augenscheinlich, visibiler, palam), očitoma, kar vidno, vidoma. Sicer pa vidin ali viden, dna, o zaznamnja to, kar Murkov viditen, tna, o in viditelen, lna, o (sichtlich, sichtbar).

XIII.

U. Kar pravimo Slovenci hud, a, o, pravijo drugi Slovani zel, zla, o; ali pa imajo tudi našo besedo hud, hujši?

T. Imajo jo večidel, dasi v nekako širjem pomenu.

U. V kacem? Kaj pomeni beseda v staroslovenskem?

T. Kopitar piše o nji: „Hud' vilis. Carniolis est malus, et fere idem quod aliis z' et s'hužd'sati (s'hujšati) macresco“.

U. Sej je reč v teh dveh zadevah v slovenskem navadna: hud biti, huditi, hudovati ali hudobovati se, in hujšati, shujšati, shujšan, pa tudi shujšati koga (na telesu), in pohujšati (na duši, scandalizare). Murko ima v slov.: shuditi verderben, schlecht werden, n. pr. vino, kostanji, jabelka so se shudile.

T. Miklosič ima hud' stsl. pauper, sordidus (cf. vilis), hudeti minui, huditi diminuere, hudodus'n' pusillanimis; v hrovaškem je hud — böse, boshaft; v ruskem a) schlecht, übel, schlimm, b) hager, mager; v poljskem, českem, slovaškem hudy a) arm, b) mager (hudičky sehr arm), hudeti arm werden, huditi arm machen itd. (cf. macer in mager).

U. Kako lepo sklepa spet Slovenec gorenške in dolenske Slovane, ker v obeh pomenih imamo besedo hud (böse) in shujšan (mager), in ubogi berači ali reveži so večkrat shujšani ali suhi, pa tudi velikrat hud i n a d u š i (schlecht, böse) Velika beračija velika hudobija — se le prerada pajdaši!

T. Res so ubogi dostikrat brez bogi, brez Boga, ubožni — brezbožni, torej tolikrat nadložni! — Huda se je godila hudobnim že pri naših prednikih. Živelci so nekdanj Slovani v tako imenovanih zadrugah ter so si vzajemno pomagali. Svaka zadruga, piše Mesic v Kujiževniku I, 1., imaše svojo baštinu (djedinu), od koje su namirivane potrebe svih članova: zato nije bilo siromaka (čes. chudy); siromak i bez imanja bijaše samo onaj, koga je zadruga zbog kakova zločina iz svoga krila izključila; zato je rieč chudy izvorno toliko značila koliko zli, kao što Slovincem hud i danas u tom znamenovanju rabi (cf. Slovanské pravo. sp. dr. H. Jireček).

U. Hudi — zli, zlobni — hudobni! „Hudo lepa, hudo dobra je ta“ bi po tem bila tretja stopnja kakor zlo lepa, zlo dobra namesti zelo lepa, zelo dobra. — „Temuč reši nas od hudega“ prosimo v Gospodnji molitvi, in časih se še sliši in bere: „od zlega“. Hudo je tedaj zleg v slovenskem.

T. „Aus dem sg. gen. neutr. zlega, piše Miklosič §. 283, hat der unverstand den nom. zleg herausgeklügelt, woher der sg. instr. zlegom trub“. —

U. Pa že Truberjeva neumna glava si je besedo zleg vmislila?! Torej je že tako stara?

T. Tudi naslednji in sedanji celo dobri pisatelji jo rabijo veseli, da imajo za zlo ali hudo (malum, das Uebel) lastno besedo, in kakor se vidi, jo javalne popustili bodo.

U. Ako je zlega res iz zli, a, o, so mógli sploh egarji biti, sicer bi bili pisali zliga, zlimu itd.

T. Da bi pa zavoljo tega celo besedo schlecht slovensko imenoval, tega pa ne (cf. schlecht — schlicht).

U. Kako to?

T. Bilo je že brati, da zleht ni schlecht beseda, ker je iz zleg-t, zleht! — Ne najdem je nikjer v nobenem slovanskem slovarji, bila bi grozna popaka, in nam je tudi Nemci ne pustijo.

U. Naj jo le imajo, le imajo! Mi Slovenci pa raji vse „zleht“ reči in „zlehtne“ lastnosti zaverzimo, potlej nam te besede celo treba ne bo (cf. Nov. 1849).

XIV.

T. In „ubogi berači ali reveži so večkrat suhi, pa tudi velikrat hudi na duši“ — si tolikanj pomenljivo rekel; ali pa tudi veš, kako se razlagajo besede ubog in berač in revež?

U. Da se v sestavah ubog, ubožen, ubožnost, ubožati vjema *u-* z gerškim *a-* (privativum), ravno nasprot besedam Bog, bogat, bogastvo, obogateti, to si mi že lani razjasnil; in v Novicah je bilo nekdanj brati o koristi koreninoslovja:

Kriči Minerve sin:
Zabite si v čepine!
Vbogi in bogatin
Sta ene korenine!

T. Pa bi se móгло pisati z *u-* in glasila bi se tretja versta: Ubog in bogatin. — Obe se strinjate v besedi Bog, in Kopitar piše: „Radix vocis bogat', *a*, o dives certe a Bog', sicut lat. dives a Dis aut Deus?“ — vendar z vprašajem na koncu.

U. Ali je prav slovenski: bogati koga? Kaže se, da se bolji Slovenci pisaje ogibajo tega glagola. „Kdor ne boga, ga tepe nadloga“, — so mi mati tolikrat djali, in bogljive otroke imajo starši radi, nevbogljive pa karajo in kaznujejo!

T. Res imajo sicer Slovani v tem pomenu slušati, poslušati koga, pokoriti se komu (obedire, obsequi alicui), poslušen in poslušljiv, pokoren in pokorljiv (obediens, gehorsam); toda marsikdo sluša in posluša in se celo pokori, pa vendar ne stori, t. j. ne boga. Tudi je slišati — slušati in poslušati to, kar je nemški hören — horchen, latinski audire — auscultare. Dobro še pomnim, da mi je celo težko djalo, ko nam je učencem ranjki Metelko pri tej besedi z ramami zmajevaje rekel, da je bogati, bogam pred ko ne iz nemške folgen (folgati — bolgati — bogati)! — Od kod tolikrat *u-* ali bolje menda *v-*: vbogati, vbogljiv, nevbogljiv, vbogljivost, nevbogljivost? Kam je prešel *l* iz folgen — bolgati? Zakaj se nikdar in mislim tudi nikjer ne sliši? Kako, da je tako domača ta beseda in tako razširjena, sploh znana med slovenskim narodom?

U. Morebiti za to, ker Slovenec rad boga?

T. Res je to, rad boga Slovenec, rad ravná z Bogom, po Bogu (nekdanj *u* Boga), pobožno, vdan v voljo božjo — svest si, da bo tudi Bog kdej ravnal z njim po svoji preveliki milosti. In ravno po Bogu ali z Bogom ravnati bi se djalo bogati ali vbogati.

U. Pa ne še božati, pobožati koga?

T. Božati koga se reče v stsl. za boga ali malika koga storiti, delati, imeti (deum facere), kakor ima marsiktera mati svoje preljubko dete, ktero boža in boža, da se ji na zadnje zboža ali z boga, in je potlej brez Boga — njena nadloga!

U. Iz tega se lahko spozná pomen v novoslovenskem. Če je torej božati ali božiti koga čisto slovenski, zakaj bi bogati, vbogati, bogljiv itd. ne bilo?!

T. Prav veselilo me je brati v Miklosičevem slovarji: nsl. bogovati vaticinari trub. coniectura assequi meg. bogovec hariolus lex. z bogati se corrumpi: sême se zboga; zlega boga vživa infelix est metl.; borme pro bože me. nota z boga, z bog rib. z bog prip. propter. — Ako je z bogati, t. j. spriditi ali skaziti se (corrumpi) v slabem pomenku res slovenski, zakaj bi v dobrem — bogati, vbogati — ne bilo!

U. Pri nas pa pravijo: sta se z bogala, t. j. zbotala, pobotala ali pogodila, spravila sta se.

T. Po tem takem bi bilo ločiti z v dvojnem pomenu a) cum, mit, so - s - z in b) de, von, dis -, se - s - z, ali raz, kakor soglasen in seglasen, soroden in seroden (cf. I. Jezičnik XLIII).

U. Seme se zboga, t. j. spridi, in zopernika sta se z bogala t. j. spravila.

T. Kolika pa mi je bila radost čitati na drugi strani: „stsl. bogati servire, nsl. bogati obedire“. Zdaj sem gotov, zdaj vem, da je slovenska, ne pa nemška. — Res ima Miklosič koj po tem pristavek: „quod tamen germ. folgen esse videtur“. Videtur — „esse videtur“ — pravi slavni jezikoslovec.

XV.

T. Marsikteri duhovno ubog je telesno bogat, in nasprot telesno ubog dušno bogat, in le redko se sklepa oboje bogastvo; pa vendar po navadi je ubog tudi berač in revež.

U. Berač se imenuje tisti, kateri darí bere ali milosčine prosi in moli vmes. Prav za prav se pri nas češnje bero, grozdje se bere, kadar je zrelo; hruške, jabelka bero, pa tudi tresejo in pobirajo i. t. d.

T. In v tem pomenu je beseda berač ali morebiti še boljje brač — slovanska, sicer pa ne. Čehi pravijo našemu beraču žebrák (Bettler) in žebrati ali žebroniti (betteln). Sicer

imajo tudi Slovenci to besedo, zlasti gorenski in koroški, in tudi štajerski vedó, kaj je žebrati, žebrám in žeberjem (Murko, beten), požebrati, žebranje itd.

U. Morebiti je res česki žebrač naš brač ali berač, kakor pravimo nograd namesti vinograd? — V slovenskem beremo tudi bukve in pisma, — ali jih drugi Slovani ne?

T. Drugi jih čitajo. Že v stsl. ima brati dvojni pomen: a) capere, legere, colligere (lesen, sammeln), in b) pugnare, contendere, congregi (kämpfen, streiten).

Ū. Po tem takem se res vjema berač in revež, brati ali pa rvati se, in kadar se berači zrujejo ali spopadejo, je huda. Še celó pregovor imamo, kadar sneg zeló nalétuje v precej kosmičih, pravijo: sneg gre, kakor da bi se berači tergali!

T. Sicer ima Kopitar r'vúse rixari, germ. sich raufen; in Miklosič: »r'venije, revnost contentio, aemulatio; revnovati aemulari (cf. neosl. réven et pol. rzewny)«.

U. Pa to utegne biti v dobrem in v slabem pomenu?

T. Se ve da. Kar v stsl., pomeni tudi v novejših slovanskih jezicih: reva, revnost, revnivost aemulatio, zelus in zelotypia; reven, revniv aemulus. Pri nas je reva, revež — ubog, ubožec (mitleidswürdiger Armer, Metelko).

U. v Kakor gladež, pumpež, kradež, sitnež!

T. Cigale ima celó revati (arm sein), kar je v stsl. ubožati (pauperem esse); strašno je reven (er ist blutarm) itd.

U. Ta in una reva je že marsikoga ugonobila!

XVI.

U. V slovenskem beremo tudi bukve in pisma, drugi Slovani pa jih čitajo; — ali je čitati naša beseda?

T. Prašaš, sej imamo že dokaj časa čitavnico, kjer čitamo dnevnik, tednik, letnik, mnogoverstne časnik ali časopise.

U. Iz ktere korenine se razvija glagol čitati?

T. To nam pové Kopitar: »č'tu valere i. q. numero, hodieque Carn. č'téti est numerare; hinc lego literas, numero habeo aliquem i. e. honoro«.

U. Čitati po tem takem pomeni a) numerare, b) legere, in c) honorare.

T. Korenika je prav za prav čet ali čit. V stsl. se

glasi čtû čsti in čisti, ker se *t* pred *t* v *s* premeni, kakor pletem, nedol. plesti nam. pletti itd.

U. Pa mi ne pravimo čteti, ampak a) šteti numerare.

T. Kakor štirje namesti čtirje, pošten nam. počten, poščenje nam. počtenje, ali kakor Serbi pravijo što nam. čto. Zavaljo blagoglasja torej spreminjamo č pred terdim soglasnikom v š, pred samoglasnikom se pa spet prikaže: četerti itd. V českem imajo čet ali število (v rus. celo Ehepaar, četati in s'četati conjungere, copulare), tudi v stsl. četa cohors, turma; iz nedol. čisti je stsl. čislo in čisme, numerus; čisla (v rus. Numeri, IV. Mojz.). V hrov. pomeni čislo tudi Rosenkranz (krunica, brojanice), kar v rus. četky. Sploh se sme reči, da šteti ali številiti pomenijo glagoli česti, čitati, čisliti, čislati, čislovati (zählen, rechnen).

U. Čitati pomeni b) legere brati.

T. Že v stsl. ima ta pomen, in v českem ločijo čtu čisti t. j. brati in čitati t. j. prebirati, večkrat ali delj časa brati. V hrov. pravijo štiti n. čtiti knjigu in čitati; od tod čitatelj, čitanka (berilo, knjiga), čitarna, čitavnica, čitaonica itd. Tudi čisme -ena, kakor pisme ali pismenka (litera).

U. Vjema se prvi pomen z drugim, in čislo ali brojanice se imenujejo zato, ker se na vezi nabrane jagode štejejo in prebirajo pri molitvi.

T. Kar pravijo gorenji Slovani čislo (število) v slovnici, imenujejo dolnji broj iz brati, brojiti (numerare), p. enojno, dvojno, množno čislo, enojni, dvojni broj, množni ali višebroj.

U. In c) pomeni honorare častiti.

T. Tudi častiti ali čestiti se da razlagati iz česti ali čisti, in čislati, čislovati, v čislu ali v čislih koga imeti (aestimare, laški stimare, schätzen, achten).

U. Od tod štirati, štiman torej; koliko lepše se reče čislati, čislan!

T. Čest in poštenije nam. počtenije je že v stsl. honor, v nsl. čast pa tudi čest, častiti, častit, častiljiv in čestiti, čestit, čestiljiv.

U. Zakaj pa pišejo zdaj *a* zdaj *e*?

T. Ker se jerek namestuje časi z *e* časi z *a*; večidel je *e*, in v „angeljevo češenje“, češena Marija“ sploh, ako se razlaga iz čestiti, česčen ali češen, in ne na ravnost iz česti čtû.

Sim ter tje se tudi na tanko *e* izrekuje, in mora se ločiti od stsl. čest' t. j. del, čestiti frequentare (v hrov. serb. čast, častica in čest, čestica, Theil, Theilchen). Sicer pa primeri o teh besedah Metelko pag. 51 in Rački v Pismo slovensko pg. 42.

XVII.

U. Sicer smo djali tistemu, ki knjige ali bukve bere, bravec bravca, zdaj pa pišejo bralec bralca — zakaj to?

T. Pred ko ne se bojijo, da bi Slovani ne mislili, da je naš slovenski bravec hrovaški bravac, kakor naš lonac hrov. lonac, konec — konac, tergovec — tergovac itd.!

U. Pa res sem čital tu in tam že n. pr. bralcem, delalcem, volilcem —

T. Morebiti tudi valilcem in rogovililcem!! Tako so naši prejšnji bravci zdaj bralci, pisavci — pisalci. Kaj meniš ti o tej pisavi?

U. Ali ne tudi pisaži? Kakor pisalec, lca, se sme menda ravno tako djati pisala, le — ali pe?! Ali se je res bati, da bi naš bravec utegnil biti hrovaški bravac?

T. Celó v hrovaških knjigah ne najdem ni oblike bravac ni bralac v omenjenem smislu. In v stsl. je po Miklošiču brav' animal; victima. nsl. brav, bravski suillus; bravinski vervecinus. croat. brav aries, bravar opilio. Tisti strah je torej v sredi votel, okoli ga pa nič ni!

U. Imena „bralci, čitalci, delalci, volilci“ narejajo pred ko ne iz preteklega deležja na *l*: delal-ec, volil-ec, pisal-ec itd.; jaz bi jih likal rajši iz deležja na *v*: delav-ec, pisav-ec, bravec itd., ker ima to že samo po sebi nekako bolj samostavno obliko in veljavo. Kaj pravi staroslovensčina k tem oblikam na — lec?

T. V stsl. teh oblik ne dobim, lahko bi jih soštel na perste, kar jih je, in še te so, kakor se meni zdi, iz novejšje dobe in večidel iz hrov. serbskega povzete. Tudi drugi Slovani nimajo kaj dosti imen s tacimi obrazili.

U. Torej je una oblika le hrovaško-serbska?

T. Res imajo Hrovatje imena s tem obrazilom: čitalac, pisalac, tkalac, in v rod. sklonu čitaoca, pisaoca, činioca; pa celó o teh piše Mažuranič: „Někoja od ovih proměnila-su radi lakšega izgovora *l* na *v*, n. p. vladavac (avca); lizavac, škripavac itd.“

U. Zavolj „lakšega izgovora“ bi pa mi pisali zdaj — kaj ne — *delalec*, *čitallec*, *plesalec* namesti *delavec*, *plesavec*, *pisavec* itd.?! — Ali teh naših oblik — *pisavec*, *delavec* — staroslovensčina ne potrdi?

T. Pač — in ima jih dokaj, n. pr.: *dar'c'*; *délar' délar'c'*, *délar'stvo*; *pév'c'*; *piv'n'* — *nica*; *pitav'c'*; *plesavica*; *predav'c'* — *vica* — *v'nik'*; tako tudi *vladav'c'* itd. (Mikl. Lex.)

U. In drugi Slovani?

T. Povsod jih imajo mnogo s temi končnicami; unih na — *lec* pa skorej res ne poznajo.

U. Pa se tudi meni pozdeva, da je *volilec* tisti, ki je že volil, in *valilec* tisti, ki je že valil, ne pa tisti, ki zdaj voli, ali pa ima še le valiti!

T. Iz tega vzroka so navadnije v staroslovenskem, in sploh v vsih slovanskih jezikih imena naravnost iz nedoločivnika: *delatelj*, *pisatelj*, *volitelj*, *igratelj*, *držatelj*, in drugih tacih brez števila.

U. O katerih sva se že lani menila, da jih gorenski Slovani pišejo raji brez *j*: učitel, mučitel, delatel, — dolenski pa *j*: učitelj, mučitelj, delatelj.

T. Metelko piše o teh imenih str. 47: „Von Zeitw. abgeleitete Substant. auf *atel*, *etel*, *itel* sind bey andern Slawen sehr häufig, bey uns aber allgemein üblich nur: *perjätel*, *perjätla*, *Freund*; *zalétel*, *zaletéla*, ein Unge-schickter, der anrennt, von *zaletéti*. In mancher Gegend Unterkraains hört man noch *učitel* *Lehrer*, und *ljubitel* *der Liebende*. Uebrigens haben wir für *krestitel*, *kerstnik* *Taufer*; für *gonitel*, *gonjač* *Treiber*; für *delátel*, *delovec* (tudi v rus.) *Arbeiter*; für *pogrebatel*, *pogrebec* *Todtenbegleiter*; für *strojitel*, *strójar* *Gärber*; für *mlatitel*, *mlatič* *Drescher*, etc.“

Lepo je tudi, kar piše o tem Janežič v svoji poslednji slovnici *) l. 1864 str. 118: „*elj* (za ženski spol se dodá — *ica*). Ta lepglasna končnica, ki je med prostim slovenskim ljudstvom močno opešala; vendar v pisavi spet čedalje večó

*) Slovenska slovnica za domačo in šolsko rabo. Spisal Anton Janežič, c. k. učitelj više realke v Celovcu. Tretji, popravljen natis. Natisil J. Blaznik v Ljubljani. 1864. — Sme se reči, da je mnogo popravljen in bolje verdjana memo poprejšnjih natisov, slovnica, kakoršne razun Čehov, kar jaz vem, še nimajo drugi Slovani. Po tej se hočeva tudi v prihodnje ravnati v svojih pomenkih. Blagože!

veljavo zadobiva, prirašča nedoločniku nedoveršnih glagolov namesto poslednjega samoglasnika ter imenuje moške osebe po njih opravljenih, n. pr. činitelj, govoritelj, kerstitelj, miritelj, mučitelj, pisatelj.. — mučiteljica, pisateljica itd.“

U. Ako se torej prav piše: bravec, čitavec, delavec, mora tudi prav biti: čitaonica ne pa čitalnica, delavonica itd.

T. Dokler ima napis nad vratmi čitaonica, bi se vsaj ne smela zvati čitalnica, sicer porekó, da sama sebe po glavi bije. Dobro so tudi imena, kakoršnih imajo zlasti Čehi veliko, na -arna: delarna, čitarna, pisarna, pisarnica itd.

U. Tisti hrovaški *o* v preteklem deležji itd. mi kar nič ne dopade.

T. In je tudi zoper vse pravila. V moškem pisarijo *delao*, *čitao*, *pisao*, v ženskem pa *delala*, *čitala*, *pisala*; hrovaški štioč bi slovenski mogli pisati štilc! Ko bi Hrvatje pospeševati hotli slovansko vzajemnost, bi ga brez dvombe popustili. Od oblike *-ac*; čitalac, činilac — pravi Mažuranič, da „znači mužkarca, koji-je što činio, pa-se smatra, da i sad čini“.

U. Poprej sem rekel, da tiste imena obrazujejo iz preteklega deležja na *l*, — kako pa učijo slovničarji?

T. *Metelko* jih izpeljuje iz glagolov, toda ima sestavljene končnice *atel*, *etel*, *itel*, in ravno tako pri prilogih *aven*, *oven*, *even*, *iven*; sam pa piše: *pevec*, *tkavec*, *poslušavec*, *svetovavec* itd.

Potočnik spredej stran 8. sicer pravi, da se enake imena iz djavnega pretekl. deležja obrazujejo s tem, da se *l* v *c* spreminja; zadej pa str. 178 po Miklosiču piše: „*Delavec Arbeiter, pivec Trinker u. s. w. sind nicht von delal, pil u. s. w. sondern von den Adjectiven delaven, piven abzuleiten*“.

U. No, zdaj ga pa imaš! — Vselej sem tudi slišal, da se pisatelji soditi imajo po poslednjih delih, ker človek vedno napredovaje vseskozi boljša in zboljšuje svojo pisavo. Verh tega bi delavec ne bil le tisti, ki je delal, temuč tudi tisti, kateri dela ali še le delal bo. To so moje misli, katerih — se ve da — nikomur ne vnujam.

T. In Janežič razlaga omenjeno obrazilo v izpeljavi samostavnikov str. 118, kjer piše tako le: „*ee* (za ženske ose-

be -ka ali ica). To končnico slovenščina jemlje zelo rada v rabo in jo pritika raznim govornim razpolom.

e) Kedar hoče imenovati delajoče osebe, prideva to končnico glagolski koreniki ali osnovi, zev pa zatika v odper-tih zlogih z glasnikom *v*, n. pr. brivec, pevec, pivec; delavec, delirec, pisavec, tkavec; — perka, igračka, plesavka.

„Hrvatje in Serbi in po njih tudi nekteri slovenski pisatelji izpeljujejo te in enake samostavnike rajši od II. tvorno-preteklega deležnika; zato pišejo: delalec, igralec, poslušalec, svetovalec, vladalec, tkalec.“

Temu nasprot pa je pisal *M. C.* v slovniških drobtinah v lanskem Glasniku str. 90. 91. II. „Nekteri slovenski pisatelji so se v najnovejih časih pri nekterih besedah poprijeli pisave, n. pr. bralec, volilec, roditnik itd. na mestu do sedaj navadne „bravec, volivec, roditnik“, ki je pri izpeljavi enacih imen *l* vselej v *v* spreminjala. Ktera pisava je bolja? Pravilniša je gotovo: „bralec, volilec itd., ker nam naravnost kaže izpeljavo od II. tvorno - preteklega deležnika; vpraša se vendar, je li v resnici bolja od doslej navadne in je li torej naši pisavi neogibno potrebna? Ozrimo se v staro slovenščino! Ta ima le malo malo imen, skrojjenih od gori omenjenega deležnika; kar sem jih pa doslej našel, rabi jim iz večine črka *v* mesto *l*, n. pr. dav'c', dator (*Mikl. Lex.* 152) itd. — Po tem takem pisava: bravec, volivec itd. ne more biti napačna, ker se opira na staro slovenščino. Če bi se hteli pa vendar noveje pisave poprijeti, ali nam ne bo tudi pisati: delalec, delalen, poslušalec, pelec, pilec itd. (saj so te besede enako skrojene, kakor gori omenjene) namesto sploh navadnih: delavec, delaven, poslušavec, pevec, pivec? — Kaka zmešnjava utegne nastati, če se ne ustanovi gotovo pravilo za pisavo tacih besedi! Pisati zdaj *l* zdaj *v*, to nikamor prav ne kaže. Ostanimo torej raji pri starem!“

U. Ostaniva torej tudi midva raji pri starem!

XVIII.

U. Kam naji je zanesla beseda berač — k bravcu, bralcu, volilcu in celo rogovililcu!! Skorej sva pozabila, da se pomenkujeva po knjižici svoji, kjer je brati: „Ali, babica, kaj pa je za eno peresce?“ — Ali je to slovenski: kaj za eno?

T. Sej ni samo „kaj za eno“, ampak: kaj pa je za eno peresce?“ (čes.: co pak je o jedno pirko?) — v po-

menu: koga, kako malo ali koliko je vredno eno peresce, — kar se vidi iz naslednjega, in tudi iz pregovora: „Dobra gospodinja mora za peró čez plot skočiti“.

U. Ali bi se smelo reči: koga je eno peresce ali koga je za eno peresce?

T. Med ljudstvom, pravi *Janesič* §. 383., redkeje v pisavi, služi večkrat koga za kaj v imenovavniku in toživniku, kaj pa za: za kaj, čemu? n. pr. Koga sem jaz in koga je moje ljudstvo, da bi ti mogli kaj podariti? Ravn. — Oj Veltava! kaj kališ si vodo? Kr. r. — Ravno tako nam je razlagal Metelko razložek med kaj in koga, in v slovnici ima o tem tole: „Wenn das Zeitwort den Gegenstand gleichsam nur berührt, und die Wirkung mehr in dem Subjekte bleibt, so ist auch im Sächlichen der Genitiv für den Accusativ üblich: kogá ti bo neki dal, sej néma nič, was wird er dir wohl geben, er hat ja nichts; so auch kogá je to? was ist das? in dem Sinne: wie gering ist das? sonst aber kaj je to?“ (Vid. pg. 203.)

U. To pač to. Zdelo se mi je koj, da je po nemški: was für eine Feder — kaj za eno pero?

T. To bi bila se vé napaka — nemsčica, ali kakor ji pravimo, nemškuta! Ne smelo bi se reči p.: kaj za ena gerda navada je to, nam.: kako gerda navada je to! Kaj so to za ene bukve = kake, ktere bukve so to? Kaj so to za eni tiči = kaki, kakovi, kakošni tiči so to? Kaj je to za eno darilo = kakovo je to darilo, ki se z eno roko daje, z drugo jemlje?

U. Kakov, a, o — se mi zdi tako nenavadno.

T. Pri nas v središču slovenstva; na vzhodnji strani, že na dolnjem Kranjskem se sim ter tje sliši, in nekda je bilo celo v navadi, k.: ov, ova, ovo (hic, haec, hoc); ovak (talís) kakor tak, inak (alius), ovakov, takov, inakov (diversus); ovde (hic) itd.

U. Tudi ktere bukve in kake bukve — se mi zdi različno.

T. Res je kak, kakov ali kakošen (wie, wie beschaffen, qualis) bolj sploh, kateri, a, o pa bolj posebej v navadi za osebe in reči gledé na množico, iz ktere so vzete, ali na red, v kateri se štejejo, k p.: kdo (sploh) pojde z menoj? Kteri (izmed vas) pojde z menoj? itd.

XIX.

U. „Kakovo je to darilo, ki se z eno roko daje, z drugo jemlje?“ — si prej rekel; v najni knjižici pa se koj po tem bere: „Pomisli, deklica, pridruži se drugo k družemu in bode jih več“. Ali „eno k družemu“ ni prav? Zakaj pravi „drugo k družemu?“

T. Uno je bolj po nemški (eines zum andern), to pa bolj po latinski (alius alium, alius aliter, aliud alio modo itd.) Posebno Metelkovci so se poprijemali pisave: drug družega, drug drugač, drug drugod itd. V českem pa je tudi: „sejde se jedno k družemu, bude jih více“.

U. Pa se mi zdi to nekako posiljeno. — Ali slovníčarji ne razložijo te reči?

T. Janežič piše §. 376: V zajedno djanje, t. j. djanje, ki od več osebkov izhaja in od enega na drugega prehaja, da se vsacega dotika, naznanjamo v slovenščini:

a) s povračavnim zaimkom, n. pr.: Ljubite se med seboj. Met. — Ako si med seboj ne pomagamo, kdo nam pomore? Cegn. — Rodovi so med seboj blebetali in se v besedah eden od drugega daljšali. Vodn. — Počasi so se v jeziku ločili in slednji svojega sebi naredili. Vodn.

b) s pripomočjo besedi: eden drugega, eden drugemu itd. ali še boljše drug drugega, drug drugemu itd., n. pr. Pomagajte eden drugemu, kolikor vam je mogoče. — Voljno eden drugega slabosti nosite. Slomš. — Drug drugemu je serce delal. Cegn. — in

c) s ponavljanjem samostavnika, da nam kot osebek in predmet rabi, če djavnost od enega na drugega prehaja; Nemcu služi v tem primeru samostavnik in: des andern, dem andern itd. n. pr. Vrana vrani oči ne izkljuje. N. pr. — Roka roko umiva. N. pr. — Če slepec slepca vodi, obá v jamo padeta. N. pr. — Orel orla plodí, sova svojo rodi. N. pr.

U. To se časih podá, vselej pa ne.

T. Zlasti v pomenu: über, nach einander, p.: pismo za pismom pošiljati, Briefe über Briefe schicken; voz za vozom, ein Wagen nach dem andern; dan za dnevom, teden za tednom, leto za letom; od konca do kraja, od kraja do konca, od konca do konca (nam. od enega do

druzege, ali od prvega do zadnjega konca); od hiše do hiše, od praga do praga itd. — Sila pa tudi v tem ni mila.

U. Tako je res bolje: Kakovo je to darilo, ki se z eno roko daje, z drugo jemlje? nam. z roko daje, z roko jemlje?

T. Ali pa: „z eno daje, z eno jemlje?“ — Kadar je govorjenje o delih kake množice, tedaj nam služijo: nekteri — nekteri ali drugi, eni — eni, eni — drugi, n. pr. Nekteri otroci so staršem v veselje, nekteri (drugi) pa v žalost. — Eni so se za Frangipana, eni pa za Krupa potegovali. — To se mi zdi lastno ali primerno slovenskemu jeziku.

S tem se vjema, kar piše Janežič §. 414: Priredno — zloženi stavki so deli ene je obsegajoče misli; stikajo je pa:

a) časi — časi, včasi — včasi, zdaj — zdaj (= lat. tum — tum, nemšk. bald — bald) versté izreke v času, n. pr. Časi slast serce napaja, časi jok pelini spet. — Zdaj me trese mraz, zdaj spet vročina kuha.

b) nekaj — nekaj, nekoliko — nekoliko in tuji deloma — deloma (= lat. partim — partim, nemšk. theils — theils) versté izreke po načinu, n. p. Lama je nekoliko kozi podobna, nekoliko pa je podobna kameli. — Nekaj v blagu, nekaj v denarjih (theils in Waren, theils im Gelde) itd.

U. Pa se mnogi ogibajo pisanja: eni — eni, in raji pišejo: neki — neki.

T. Vsem tistim velja, kar piše verli učitelj v 3. l. o besedi eden (quidam) in pred imeni en, a, o: „Te besedice se pa pisatelj sedanjega časa močno ogibljejo in bolj bojé, kakor pošasti, kajti mislijo nemškovati, kedar rekó: En človek me je iskal, rajše rekó: Neki človek me je iskal (neki, adverb. etwa). Res da se moramo nemškovanja ogibovati, ali ko bi v drugih rečeh še gerje ne nemškovali, smeli bi zares biti ponosni“.

XX.

U. „Lama je nekoliko kozi podobna, nekoliko pa je podobna kameli.“ — Ali nimamo za kamelo svoje besede slovenske?

T. Imamo jo imamo, pa so nam jo hotli eni že utajiti.

U. Sej sem res čital ali v Novicah ali v Glasniku nekaj o tem.

T. Ali pa v obeh, ker v obeh se je bralo po Miklosiču: „slavi a gothis habent“. Drugi pa pravijo: „gothi a slavvis habent“. V gotškem se glasi ulbandus, v slovanskem pa velblod ali velblud.

U. Ako se prav spomnim, smo se učili nekaj v prav lepo slovenski pisanih zgodbah svetega pisma, kako so se sprehajali stari očaki s svojimi velbludi, koliko velbludov ali velbljudov je imel pobožni Job pred nesrečo in koliko jih je imel potlej itd.

T. Kakor imamo za élephas (Elephant) slovensko besedo slon, tako jo imamo tudi za kamelo.

U. „Ti si právi slon!“ pravi Slovenec v norcéh éloveku, ki se vedno sim ter tje potika in naslanja po vsih kotih in voglih.

T. In Glag. Cloz. se bere: „slon' elephas, quia credunt, hoc animal somnum capere inclinatum (slon'é) ad arborem“. Orosian (Gutsman, Murko i. dr.) v pomenu lev je pa iz jutrovih jezikov (tudi v turškem), in bolje je rabiti sploh evropsko besedo lev.

U. Ali znaš skazati, da je gotiško ulbandus iz slovanskega velblod, ne pa slovansko iz gotiškega?

T. To nam skaže prav lepo učeni prof. B. Jülg (v Zeitschf. f. vergl. Sp. in cf. Jireček Königl. H.), ter pravi, da je beseda ulbandus v gotškem samitna in se iz njega ne da razlagati; v slovanskih jezicih je pa sploh (v stsl. vel'blūd' in vel'būd', polj. wielblad, čes. velbloud, rus. verbljud, celo litv. verbludas), in ima domač pomen itd.

U. Kaj neki pomeni?

T. Vel ali viel (viel), je to kar velik, *a, o*; v sestavah je prav pogostoma: rus. velmožnij, pol. wielmożny, čes. veleslavny, velryb ali velryba, pol. wieloryb (Wall — Wallfisch, der grosse Fisch), slov. velelepi, velečestni, veličastvo itd.

U. Ali ne tudi Velehrad, Velj — ali Vélíki grad?

T. Tudi, in rávno na Velehradu sem vidil Slovanov vsake verste, vsake noše, zlasti Hanakov mnogo v prav pisanih oblačilih. Mislil sem si, kar se vidi zdaj tu skupej, imajo Slovani krog in krog po svetu. Pa tudi v jeziku so Hanaki imenitni, kakor sploh Slovaci in Slovenci. Hanaki imajo besedo bloud, blūd, po svojem narečji bloud (ein dummes Thier, lat. brutum), zlasti bloudek, bloudi (die grossen Haustiere); vel-

bloud (Kamel) je po tem takem: „das grosse dumme Thier, das grosse Haushier“. — In iz slovanskega so dobili Gotje svoj ulbandus. Res se bere v stsl. oblika vel'blôd', pa tudi vel'blôd', in žive narečja imajo sploh *l*, v rus. verbljud, v litv. verbludas, v slov. velbljud (Ravnikar). Kako bi bili Gotje prej poznali kamelo (ulbandus), kakor Slovani, ki so tudi prišli iz Azije!

U. Sej so nam Nemci že marsiktero našo ukrali!

T. Pa so marsiktero že tudi nazaj dali. Tako jih je mnogo menilo, da je slovenski plug nemška beseda Pflug; ali Grimm sam, ki se mu je stika *pfl*-sumna zdela, je spoznal, da je plug slovanska beseda. Taka je z imenom steklo, dasiravno ta bistri jezikoslovec tega še ni verjel. Steklo pravijo je gotovsko stikls (zdaj le v pomenu Becher); v slovanskih jezicah je pa vzajemno že od nekdanj v splošnem pomenu (vitrum, Glas): stsl. st'klo, rus. steklo, pol. szklo (nam. stkle), čes. sklo, litv. stiklas, rum. stiklë, sloven. steklo (cf. steklenica Glashütte in Unterkr. bei St. Barthelmä, sklenica Flasche in Wochein — Metelko; sklen Jap., Koseski. Izpeljuje se pa steklo iz *s-tek-lo* (das Zusammengeflosse-ne). — Tako tudi velblud ali velblod (Ungethüm, ein grosses Vieh, cf. slov. blod, bloditi). Mogoče je pa vendar, da je gerški élephas in latinski elephas, elephantus sorodnega pomena z velblod in ulbandus (cf. A. Pictet Zeitschr. f. vergl. Sprf.).

XXI.

U. „Časi slast serce napaja, časi jok pelini spet.“ — Poslednjo besedico pišejo naši knjižniki *sopet* in *zopet*, kakor tudi *soper* in *zoper*.

T. In *opet*, zlasti v hrovaškem, v českem *spět*, *zpet* in na *zpátek*. Sploh pa govorijo stari ljudje, stari Slovenci, oboje: *sopet* in *supet*, *soper* in *super*, celo *zupet* in *zuper*.

U. Večidel pravijo vendar le *spet*. — Kako se pač razlaga, da pišejo to besedico tolikanj različno?

T. Dobrovski ima obliko *vspet'* (retrorsum) a *peta*; Miklosič piše v stsl. *opet'*, *v'spet'* in *v'zopet'* (retro, retrorsum, e contrario); nsl. *opet*, *zopet*; srb. *uzopet*, na *opet*; čes. na *zpatek*, *zpátky*, *zpátkem*, *spět*. — Iz tega se kaže, da se ima izpeljevati iz *peti*, *pnem* in *vz* ali *so*, *sü* (con, cum), zdaj *s* in *z*, torej *vz-peti* ali pa *s-peti* t. j. skleniti,

zvezati prejšnje z naslednjim, ali tudi *o-* peti v tistem pomenu (retrosum, wieder, abermal, um —).

U. Potlej bi se prav pisalo *vzpet*, *vspet*, *spet*, kakor *vzpeh*, *vspeh*, *speh*.

T. Čudo res, da se naši *v t o r k a r j i* in *s o v r a v c i* niso poprijeli že pisave *vzpet* ali *saj vspet!* — Da je resnična ta razlaga, nam spričuje ravno *o p e t* (iz *o* — in *peti*), in *Vodnik* ima *spét* in *sopét*, obakrat *é* zaznamvan, in glagol *spétovam*, *pospétovam* (*itero*, *reitero*), *spétvaven* (*iterativus*).

U. Kakova pa je z *zopet* in *zpet*?

T. Ker se pred *terdim p* v slovenskem sliši *s*, in ker sicer ta predlog po naslednjem glasniku spreminjamo, je torej v slovensčini napak *zpet*, prav pa je *zopet*, *z* pred samoglasnikom *o*, in sploh se skorej izrekuje *zopet*, in v sedanji pisavi je celo sprejeta in vterjena že ta oblika. Ravno to velja od oblike *zoper*, *zopernik* itd.

U. Ali je *zoper* ali *soper* tudi tako sestavljeno, kakor *zopet* in *sopet* ali *spet*?

T. Ako se ne motim, se razlaga 1) iz stsl. *préti*, kar pomeni *a*) *fulcire* (podpreti, podpora) in *b*) *contendere* (opora, opreti se *impingere*, *préni*je pugna, *prja* in *rasprja* *contentio*, *actio*, *sûpr'*, *sûpernik'* ali bolje *sûpr'nik'* *adversarius*), in od tod *sûper* ali *soper* (*contra*, *adversus*, *wider*, *gegen*); ali pa 2) iz stsl. *práti*, kar pomeni *calcitrare*, *salire*, in od tod stsl. *vyspr'* *supra*, *vyspr'n'* *supernus* (cf. *vysok'*, *visji-viši*, in lat. *super*, *supra*, laški *sopra*; tudi hrov. *suprot-ti*).

U. Kaj mi je misliti o pisanji *soper* in *super*, *supet* ali *zupet*?

T. Kakor smo pri nekterih ohranili *so*: *sopraznik*, *sosed*, *soteska*, *soderga* itd., tako se sme pisati tudi *soper* in *sopet*. *Bégala* bi mnoge pisava *supet*, *zupet*, *super*, dasiravno živi stari Slovenci dostikrat še tako izgovarjajo, in o. Marko tudi piše: *super mene* in *meni super*, v obeh sklonih, kakor ga imamo še sedaj. *Murko* ima celo oblike *zoper* in *zopert* (*contra*), *zopern*, *zopernik* in *zopertnik*, *zópervati* in *zópertvati*, ki so navadne med štajerskimi Slovenci. — Sicer pa primeri o tem I. Jezičnik XLIII.

U. Po staroslovenski, ako te prav umem, bi mógli naši *k r a č m a n i* pisati *s ó p r*, ne pa *s o p e r!* — V omenjenem razgovoru lanskega Jezičnika si pa govoril o pisavi *so* in *se*; mo-

rebiti komu v misel pride pisati se pet ali celó zepet! — Se vé da, še sepetcev se nam manjka, sej imamo cepcev in cepetcev že dosti in dovolj!

T. Ti si pa poreden.

U. Sem sem poreden, in želim tudi po redu ostati in se ravnati vékoma!

XXII.

T. Sem sem poreden, praviš ti; tedaj misliš, da je poreden tisti, ki se po redu ravna?

U. I kdo pa?

T. Res bi človek mislil tako, ali vendar je med Slovenci, po Kranjskem posebno, v nasprotnem pomenu navadna ta beseda, in ni še zdavnej, kar mi je znan slovničar tožil, da se po nekterih knjigah napéno piše neporeden namest poreden (lascivus, procax, muthwillig, boshaft).

U. Kako jo tedaj razlagajo?

T. Eni iz *po* in *a*) *red* (*ordo*), eni pa iz *b*) *vred* (*noxa, vitium*); in Metelko piše v svoji slovnici str. 89: poreden muthwillig, vielleicht von dem veralteten vred Schade, durch Elidierung des *v*.

U. Kteri so pa moje misli?

T. Kmali potem, ko je omenjena slovnica prišla na dan, je pisal iskreni Jarnik o tej besedi to le: „porédén heisst in Kärnten ehrbar, ehrsam, und neporedén muthwillig, gleichsam ordinatus et inordinatus. Die Krainer liessen also für ihre Bedeutung das so nothwendige *ne* hinweg. Irrige Wortformen müssen aus der Nachbarschaft verbessert werden. Ein Pendant dazu ist das Unt. Krnt. čem'rn statt dem Ober Krnt. richtigeren nečem'rn“. In Kopitar je pisal nekđaj dr. Jak. Zupanu šaljivo: „Vale et sis minus rejen, et magis réden et porédén i. e. diligens ordentlich“.

U. To je pa smeh in resnica. Jest tudi tako terdim. Jarnik in Kopitar sta oba sloveča knjižnika, kterima se sme verjeti.

T. Da je uni pomen res star, kaže nam tudi to, da je že leta 1764. Fil. Jak. Repež, orglar v Ložu, dal nekaj markovih pesem „Nebešku blagu — romarjem na Križni gori“ na svetlo in se je podpisal: „narna vredniši in narporédniši hlapec Kristusov“.

U. Morebiti je tudi to smeh in resnica. — Kaj pravijo o tem drugi Slovani?

T. Kar vem, imajo vsi obe besedi: a) red, rjad, porzad, porjadok' itd. (ordo, sors), in b) vred, vrijed, wrzed (damnum, ulcus), in vrediti, vrijediti, uvrijediti, vrezdati (laedere, nocere, offendere in vulnus) v pomenu raniti telesno in dušno.

U. Kako je v staroslovensčini?

T. Stara slovensčina ima te besedi v povedanem pomenu: red', pored' ordo, sors, red'n' aptus, redov'n' sequens, red'nik' conductor, pored'n' ordinatus; vred' lepra, damnum, jactura, vulnus; vrediti, vrezdati laedere, nocere, affligere; v red' n' pa pomeni a) corruptus, mancus, in b) dignus, kar v slovenskem vreden, v serbskem vrijedan.

U. Po tem takem se stsl. v red' n' vjema z nsl. poreden v dvojnem, tolikanj razločnem pomenu.

T. Murko ima sicer poreden eig. ordentlich, ordnungsmässig; gem. muthwillig, ausgelassen; in vrediti einrichten, ordnen, vrediti pa mästen. Vred je znana persna bolezen; verdan je, pravijo, in verdnik je neko zelisče, dobro zoper to bolezen. Verdian, verdnik je enaka glasnikova prestava, kakor v dervo namesti drevo, drevje; germi nam. gromi, derl, terl n. drel, trel, stolp, volk, dolg n. stlop ali st'p, vl'k, dl'g itd.

U. Po gorenji Kranji, zlasti v Poljanah, v Javorjah itd. pravijo verdjati, verdjan t. j. v red djati, v red djan. Kadar se očanec dobro nakósijo ali najužinjajo, pravijo: No, hvala Bogu! lepo sem se verdjal, zdaj sem pa verdjan.

T. Reče se tudi verdeti, t. j. v red deti n. djati, in od tod verdévati, verdéva — prav lepo slovenski. Sicer je težko ločiti pomen samo po naglasu v naši pisavi: vrediti (ordinare) in vrediti (vulnerare).

U. Tu naj bi naši vavekovci v tanjo razločbo sprejeli v ter pisali poreden ordinatus, diligens, in povreden lascivus, laesus?!

T. In vreden kakor v staroslovenskem: a) corruptus in b) dignus? —

XXIII.

U. Kdo bi mislil, da imajo tiste besede časi tolikanj različno pomembo, p. poreden pa vreden (cf. muthwillig po nemški, samo na sebi muth-willig, in po sedanjem pomenu).

T. Z unima besedama se vjemate vradni in vradnik.

U. Prav, ker se tolikrat rabi in tako mnogotero piše. Eni pišejo vradnik, drugi uradnik, tretji urednik, četerti vrednik, in ravno tako vrad, urad, ured, vred, in vradovati, vradnija itd.

T. Cigale piše v Volkovem nem.-slov. slovarji: Amt, ured (nicht urad, cfr. poln. urząd, urzędu, kroat. ured); Beamte, urednik, richtiger als uradnik, welches übrigen schon Gutschmann in dem ungetreue Beamte betreffenden Sprichworte: uradnik okradnik anführt, cfr. das poln. urzędnik; ured, uredama, uredovati, uredsk, urednišk, uredništvo.

U. Pa se vendar ne razlaga iz vred ali uvred (noxa), ali vréden (corruptus), kar bi bilo po Gutschmanovo: uradnik okradnik?!

T. Lepše bi se dalo izpeljevati iz vréden (aptus, dignus) po staro- in novoslovenski. Pisati bi se móгло potlej vrednik, in strinjalo bi se z lat. dignitas, nemšk. Dignität, Ehrenamt, Würde, ämtliche Würde, Würdenträger, s slov. častnik (honorabilis, honoratus) itd.

U. Bog hotel, da bi vsi služabniki, bodisi mestni, deželni, državni ali cesarski, bodisi kterikoli, bili res vrédniki, t. j. sami svoje službe, in po tem tudi časti in hvale vredni!

T. Ali, da se ima likati iz red (ordo), to nam spričuje ne le poljska, ampak tudi ruska, česka, serbska pisava. In opomniti se sme, da se naša beseda red skorej v vsih pomenih vjema z latinsko ordo (cf. stsl. čin' ordo, činiti ordinare, tudi hrov. činovnik).

U. Ako se zobrazuje iz red, se mora pa spet pisati vrednik, t. j. v red deti ali djati — dévati, in po tem ni razločka med vrednik (Redacteur) in vrednik (Beamte).

T. In vrednik (Ruhrwurz, Gutschm., Murko, gnaphalium. Linn.). Ime vrednik ima torej lahko več pomenov, kakor tudi glagol vrediti, vredovati sploh pomeni ordino, rego, dirigo, praeparo, administro itd.

U. Po tem takem bi se pa v slovenskem ne smelo pisati urednik z u, kakor sva se lani menila (Póm. XLI in XLII.), sicer bi bil spet „uradnik — okradnik“ na versti.

T. Dasiravno drugi Slovani pišejo u (ú ali au-), je vendar vterjena v slovenskem pisava z v, kakor dokazujejo izverstni knjižniki naši (Metelko, Podgorski i. dr.).

U. Kaj pa misliš o pisavi vradnik ali uradnik?

T. V tej obliki se da razlagati a) iz stsl. raditi (roditi), t. j. delati, curam gerere, opere, munere fungi, ter pisati vradovati, vradnik, ne pa uraditi (perficio, Vuk); ali pa, kar je že gotovo, b) iz rēd (ordo) z nosnikom, kateri se po narečjih različno piše in izgovarja (rad, rjad, rzad, ržad, re(n)d, rēd), torej vrad, vradnik, vrjadnik, vrzadnik itd.

U. Ali se da v slovenskem skazati, in ali ima kaj prilike?

T. Kakor se stsl. nosnik *g* v nsl. namestuje časi z *o*, časi z *u*, taka se godi tudi nosniku *g*, da *ga* narečje naglasuje zdaj z *e*, zdaj z *a* ali *ja*, n. pr. jačmen, jazik po Dolenskem, pa tudi po družih krajih nam. ječmen, jezik; sjagla n. segla, svat svjat nam. svet (sanctus, svent ali sviet; svět mundus, svejt, po nekterih krajih svajt, lajpa n. lejpa ali lépa, bajla n. bejla ali béla); jed in jad, jesti in jasti; pri ogerskih Slovencih prijati, začati n. prijeti, začeti (vid. Mikl. Lautl. pg. 235). Po vsem tem mi je celo prijetno, da so se mnogi mnogi pisatelji tudi v slovenskem poprijeli pisave vrad, vradni, vradnik, vradovati, vradnija, vradnišk, vradništvo. Lepo se a) določi pravi pomen in razloči od besede vrednik (Redacteur) in verdnik (gnaphalium), b) vjema se nekoliko z rusovskim, poljskim in českim, in c) opravičiti se da celo v slovenskem.

XXIV.

U. Kej različne so časi besedne razlage, in nekatere se celo odlikujejo!

T. In so po tem odlične, kar jim pa ni v hvalo.

U. Kako da ne, sej je odlično to, kar je posebno lepo ali izverstno?

T. Kaj še! Vsak slovenski otrok vé, kaj je lično, ročno, urno, ljudno ali priljudno itd.

U. Se vé da, in jaz tudi.

T. In vsak slovenski otrok tudi vé, kaj je nasprot odlično, odročno, odurno, odljudno itd.

U. Se vé da vé, in jaz tudi vem; in zdaj se spomnim tega, kar se je nam nekdanj v šoli primerilo.

T. Kaj tacega?

U. Pisali smo slovenske naloge, ali kakor jim učenci dostikrat raji pravimo, zlasti kadar so težke, nadloge, in naj bolji so dobivali slovenski znak ali klas „odlično“. Ko po tem nastopi drug učitelj, nam pri neki priliki razloži v slovenskem

besedo odličn, in tedaj še le se mi je dobro zdelo, da nisem bil nikdar med odličnimi!

T. V hrovaškem, pa tudi v rusovskem so sploh jeli rabiti to besedo v pomenu ausgezeichnet, vorzüglich; v slovenskem se pa res ne podá.

U. Ali v staroslovenskem tudi ne?

T. V stsl. je lice a) facies, figura, vultus, gena; b) persona; c) color; lič'n' (ličn) je to, kar pulcher ali speciosus, formosus, in personalis (cf. Vodnik: pronomina personalia - lične zaimena) tudi v novoslovenskem. Vesel sme biti vsaki učenec, kadar lično naredi svojo nalogo. In kakor so si v latinskem nasprot facilis — difficilis, nobilis — ignobilis, humanus — inhumanus itd.; tako so si v slovenskem lično — odlično (conformis — deformis, gestaltet — ungestaltet, wohl - missgestaltet), ročno — odročno, urno — odurno, priljudno — odljudno itd.

U. Tako ima vsak jezik kaj svojega ali posebnega.

XXV.

T. Lotiva se koj poslednje besede, in povej mi, ali bi se ne smelo pisati tudi posebno, osobno.

U. Mnogi celo pišejo osoba nam. oseba; ktero je pravo, ne vem.

T. Lično je a) krasno ali izverstno, in b) posebno (personalis) ali osebno; in posebno je ravno tako a) izverstno in b) osebno. Kakor v stsl., se rabi tudi v rus.: lice prvo, drugo, tretje n. perva, druga, tretja oseba. Zdi se mi, da posebno je po sebi (posebi, -é, -ej), kakor osebno — o sebi, sosebno — so sebo, ali morebiti po osebi, s' osebo?

U. Torej se prav piše oseba, osebno, posebno, sosebno nam. osoba, osobno itd.

T. V tistih jezikih, v katerih pravijo in pišejo se be, se bi, sebo ali seboj, je pravilno pisati oseba, poseba in posebej (po sebi), sosebno; v katerih pa pravijo sobi, sobé, soboj, je pa osoba, osobno prav (cf. potomci in potemci).

U. V slovenskem je se be, sebi, se, o sebi, seboj zdaj navadno.

T. V storivnem, kakor menó, tebé, sebé, in menoj, teboj, seboj, tudi máno, tábo, sábo (pri ogerskih Slovencih celo menov in menom, pri hrovaških menom in menum, vid. Mikl.) sim

ter tje; vendar navadna pisava je seboj, in sicer z *e* v vsih sklonih, torej je najbolje v slovenskem res oseba, osebno, posebno. V stsl. je samo v storivnem sobojŭ, sicer pa je povsod *e*: sebe, sebé, se; vendar je osob^ŭ, osobi, osobé, osobno seorsim: recte o sobé (sebé) nota nsl. osoba habd. dain. osebenik lex. osobenik trub. inquilinus, colonus osebek, osebejek besitzer einer kleineren hube osebenica solitarie vivens, osebujek ausgeding osebujni particularis habd. croat. osoba. Mikl. lex.

U. Vidi se iz tega, da je *o* bolj hrovaško ali vsaj manj slovensko kakor *e*.

T. „Na posebnice se zanaša, zato ne jé“ er macht Rechnung auf die besondern Gerichte (Speisen), desswegen isst er nicht, piše Murko, in posébati (abstrahere, segregare), posébati (abstractus, segregatus), posébva (abstractio, segregatio), posebnik der Sonderling itd.

U. V slovenskem bi bil posebnik zdaj tisti, ki bi pisati hotel osoba, osobno, posobno nam. oseba, osebno, posebno!

XXVI.

U. Midva piševa sploh ali, drugi pa tudi alj, al in in celo al'.

T. Ali je sestavljena besedica iz *a* in *li*, in kakor so besede sestavljene, tako jih tudi — razstavljam, veléva pravilo; jaz pa pravim: Tako jih tudi piši!

U. Torej naj pišem vselej ali, kaj ne?

T. Moja misel je le-tá: ker je iz *a* in *li*, naj se v navadni pisavi rabi skozi in skozi ali; pesnikom in pevcem naj rabi, kadar je treba, tudi *al*. Res so hotli nekteri razloček imeti med ali in al; toda jaz ga doslej ne morem spreviditi. Alj pišejo eni samo za tega voljo, da bi kdo ne čital *av* (al); pa — ker se občno priporoča, naj se glasniki, kjer koli se da, čisto izgovarjajo, torej se mi zdi *j* in ' nepotrebna pristava.

U. Zakaj praviš: pesnikom in pevcem? kateri so ti in kateri so uni?

T. Dasiravno se tu in tam brez razločka spreminja (Dichter — Sänger), Slovenci vendar večidel razločijo ter pravijo pevec tistemu, kateri poje, pesnik pa tistemu, kateri sklada pesmi. Marsikteri je pa oboje — pesnik in pevec ob enem.

U. Ne zameri — jaz pa nisem ne to, ne uno! Ne zameri

tudi, da tako skačem v svojih pomenkih, in povej mi raji, kaj pišejo naši učenjaki o besedici ali?

T. Metelko ima str. 163 tole: Das *a* kommt bey uns nur in der Zusammensetzung mit *li* oder *f* vor: oče ali sin, der Vater oder der Sohn; jaz ali ti, ich oder du. Der Krainer fängt die Fragen gern mit ali an: ali greš z menoj? gehst du mit mir? ali pa tudi veš, če je res? weisst du es aber auch, ob es wahr sey? — Das ali kommt im gemeinen Sprachgebrauche auch als Bejahungswort vor: morebiti ga nési vidil? Antw. ali, vielleicht hast du ihn nicht gesehen? Antw. wohl, ja wohl.

Für ali haben Einige al geschrieben, was wohl dem Poeten dienlich seyn mag: več *al* ménj, mehr oder weniger; povedal bi ti, *al* nič ti ne pomága, ich würde es dir sagen, allein es hilft dir nichts; *al* veš, *al* nè, entweder weisst du es, oder nicht.

U. Sej toliko mi je dosti. Kar je preveč, od tega rada glava boli.

T. Res, ker enako pišeta Murko, Potočnik, in drugi; vendar beri še to, kar piše o tej besedici Janežič str. 223!

U. b) Ali, al' (= lat. sed, verum — nemšk. allein, aber) jemlje se v službo:

a) kedar se nasprotni reči ena drugi nasproti stavite, n. pr.: Bog ima veliko lastnosti, ali nobene prilike. N. pr. — Volja je dobra, ali meso je slabo. Pr. — Večkrat so bili (Slovenci) premagani, ali nikoli niso izgubili prave ljubezni proti svoji domovini. Vodn.

b) kedar se veljava prvega po drugem reku omejuje; v tem primerljeji stoji v prvem stavku navadno: sicer, res, res da itd., n. pr. Žetev je sicer velika, ali delavec je malo. Met. — Resnica more sicer na en čas potlačena, ali premagana ne more biti. Met. — Povsod je božja zemlja, ali dom je vsacemu najmilejši. Cegn. — Čas res ternje in cvetlice pokosi, *al'* oboje koj mladike ponovi. Čb.

T. In kakor ima Metelko ali — ali (entweder — oder), tako piše Janežič str. 224:

U. a) ali, ali — ali (= aut, aut - aut, vel - vel — nemšk. oder, entweder — oder), naznanja, da od dveh ali več reči biva ena ali druga, n. pr. Ali germi ali se zemlja trese. N. ps. — Sodnik se mora krivicam ali naravnost ustaviti ali pa začne pravico preganjati. Met. — Zavoljo serca človek Bogu ali dopade ali mu je zopern. Met.

XXVII.

T. Ker se najde tudi vsako posebej — *a* in *li* —, torej se pomeniva še midva o vsakem posebej!

U. Sej res berem v novih spisih sim ter tje *a*, *li* pa tudi v starih.

T. Pisarilo se je o tem nedavno že marsikaj; tukaj ti čem le nekoliko zaznamjati.

U. Kaj pomeni v stsl. *a*, in kaj pomeni *li*?

T. Miklosič piše: 1) *a*, *a li* sed, vero; 2) *a*, *a li* et; 3) *a bi* —, *ašte* (ako — ko); 4) *a ut*, *a ne* ne; 5) *a ili* (vprašaje); 6) *a vel* itd.; 1) *li vel*, aut; 2) *quam*; 3) *vero*; 4) *si*; 5) in interrogatione directa et indirecta itd. — To so nekteri staroslovenski pomeni, in reči se sme, da so vsi ti, nekaj v teh nekaj v unih slovanskih jezicih, še danes znani.

U. Povej mi v novoslovenskem vsaj nekaj od vsacega posebej!

T. *Metelko* piše str. 163: *li*, *l*, eine Nachsylbe, ob, etwa: Ne vem, je *li* res ali ne, ich weiss nicht, ob es wahr sey, oder nicht; daher *jeli*, *jelita*, *jelite*, sag, saget, dass es ist, bejahet es, gelt. — *Potočnik* str. 82: *Li* und *mar* sind fragende Partikeln, welche beim Hilfszeitworte biti nach-, bei anderen Zeitwörtern aber vorgesetzt werden; z. B. Je *li* res? ist es wahr? *Mar spi?* schläft er? oder: ali spi? — Nekaj več pové o tem *Murko* v slovarji str. 164: *Li*, *li* (eine Fragepartikel, die als Nachsilbe gebraucht wird) ob etwa, wohl (das enklitische *ne* der Lateiner); nur (modo, tantum, dumtaxat); nur allein (solummodo): ne vem, je *li* res, ali ne, ich weiss nicht, ob es wahr sei, oder nicht u. s. w. Häufig jedoch (in St. durchgehends) wird *li* mit einer Verstärkung „*ali*, *jeli* ob“ gebraucht, und steht dann immer im Anfange und vor dem Zeitworte. Statt je *li* tvoj brat domá, spricht man daher gern *jeli* je tvoj brat domá oder *ali* je tvoj brat domá, ist dein Bruder zu Hause?

U. Pa *li* — ob, etwa — in nur t. j. *le* — je razločiti?

T. Prav imaš. *Li* naj ostane vprašavni členek, *le* pa v terdivnih toda večidel ločivnih in nasprotnih stavkih, p.: *Le* vzemi, *le* idi (nur, nur zu, sicher). Dobro je tudi, kar pravi o tej besedici *Metelko* str. 203, da jo deva *Dolenec* pred, *Gorenec* pa za uni, *a*, *o* in *ta*, *to*, kadar hoče zlasti povzdigniti svoj govor: *le uni*, *leunega*, *leunemu* itd. *letá*, *letéga*, *letému*, in *unile*, *unegale*, *unemule* itd. *tale*, *tegale*, *temule*, itd. Nekteri pišejo tudi: *le - uni*, *uni - le*, *tá - le*, *le - tá*. „*Unser póle*, sieh, ist ein Gegenstück zum lateinischen *ecce*, und *tale*, *tole* zum *hicce*, *haecce*, *hocce*“. — Po *Mikl.* je *le* iz *lej* - *glej* - *gledaj*.

U. Sej res! Janežič pravi: *Le*, samo (lat. solum — nemšk. nur, allein) naznanja izjemo, ki se stavi prejšnjemu reku nasproti, n. pr. Vse na svetu se stara, *le* „narod vedno živi“.
Erj. —

T. Kar pa ni res!

U. Vse nas zapusti v smerti, *le* „dobra dela gredo z nami“.

T. To je pa rés! — (Cf. gledaj - glej - lej - le. Mikl.)

XXVIII.

U. Ali ali (wohl, ja wohl) — pravi Dolenec, pa tudi:
Bali bali — kaj je vendar to?

T. To je, da „Gorenci v nebesa ne pojdejo!“

U. Oho! morebiti jih pojde več kakor Dolencev.

T. Morebiti; vendar — tako sem slišal ne deleč od bele Ljubljane, ako bo sodnji dan Gospod po slovenski govoril — javalne?!

U. Kaj je že to; tega ne umém.

T. Ako poreče sodnji dan Gospod tistim, ki bodo na njegovi desnici, po dolenski: „Balite, blagodarjeni mojega Očeta!“ — se bodo vzdignili tedaj *le* Dolenci ter pojdejo za njim v nebesa, ker Gorenci ne bodo vedili, kaj če s tem reči!

U. Kdo si je pa spet to izmislil?

T. Oponašali so to nekđaj Metelkvcem, ki so po njegovi slovniči spravili v knjigo dolensko „balite balite“ namesti „pridite“. On sam piše na več krajih od te besede p. str. 23, 168 in 153, kjer pravi, da se slovenski *be* (ja wohl, ey wie) vjema s českim in ruskim *ba*, in da temu Dolenec pritika *li* ali *le* v bali, balè; in slednjič (cf. gimnaz. letn. 1864) se bere po njem, da imajo Nemci iz slovenskega besedico bald (v alemanskem bale) od bali, bale, to pa od besedice *bi*, ki jo imamo v želivnem naklonu, s sicer navadno pretiko polglasnega *i* v *a* in natiko vezine besedice *li* ali *le*, od tod velivni naklon: báli ali bále, bálita, bálite, kakor: jeli, jelita, jelite (gelt, gelten's, sag, saget ja, bejahet es), kjer ima Murko: jeli, je li (was, ist's so? nicht wahr?) jeli da oder jelita, e (nicht wahr ja? nicht wahr?) — kaj *le*, was nur? itd.

U. Kali, ali kali — pravimo popraševaje.

T. Iz kaj li je káli; teže je razdrobiti besedo ja val-

ne, Potočnik javolne, Janežič javelne (vermuthlich nicht, schwerlich).

U. Kako pa jo razlagajo?

T. Večidel iz ja - ali - ne, je - ali - ne, vendar od kod in čemu v vmes? ali je samo zavoljo lepoglasja, da ne zévamo preveč izrekovaje ja - a ali je - alne? — V hrov. imajo sicer jali (oder), javi (gerade so, wie); v rus. in stsl. jav', javé, v jav' t. j. očito, javno, javalne — očitno, res ali ne (valerne, cf. valere, sl. veljati, nemš. gelten itd.)

U. Javalne rečem, in več povém, kakor ti z vsim svojim razlaganjem!

XXIX.

U. Zavoljo lepoglasja — in unkrat si pisal za tega voljo; zakaj pa ne pišeš zarad lepoglasja in zarad tega, kar je v novejših pisanjih tolikrat brati?

T. Zakaj ne; če ti ni prav, pišem lahko zavolj, zastran, zadel, za delo, zbog in zboga, radi in zarad in še porad — lepoglasja, in celo zategavoljo, zategadelj itd!

U. Kakor nalasč, tvarine dokaj; popiši in razloži mi te predloge ali razmeri mi one razmernike posamesno, ne pa kar na mernike!

T. Za voljo in za tega voljo (um Willen, um willen, volo, velle, laško voglia lat. voluntas) je znano, kakor tudi, da se v pisanji lahko sklene: zavoljo in na koncu o sme sneti za volj (cf. do volj, zarano, zares; mém, tam itd. namesti mémo, tamo). Prav znano je tudi stran ali zastran (seitens, cf. kraj, konec, del).

U. Kako, da se piše zadel, zadelj in za delo?

T. V stsl. ima Miklosič: delja, del'ma in del'mi (propter iungitur cum genitivo, cui postponitur); v nsl. se da po tem izpeljevati iz a) del, deliti (pars, dividere, cf. stran, plat) in b) delo (opus) in se vjema z gerškim pa tudi latinskim ergo (ergon.) Da nekteri lj (delj) pišejo, mislim, da s tem znamnjajo stsl. jerek, ali pa, da se ima l glasiti, kar se razvidi tudi iz pisave delo.

U. Janežič ima str. 182 opombo: Predloga zavoljo in zadelj (na Koroškem je tu pa tam slišati tudi nesestavljeni delj — cf. rus. dló) vzameta ime večkrat na sredo, n. pr. Pomagaj meni za tvoje dobrote voljo. Dalm. Za naših pregreh delo. Guts. — Za tega delj, za tega voljo itd.

T. Prav tako, ker skupej pisati je vendar preokretno, p. zategadelj, zategavoljo! — Sicer ima Mikl. nsl. za naše delo propter nos res. za naših pregréhov delo res. za tega deli res. croat. dil luč. lit. děl, dělej let. del.

U. Kako se pa zbog in zboga vpravna ali zboga?

T. Zbog in zboga, časih sbog kakor sbor, sloga, smisel itd, je navadno le bolj ob hrovaški meji in pri drugih južnih Slovenih. Kako bi se razlagalo, ne vém. Ali iz a) z Bog, za Boga (um Gottes Willen, serb. vid. Mikl.), ali iz b) z bogati se (cf. causa), ali morebiti celo namesti c) z bok (n. pr. poleg in polek) iz bok v stsl. in nsl. latus, Seite (cf. stran, zastran).

U. Zarad se je mladim pisateljem, ali kakor jih je Metelko rad imenoval, novakom kej priljubilo, da ga vseskozi pisarijo.

T. Jaz bi že raji pisal po stsl. radi: tega radi, sego radi, in za sego radi (ob, propter, gratia). V hrov. in serb. sestavljajo in spreminjajo: rad-i, zarad-i, porad-i.

U. Kaj le pomeni beseda sama na sebi?

T. Derzнем si jo razlagati ali iz a) rad, a, o (lubens, gratus), torej lat. gratia, ali pa iz b) raditi curam gerere, curare, facere, torej lat. causa, ergo, in slov. del, zadel, za delo. Potočnik ima str. 83 celo toraj (radi tega) folglich; zato darum; zavoljo tega, za tega voljo, desswegen. In kar veljá o razpostavi v gerškem in latinskem (virtutis ergo, bestiarum causa, hominum gratia), skorej vse to veljá v slovenskem. In kaj piše Janežič od teh razmernikov?

U. Omenjeni samostavni predlogi (lat. propter, causa — nemšk. wegen) kažejo vselej vzrok kacega djanja, in so časi vezniki v sklepavnih ali posledičnih stavkih (lat. propterea, quapropter, itaque — deshalb, deswegen, darum, demzufolge, folglich) ter naznanujejo posledek, ki izvira iz prednjega reka, n. pr. Blagor za voljo pravice preganjanim. Met. — Ogibljimo se prepira zarad malih stvari. Napr. — Bog je zadelj nedolžnih otrok tudi starše rešil nesrečne smerti. Slomš. — Slaba tovaršija spridi dobro zaderžanje; zato re j ne zahajaj med slabe tovarše. Slomš. — Skušnjave so povsod; torej bod vedno pazen, da va-nje ne zabredeš.

XXX.

T. „Kakor nalasč, tvarine dokaj“ — praviš; popiši in razloži mi torej besedico nalasč!

U. Nálaš, nálašč pa tudi navlašč se piše; vendar ni celo to, kar je po Janežiču str. 222: izvlasti, zvlasti, zlasti, navlasti (= lat. praecipue, maxime — nemšk. besonders, insbesondere), kar imenuje reč ali osebo ter jo stavi nad druge, n. pr. Vsaka strast popači obraz človeku, zlasti pa nevošljivost. Ravn. — Velika božja dobrota je vino, izvlasti za bolnike. — Ravn.

T. Da je *šč* ali *šč* iz *st*, se vé; v stsl. je navlasti adv. proprie, peculiariter, recte na vlasti cf. vlast; nsl. last dominium; vlast potestas prip., zlasti praecipue. Mikl.

U. Ali se torej loči last in vlast?

T. Menda ne; kakor v mnogoterih, izpusčamo tudi tukaj *v*: last, lastno, lastnost, lastnija n. vlast, vlastno itd. Sicer ima vlast dva poglobitna pomena: *a*) kar pravimo lastnina (Eigenthum, Heimat, Vaterland zlasti v českem, dominium) in *b*) oblast n. obvlast (Gewalt, imperium, potestas) iz glagola vlasti ali vladati imperare, dominari (od tod vladika dominus).

U. Tedaj se ima ločiti tudi zlasti in nálašč.

T. Zlasti je hrov. navlast-ito (ali osobito besonders, vorzüglich) in nálašč je navlaš (consulto, vorsätzlich, studio, eigens, mit Fleisz). — Metelko in za njim Murko ima tudi prilast (von lest, list, die Täuschung, der Betrug), was der Kuh während des Melkens zu essen gegeben wird (in einigen Gegenden Steiermarks lizanje). Toda Dobrovski misli, da prilast ni iz list (fraus, dolus, goth. lists list, rad. lis, cf. lisica), ampak iz last, kar se kravi tedaj v last ali prilast da, in to se mi celó verjetno zdi.

XXXI.

U. Besedo „dokaj“ sem pa od tebe sprejel, toraj mi jo moraš ti razložiti.

T. Do v sostavah dodá ali dostavi, kar je sploh manjkalo, in kaže dokončno dopolnjenje: dokaj, t. j. prav mnogo, dosti, obilo.

U. Od kod pa dosti, dost in zadosti, ali tudi dosta se bere tu in tam?

T. Dosti, zadosti s polglasnikom na koncu in s sploh znanim predlogom, ali po izreki dost, v hrov. s polnim glasnikom dosta. Tudi v nsl. so se poprijeli nekteri pisave dosta, ker jo razlagajo iz staroslovenskega.

U. Kako pa že spet?

T. Mislijo eni, da je stsl. imenska sklanja v rod. do sīta (iz do in sit, syt, dosyti satis iz dosijtiti sufficere) nam. zaimenske sedanje do sitega (sat, satis satt, sattsam), kakor zdavna, z lepa, zjutra, ali v daj. kmalu (k malu ali malenu) itd.

U. Drugi pa menijo, da je vse to domišljava ali presi-ljava, ter zelo dvomijo, da bi to res bilo.

T. Res se da dosta razlagati na ravnost iz glagola do-stati (sufficere, dosta zur Genüge, dostaje mi namesti dosta je mi itd. v hrov.); vendar je bolje, da imamo saj nekaj goto-vih razlogov, če tudi ne dokaj.

U. Kaj pa dovolj ali dovelj, kakor se tudi piše?

T. Dovolj je iz do in volja, volja pa iz voliti in to od veléti; tudi dovléti in navdoléti je znano v nsl.: Ni si dal navdoléti (befriedigen) — pravi Ribničan; sploh je pa v stsl. v različnih oblikah: dovléti, dovliti se, dovléti, dovoléti, dov-lati sufficere, contentum esse, dovol' satis; nsl. dovoli ali pa dovolj, da se l glasi na tanko, serb. dovoljno; dovelj kakor v stsl. polglasnik namesti polnega o.

U. Kteri razloček je med dosti in dovolj?

T. Po besedni razlagi se da obračati dosti (iz do - sit) bolj na vnánje, dovolj (iz do - volja) na notranje, kakor p. prost (prostréti, prostor) in svoboden (svoj - biti), gotov (pa-ratus) in svést (consciūs) itd.

XXXII.

U. Ker je konec prednjega mesca tudi konec šolskega leta, bi bilo prav, da bi se o tem kaj pomenila zlasti, ker sem si svést, da bo dobro moje spričevalo ali kakor pravi-jo drugi, da bo čedna moja svedočba.

T. Ali je pa tudi gotovo? Zakaj ne rečeš n. spriče-valo krajše in lepše spričalo, spričba, pričba?

U. Ker je tako natisnjeno v tistih imenitnih pismih, ktere dobivajo latinski učenci sredi in konec šolskega leta, razun veliko družih imenovanj, ki se pa le proti solncu lahko beró.

T. Nekdanji latinski učenci so dobivali spričevala v la-tinski besedi.

U. Sedanji pa samo v nemški, le sim ter tje se belo svetijo tiste imenovanja nekaj v latinskih, nekaj v cirilskih ve-likih pismenih.

T. Da izvedo še drugi to posebno imenitnost, beri, če

znaš, imena po versti, kakor so razpostavljene po tvoji spričbi iz prvega polleta!

U. „Testimonium, svédoctvo, svidectvo, vysvédčeni, svédočva, attestato, testimoniu, svídocanstvo, spričevalo, bizonyitvány, zeugnisz“.

T. Pač imenitno, ravnopravno, kej pisano pismo v enajsterih jezicih mnogojezične Avstrije!

U. Pa še imenitniše nam učencem je to, kar pišete vanje vi učitelji, ki je še vse bolj različno pisano, in še vse večje ravnopravstvo razkazuje!

T. Prej jih je bilo očitnih znamenj v latinskih spričbah, kolikor je perstov na roki; zdaj jih imamo pa še več, kakor je perstov na obeh rokah.

U. To se pravi: dokaj, dovolj in dosta! Torej jih le malokdo vé; vendar bi prav bilo, da bi bile znane očitno, in tudi, v katerem redu si nasledvajo, da bi poredni, t. j. povredni učenci tolikrat za nos ne vodili svojih staršev in dobrotnikov!

T. Ker imam te dni tudi dokaj, dosti in dovolj opraviti z dobrimi in slabimi svedočbami, torej ti hočem le navadne znake za zdaj napisati po številkah brez posebnih določil, in sicer le v nemški besedi, v kateri jih prejemaajo sedanjí latinski učenci. Sledijo si v tem-le redu:

1) ausgezeichnet, 2) vorzüglich, 3) sehr gut, 4) recht gut; — 5) gut, 6) befriedigend, 7) genügend, 8) ausreichend, 9) eben ausreichend ali kaum genügend; — 10) minder genügend, 11) ungenügend, 12) ganz ungenügend ali gering, in da jih je ravno 13): sehr gering. — Kolikor više po številki, toliko slabše, in čim niže, tem bolje.

U. In čim bolje, tem lože prepeva dobri učenec konec šolskega leta znano veselico:

A — a — a

Lacta sunt tempora . . ali po slovenski:

A — a — a

Šola je néhala!

Prišel je zdaj že zlatí čas,
Čas praznikov, juhej! za nas

A — a — a

Šola je néhala!

E — e — e

Preč so težave vse!

Dva mesca homo rájali

Brez vse skerbi vstájali

E — e — e

Preč so težave vse!

I — i — i

Kdo se ne veseli?

Sladák je mir, ko neha boj,

Sladák po delu je pokoj,

I — i — i

Kdo se ne veseli?

O — o — o

Vsim se zahvalimo,

Ki ste učili nas lepó,

Iz glav preganjali temó,

O — o — o

Vsim se zahvalimo.

U — u — u
 Zdaj pa le berž domú
 Objet vse preljubljené:
 Juh! starše, bratee, sestrice!
 U — u — u
 Zdaj pa le berž domú!

(J. N.)

XXXIII.

T. Res vesel prepeva o šolskih praznikih dobri učencev, ki je dobil lepo spričevalo ali hvalno svedočbo.

U. Vse druge imena slovanske, ktere so po spričevalih sedanjih latinskih učencev, če tudi le proti solncu brati, kažejo ravno tisto koreniko razun slovenskega; — kako je to?

T. Slovenci smo tudi sicer v mnogih rečeh posebniki!

U. Ali Slovanom ni znana naša beseda priča ali pričevalo?

T. V stsl. je pritčca parabola, aenigma, exemplum; v hrov. serb. ravno tako, proverbium, narratio, in pričalo qui multa narrat (Vuk).

U. Sej marsiktero pričalo res veliko pové! Od kod pa je v stsl. *t*- pritčca?

T. Metelko pravi, da se razlaga iz pri in tikati ter pomeni v nsl. Zeuge in Zeugnis, Gegenwart, in torej pričó ali vpričo in Gegenwart, vor (coram). — Murko: priča, svedok Zeuge; priča, pričanje, spričik, spričimba Zeugnis, in v hrov. spriček Credit, na spriček. — Cigale: priča (im Altsl. eine Parabel), svedok (Vodn., Jambr., bei Gutm. sviček, mehr böhm.), pričavec itd.

U. Pričati, *na* ali *za* pričó biti, pričó ali vpričo, vpričen, vpričnost, pričujoč, pričujočnost — so sploh znane besede.

T. Pričujoč je prav iz pričujejo namesti pričujejoč, ne pa pričejoč ali pričjoč. — V nsl.: priča testis, kriva priča trub. krivopričnik; pričati excusare hebđ. pričkatí se rixari metl. opričen praesens trub. rês. pričevanje testari trub. croat. pričač f. adagium verant. pričica fabula ibid. priča impedimentum, luc. serb. priča proverbium, narratio rum. priče his: th. *t'k* suff. *ja* Mikl.

U. Marsikteremu je spričevalo tudi in parabolam, zlasti ktero je slabo!

T. Tudi dobro, prav dobro spričevalo je in parabolam, se vé v drugačnem pomenu.

U. Svedok in svedočba, svídok in svídočanstvo je po vzajemni spreminjavi slovanski.

T. Iz korena vid — ved, lastnega vsem Slovanom. V stsl. viděti videre, véděti scire, intelligere, védok gnarus in svédok conscius, vést' scientia in svést' conscientia, svedok in svédětelj (conscius) testis, svedočba, svedočanstvo in svedeteljstvo testimonium i. t. d.

XXXIV.

U. Imena, ktere učitelji učencem po nemški pišete v spričebe, se pa tudi v senci lahko beró, ker so nektere celó znamenite. Kako bi se pa po slovenski glasile?

T. Pač res — glasile, ker ni misliti, da bi v naših učilnicah jih skorej pisali ali celó tiskali po slovensko. Sicer bi pa prazno slamo mlatila, ko bi jih hotla sloveniti po nemškem redu. Celó dobro poslovenjene bi dišale po nemškem, in nič se mi ne zdi zopernišega kakor nemški duh v slovenski besedi. Prav graja táko nemškarijo Metelko: „Nekteri pisatelj je nemškega dubá takó navdan in slovenskega tako prazen, da s slovenskimi besedami nemško piše; kdor ga tadaj hoče prav razumeti, mora, kadar bere, nemško misliti, sicer ne bo lahko posnel pravega smisla ali poména: komur je pa nemški jezik ptuj, si bo pri taki slovenščini zastonj glavo belil“. Kaj si more slovenski kmet misliti, naj mu sinko še tolikanj pripoveduje, da je dobil izversten ali predstven red ali red s predstvom, da se je učil dovoljno, dostojno ali izhajno itd.!

U. Ker jih ti ne maráš, jih čem pa jaz posloveniti po tistem redu, po katerem si mi jih unkrat naznanil: 1) slavno, 2) častno, 3) hvalno, 4) lepo, 5) dobro, 6) dovolj, 7) dosti, 8) malo, ali skezá (skvozá), 9) pičlo, ali komej skezá; — 10) prepíčlo ali premalo, 11) slabo, 12) preslabo ali zanikarno, in 13) prezanikarno!

T. Krajše in bolje se mi zdi posamesne rede znamnjati kar po številkah: 1, 2, .. 10, 11, .. 13.

U. Prav po tvarinarsko ali tergovsko, sedanjemu času celó primerno! — Nekdaj so šole tako šteli, in pripovedovali od devete in enajste šole na Verhniki, v Logatcu, itd. ! Toda čemu si glavo beliti! Priprosti kmetič si z dvema besedama vse zaznamnja, namreč s kolom in s kljuko. S kolom, si misli, gre sinko vedno naprej od šole do šole, dokler ne dospè do svojega konca; kljuka ga pa pripnè, da obsedí in — leto zgubi.

T. Nekdaj so imeli toliko znamenj, kolikor je perstov na roci; — po bogoslovnih, začetnih in poglavitnih ljudskih šolah jih imajo še sedaj, le da jih različno znamenjajo: 1) Eminenter primam, 2) accedenter primam, 3) primam, 4) secundam, in 5) tertiam classem (1 em, 1 acc, 1, 2, 3. . in v letniku za poslavljenje in pohvaljene: praemio donati sunt; his proxime accesserunt itd.)

U. Kakor imajo v nemških še: Mit Schul- ali Ehrenpreisen sind belohnt ali theilt worden; diesen sind zunächst gekommen; sehr guten, guten, ali mittelmässigen Fortgang haben gemacht, ali pa: erste, zweite, dritte Fortgangs-Classe haben, t. j. Fortgang, da se smili komu! Po slovenski bi djal: kopita poberite in šolo na kol obesite ali staknite! ali bolj po hrovaški: odlazite, — ker vi niste za šolo in šola ne za vas!

T. Sej so jeli zdaj po slovenskih in slovensko-nemških šolskih razredbah ali razverstítvah učencev pisati: Darila so prejeli, ali obdarovani, pohvaljeni so bili, dobro, srednje, ali slabo so se učili. Smelo bi se morebiti tudi reči: Poslavljeni, pohvaljeni, poterjeni, pograjani ali zverženi so bili itd.

U. Jaz bi pisal raji takole: Slavno, hvalno, dobro, malo, slabo so se učili.

T. To so prav dobri in čisto slovenski znaki ali znamki! Slavno so se učili, ki so bili poslavljeni s kacim darilom; hvalno, kateri so bili pohvaljeni ali so hvale vredni; namesti malo in slabo bi se lahko reklo slabo in preslabo so se učili; vendar tudi malo in slabo dobro kaže nekdanjo dvojko in trojko.

U. Namesti znakov, znamkov, znamenj ali redov bi pisal pa še naj raji klase, — sej je klas lepa slovenska beseda; in kakor se žito razloči po svoji vrednosti, tako bi znamenjal žitje t. j. djanje in nehanje učencev s pšeničnim, soržičnim, režénim, ječmenovim in ljuljčnim klasom.

T. Pravo! In ker dvakrat v letu dobivajo učenci svedočbe, bi se prva imenovala o zima, druga pa jara svedočba, ali pa ozimka in jarka ali járica!

XXXV.

T. Dvakrat v letu dobivajo učenci spričevala ali svedočbe svoje pridnosti in svojega napredovanja, in nekaj let že si dajo tudi srednje šole (gimnazijske in realske) očitne svedočbe ali letne izveštja (Programme in Jahresberichte); letos so pa celó glavne šole jele po svetu pošiljati slovenske letne sporočila, kar je pač hvale in posneme vredno. Kakor letos, je že tudi

lani glavna šola v Ipavi dala na svitlo v očitnem sporočilu: „Besedica staršem ipavskim po dokončanem šolskem letu 1863. 1864“.

U. Vidil sem tudi jest „letno sporočilo c. k. očitne glavne šole Postojnske“ in po tem posneto „letno sporočilo očitne glavne šole v Črnomlju“, ktero popisuje zgodovino vsako svoje šole.

T. Nekaj so nam že poprej bile prinesle nekatere slovenske šole skorej skrivaj v tiskanih razredbah, razverstitvah, v napredku ali pridnosti svojih učencev in učenk; vendar ipavski glavni šoli gre čast, da je sprožila hvale vredno djanje, s katerim se mnogo storiti dá za dom in narod, v prid in blagor šolske mladine in v slavo šole same.

U. V tem je torej ipavska glavna šola drugim v zgled, če prav ni sama izgledna, kakor nektera, ki ravno tako izgleda, kakor ven vidi (izgledajo je ravno tako ponemčeno, kakor: ven vidijo, prednašajo [vortragen t. j. učé], predlog [Vorschlag t. j. nasvet] itd., — je pisal svoje dni Metelko⁶⁶), in ima razredbo, da se zgledujejo nad njo ne le perve in prvotne, male, početne in začetne, glavne in poglavne, ampak tudi srednje, višje in celó visoke šole!

T. Raji reci: slovenske, slovensko-nemške, nemške, in latinske šole, pa tudi učenci iz devete in enajste šole se ji čudijo. Toda — pisarilo se je o tem že premnogo drugod, in tudi midva toliko opraviva, kolikor žaba pri lešniku!

U. Ali ravno iz tega spoznam, da Slovenec nima zastoj več dobrih pregovorov za nemški „vergebliche Dinge thun“ — namreč: Prazno slamo mlatiti; bob v steno metati; v mlinu gosti; z rešetom vodo zajemati; rakom žvižgati itd.

T. Poslednji pregovor je naj bolji: Rakom žvižgati — in čem bolj se jim žvižga, tem večji rakovci so!

U. Pa ne bo vedno tako. Dvigajo se šole po deželi, po kmetih celó, in nekatere čisto slovenske se lepo razcvitajo ter verlo napredujejo.

T. In z njimi napreduje mladina, in z mladino napreduje mladi narod, in svest sem si, da nam bodo vprihodnje prihajale letne sporočila šolske iz vseh krajev naše mile Slovenije ter pravile, kako napreduje narod naš slovenski. Popisovale naj bi zlasti narodne šege, navade, narodne pesmi, lepe kraje,

vasi, mesta, itd. posamesno zemljinsko in zgodovinsko in v zglede naj jim bode „Ribniška dolina“ v letošnjem sporočilu tukajšnje gornje realke.

U. Ali bi se ne smelo reči letno spričevalo, očitna svedočba te ali une šole namesti sporočilo?

T. Tudi, ker spričevalo se po nekdanjem stsl. pomenu celó vjema z besedo sporočilo (porok, ponos), kar sem ti že pri drugi priliki povedal. Kakor spričevalo, je tudi sporočilo marsikomu v ponos in v pričo (in parabolam), in marsikaj bi se še dalo o tej reči pisati, vendar pustiva to stvarino!

XXXVI.

U. „Kakor nalasč, tvarine dokaj“ — si unkrat djal, — ali razložil si mi doslej samo nalasč in dokaj, besede „tvarina“ pa še ne.

T. Deblo ali steblo je tvar, in končnica ali obrazilo je -ina. Kej imenitna je ta končnica slovenska. Sploh je slovensčina v obrazilih zeló bogata; v njih se razodeva prečudna moč in gibčnost našega jezika; te prav poznati in sukati je tedaj prva dolžnost slovenskemu pisatelju.

U. Ali deblo tvar samo po sebi kaj pomeni?

T. V novoslovenskem menda ne, v staroslovenskem pa, in sicer je *tvar* res, res creata, iz tvariti in to iz tvoriti, tvor.

U. V nsl. imamo v tem pomenu stvar, stvarstvo, stvariti, stvarjenje, stvarnik itd.

T. In storiti nam. stvoriti, kakor sicer v mnogih prilikah: hoja nam. hvoja, zagozda nam. zagvozda, srab nam. srrab, sraka nam. srraka itd. — V stvariti (creare, facere) se v spet prikaže.

U. Pa je bilo kaj razločka v stsl. med tvoriti in stvoriti, tvariti in stvariti?

T. Pervo jim je bilo nedoveršno, drugo pa doveršno, kakor v briz. spom. grešiti in sgrešiti. Nekteri so celó besedo natora (natura) razlagati hotli namesti natvora iz natvoriti.

U. In kaj pomeni obrazilo — ina?

T. Skorej ti ne morem kaj boljšega povedati mimo tega, kar piše Janežič str. 122.: „ina se zrašča s samostavniki in pridevniki ter pomenja:

a) mesenino in kože živalske, n. pr. bravina, glavina, govedina, kozletina, svinjina; kozuhovina, kravina;

b) plačila in davke, n. pr. brodnina, cestnina, desetina, dnina, mostnina (mostovina), pisarina, voznina;

c) razne jezike, n. pr. angleščina, češčina, francoščina, greščina, latinščina, nemščina, slovensčina, serbščina;

d) razne lešovine in druge snovi, n. pr. bukovina, hrastovina, hruščevina, kottlovina, kislina, lojevina, medenina, srebernina, vóščevina, zlatnina.

e) mnogotere druge reči raznega pomena, n. pr. novina, starina, pervina; dolina, planina, ravnina, višina.

U. Pa naj Nemeec pové to, kar pové Slovenec tako kratko in krepko!

XXXVII.

U. Doslej mi še nisi povedal, kaj nam kaže prav za prav beseda tvarina.

T. Končnica ina, ki se sprijema časi z *n* v *nina*, časi z *ov* v *ovina* (za ozkimi soglasniki *evina*) in se zdaj na kratko (predtegnjeno), zdaj na dolgo (zategnjeno) izrekuje, nam služi pri obraževanju samostavnih imen za snovi, iz kterih, ter za orodja in sredstva, s kterimi se kaj dela.

U. Tvarina zaznamnja torej več reči ali stvari skupej, s kterimi ali iz kterih se kaj tvori ali tvori, t. j. dela ali nareja.

T. Rabi nam v duhovnem in telesnem ali tvarinskem (ne pa: materialnem!) pomenu, kakor tudi snov, gradivo itd. Prav dobra je končnica ina, in z njo pové Slovenec lahko ob kratkem, kar mora Nemeec opisati z dvema in dostikrat še z več besedami.

U. Tako pravi Slovenec *govedina*, Nemeec pa *Rindfleisch*, kožuhovina — *Pelzwerk*, brodnina — *Ueberfahrtsgebühr*, mostnina ali mostovina — *Brückenmauth*, nemščina — *deutsche Sprache*, slovensčina — *slovenische Sprache*, hrastovina — *Eichenholz*, kislina — *sauere Sachen*, starina, novina — *altes Zeug*, neue Sachen, srebernina, zlatnina — *Silberzeug*, *Goldsachen*, lojevina — *Talgstoff*, lončevina — *irdenes Zeug*, železnina — *Eisenwerk* itd.

T. Naj jih še jaz nekoliko naštejem, da se resnica boljše spozná: péstina — *Kinderwärterin*, pášina — *Weidegeld*, povertina — *Gartengewächse*, — poljsčina *Feldfrüchte*, tkavščina — *Weberlohn*, dnina — *Taglohn*, lesčina — *Haselstaude*, zverina — *Wildpret*, bezgovina — *Holunderholz*, gabrina — *Weissbuchenholz*, sirkovina — *Meerhirsstroh*, vpisnina — *Einschreibegebühr*, životnina — *Personalsteuer*, dohodnina — *Einkommensteuer*, kertina — *Maulwurfshaufen* ali — *hügel*, kozina — *Ziegenfell*,

kozlina — Ziegenbocksfell, kozličina pa celó Ziegenböckleinsfell! — Vremsčina, Drenovščina — der in Vreme (v Vremah), der in Drenovec erzeugte Wein itd. (cf. Met. pg. 45. 46.)

U. Na razvalinah novina oživi (auf den Trümmern blühet ein neues Leben auf), piše že Metelko v svojih pregovorih tako kratko pa krepko.

XXXVIII.

U. Za snovi.. snova.. — kaj pomeni? Bolj znana mi je beseda osnova.

T. Res je bolj znana po vseh slovanskih jezikih beseda osnova, pa tudi osnov' (bulg. in polj.) in samo snova, po nekterih snov, *í.* Osnova je iz glagola osnovati, osnovam in osnujem, ki pomeni 1) ordior telam (zetteln, anzetteln), osnova, osnutek in snutek (snuti, snujem), stamen, malus textorius (Weberaufzug, Zettel), in 2) fundo, fundamentum pono, jacio (gründen, stiften), torej osnova basis, fundamentum (Grund eines Gebäudes, Grundlage, Grundfeste).

U. Kar pravijo časih nemškutarski Kranjci grunt pa fundament!

T. Ne le Kranjci, tudi Čehi, Poljaki, celó Rusi in Serbi rabijo sim ter tje grunt in fundament, gruntati, izgruntati, gruntovat' itd.

U. Po slovenski je temelj, kakor se bere sedaj v vseh novih temeljitih spisih in čisto slovenskih knjigah.

T. Naglica ni pridna! Tudi temelj ni slovenska, ampak gerška beseda (*θεμελιον*) in iz gerškega so jo pobrali Serbi v pomenu fundamentum, in temeljit, temeljan, temeljak jim je valens, robustus. Murko ima temel, mla der Ursprung, der Urgrund!

U. Ali smem torej pisati osnova namesti temelj?

T. Velikrat se dá v rávno tistem pomenu. Kakor osnovati sploh zaznamnja fundare, condere (gründen, errichten, stiften), tako tudi osnova v slovanskem ni le Grund, Grundlage, Grundfeste, temuž tudi, zlasti v podobah ali prilikah: Plan, Anlage, Anfang, Ursprung, Quelle, Keim, osnovica der zarte Grundstoff (Murko), in zlasti brez predloga — snov ali snova — nam pomeni Stoff, Materie, Materialien — skorej to, kar zaznamnja tvarina, gradivo itd.

U. Kaj pa zaznamnja beseda gradivo? Tudi ta se mi zdi bolj nova in manj navadna.

T. Nikar ne misli, da je to, kar se tebi zdi novo in ne-navadno, samo na sebi vselej novo in drugim nenavadno; nikar tudi ne pozabi, da živ jezik vseskozi raste in napreduje, da se slovstvo njegovo vedno množi in bogati.

U. Da novim rečém daje nove besede, starim pa stare — kaj ne? — Kaj mi že pomeni gradivo? Janežič pravi v slovnici svoji od obrazila ivo, da znamenuje snovi in priprave za kako delo, n. pr. belivo, gradivo, netivo, pecivo, pisivo, streljivo itd.

T. In graditi se pravi že v stsl. sploh aedificare, ali kakor piše Vuk v slovarji svojem: „graditi, gradim v. impf. machen, verfertigen, condo, n. p. opanke, kuču, crkvu, most, gusle, gadlje (Dudelsack), sedlo i. t. d.

U. Opanke graditi, gosli ali sedlo — to je pa vendar preveč! V novoslovenskem je graditi posebej mejiti, mejo, plot delati, sepire (zäunen, befestigen) in od tod graja, ograja, pregraja itd. Gradivo pa zaznamnja po tem takem sploh več reči ali stvari skupej, s katerimi ali iz katerih se kaj gradi, tvari ali dela. Tudi grad ali terdnjava je razlagati iz graditi.

T. Kakor v serbskem, pomeni tudi v stsl. grad' 1) arx (Burg, Schloss) in 2) grando (iz grad' cum rhinesmo, toča ali tuča Hagel, cf. Schlosse, in stsl. grad' idet' toča gre, po moravski hradí, es schlosset). Posebej je v stsl. grad' v prvem pomenu tudi murus, hortus (cf. goth. gards domus, ahd. gart domus, hortus, vr'tograd' goth. aurtigards, vr'tar' hortulanus, Gärtner in po tem slov. vertnar namesti vertar, nograd ali vinograd itd.), paradisus, stabulum, civitas, urbs in gradec vicus, oppidulum, gradište castrum itd.

U. In Babji grad, Bežji grad (asylum), Carji — ali Carigrad, Belligrad, Velehrad na Moravskem, Novgorod (Novigrad) na Rusovskem; Polhov gradec, Nemški gradec, Slovenji gradec, Gradisče gornje — spodnje, Gradiska itd.

T. Kakor se pravi meja, saja zdaj namesti nekdanjega mežda, sažda.., tako se je nam. graja glasilo nekdanj gražda, in nsl. graja habd. res ad sepem condendum necessariae, razgraja disseptum (cf. Mikl. lex.).

XL.

U. Kdor grajo spodobnosti ali ograjo svojega stanu prestopi ali celo preskoči, si pa nakloni vso drugačno grajo. Od kod pa ta beseda graja (Tadel), grajati, grajanje?

T. Mislili so nekdej, da ni slovenska. Kopitar sam je s prvega djal: „Ta je pa Markova — Ein P. Marcusisches Wort!“ — Ali pozneje si je spremislil. Dobil jo je že pri Krelu, prav dobrem pisatelju iz prve dobe novoslov. slovstva. Ker je Vodnik sam, kakor se mi zdi, posnel nekaj Krelovih misel, naj ti povem, kako piše Sebastianus Krellius v Spangenbergia Kärffhanfki Postilli: „Ne moti se pak, ako bode lih mnogi, na to narhe Pismo mērdal, inu se obresal: Eddan sentencie, drugi befede, tretij puhftabe, zheterti tipfelne alli zherke, peti ne vēm sam kai si, graia l. Sakai hudizhova natura ie, da ne more obeno ni boshic, ni kärffhanfko delo pres tadla puftiti. Inu navada ie pār lūdēh, da snaiο bulie opravliati, kakōr popravlīati. Inu bersh v'drusih ozhēh bijl, kakōr v'fvoih trame vidio: Da se tudi vzhafy krulievac sa krulievcom pošmehuje. Inu gdo ōzhe, alli more, vřim lūdēm, vfakateri glavi, vřtrezhi?“ (cf. Kop. 420. 421.)

U. In kaj pravi Kopitar na to?

T. „Wir bitten bey dieser Gelegenheit dem guten Verbo graiati (was wohl zu gerd, und zum gurši anderer Dialekte gehört) das Unrecht ab, dass wir es S. 141 für ein Pater Markusisches gehalten haben. Das Compositum zgrajati (abtadeln, durch Tadeln verleiden) haben wir inzwischen selbst gehört“.

U. Ali je pa res iz gerd in gurši (gersi ali gorsi)?

T. O tem primeri pomen. XI. tega leta. Nekdej sem res mislil, da je iz stsl. gr'd', gr'diti iz 4. in grajati bi bilo iz 5. reda. Tudi v serbskem je grditi a) foedare in b) conviciūm facere, kar bi se vjemalo s slovenskim grajati vituperare. — Prav zanimljiva in naravna je razlaga te besede, ktero ima Jarnik (Etymologikon pg. 225), ker se strinja s poprej razloženo. Jarnik pravi: grájati tadeln d. i. fig. dem Menschen Schranken setzen; grajati se, pass.; ográjati, einschränken, rings herum befestigen; grájanje oder grajenje, das Tadeln (iz graditi, kakor saditi — sajenje, kaditi — kajenje); graja Damm, Zäunung, Schranke; Tadel; grajavec Tadler; zagraja Redoute; vertograd altsl. der Garten itd.

U. Skorej bi djal, da je ta resnična.

T. Spet drugač piše Vuk Stefanović v slovarji str. 98:

grájati vide govoriti, in grájati vide graktati (crocito, krächzen) in graja vid. govor, in grája crocitus, das Ge-krächze.

U. Po tem se pa s kroatati, krogar (corax) vjema in ima res gerd pomen. Bog me varuj graje in grajanja!

T. Da je res tako, se vidi iz Mikl. lex. str. 141: graj cantus. rad. gra: nsl. grajati vituperare serb. grajim loquor, grajem crocito lit. gro crocitare, in koj po tem grakanije, grakati. Pa tudi grajati crocitare. nsl. graja rühmung dain. 98. grajati vituperare cf. grakati, gracati lit. groti et ahd. kràjan crocitare kràwu crocito: vera rad. est gr, unde rad. secundaria gra. ztschr. 8. 257.

U. Kakor krogar kroka in krogota ali krokoče, kdor graja! Sram ga bodi!

T. Kdor graja brez potrebe; torej glej, da ne boš nikdar grajal družih brez potrebe, pa tudi, da sam ne boš katerikrat vreden in potreben graje ali grajanja!

XLI.

U. Nekteri so celó besedo natura (natura) razlagati hotli namesti natvora iz natvoriti?

T. Mnogi tudi pišejo natvora, natvoren, natvoroznanec itd., in Murko ima besedo natura za ptujo, neslovensko zaznamvano, natvora pa mu je prav slovenska.

U. Natura je iz latin. nascor-natus, torej slovenski roda ali naroda, e?

T. Bolj navadna je priroda zlasti v českem, pa tudi v poljskem in ruskem, kar po besedi pomeni kaj prirojenega (etwas Angebörnes t. j. Naturell, einen Zuwachs). Tedaj se velikrat lahko reče last, lastnost, lastnija; mu je lastno, vrojeno, naravno; bitje, bitstvo ali bistvo (die Natur — das Wesen der Dinge); časih se da kako drugač povedati: je močan, je slaboten (er hat eine starke, schwache Natur); v blagu dati, plačati (in natura); pod milim nebom, na planem živeti (in der Natur leben); izvorno, samo na sebi ali po sebi ali od sebe (von Natur, natürlich) itd.

U. Kako pišejo drugi Slovani?

T. Vsem je pač znana beseda natura (natura), p. Poljakom, Serbom, Rusom, v dvojnem smislu (die in allen körper-

lichen, materiellen Dingen liegende Kraft als Eins gedacht, so wie auch der Inbegriff aller werdenden Dinge).

U. Ali nimamo za to ktere bolj domače besede?

T. Imamo, in sicer v prvem pomenu se kej lepo reče stvarnica, in v drugem stvari, stvarstvo, stvarjenje itd.

U. Sej že Vodnik poje svojim rojakom:

Glej stvarnica vse ti ponudi,
Li jemat' od njé ne zamudi!

T. In v tem pomenu (die schaffende, schöpferische Natur) je zlasti sedanjim naravoslovcem (nekdo se mi je odmel: naravo-oslovcem) kej všeč!

XLII.

U. Sej res! Narava pišejo sedanji slovenski pisatelji, ali ni to dobra beseda za omenjene reči?

T. Narava pisarijo še le nekaj časa serbsko-hrovaški, in po njih noveji slovenski knjižniki; drugim Slovanom, kar vem, v tej obliki ne rabi.

U. V kateri pa?

T. Gutsman že in Vodnik imata narav, i v ženskem spolu (Natur, Naturell), in ravno tako Vuk Stefanović v serbskem (indoles).

U. Kako pa ini ali drugi Slovani? Ali v staroslovenskem slovstvu ni te besede?

T. V staroslovenskem je nprav' mos in blag' nprav' virtus (nravi dobri, blazi-boni mores, virtutes), in tako več ali menj v vseh sedanjih jezikih slovanskih (Sitté, Gewohnheit; Lebens-Gemüthsart; Charakter). Tudi v novoslov. se bere sim ter tje in piše npravna t. j. veda (scientia, doctrina moralis), kar je v rus. npravoučénie, npravstvennost' (Moralität; Moral), nravi se mu t. j. dopade mu, všeč mu je, npravno t. j. prijetno, prijazno.

U. Torej se rabi v duhovnem in telesnem ali notranjem in vnanjem pomenu. Narav je se vé le raztegnjeno iz nprav.

T. Čudno ali po ruski tudi npravno — in skorej smešno je, da Čehi imajo namesti nprav (v staročeskem je še nprav, u mos, indoles) sedaj mrav, u in mravny (mravní) je v novočeskem moralis (sittlich).

U. To je pa res čudno. Ali v nobenem drugem ni te spremembe?

T. V starosl. in v družih je mrav', mravij in mravija, kar v novosl. mrav, mravlja ali mravljinca; v českem mravec, mravenec. Primeri zdaj besede mravni (formicilis, čes. moralis), npravni (moralis) in naravni (naturalis).

U. Pa Npravoslovec, npravoznanec in naravoslovec, naravoznanec — kako lično, in vendar — kako različno!

T. Različno bi ne bilo, da bi mravov vmes ne bilo. Ali — kar je spustil stari zlodej (II. mon. frizing.) mravljinca po človeku, in je človek znejeveril se Gospodu ter zatajil svoje prvotne nrave, oh — kolika razlika je in bode med npravno in naravno (védo), npravoslovci in naravoslovci!

U. Da bi pač tudi v življenji sploh, v vsem našem djanji in nehanji, ne bilo tiste nesrečne razlike!

XLIII.

T. Kakor se žito razloči po svoji vrednosti, tako bi znamenjal žitje t. j. djanje in nehanje učencev —, si nedavno prav pomembno rekel; ali pa tudi veš, kaj je žito in kaj pomeni žitje?

U. Kar nam prirase na polji, da vžijemo ali vživamo, se sme imenovati žito, in žitje kaže pri tem naše ravnanje.

T. Prav iz stsl. glagola žiti (v nsl. imamo še vžiti — vžijem, vživam — vživanje, vživovanje), ki pomeni pasci, vivere, incolere, commorari, je žito fructus, frumentum, množ. štev. žita opes sploh, žizn' in žitije je pa vita, vitae ratio ali conversatio, torej prav — djanje in nehanje!

U. Bral sem že časi žitje tu in tam, zlasti pri pesnikih.

T. Žitije je potlej anima, victus, kar žit', žit'k', v nsl. vžitek, živež.

U. Pa tudi življenje; sej sem tolikrat čul že posle hvaliti se: pri tem gospodarji, pri tej hiši imamo dobro življenje t. j. hrano, živež.

T. Po slovnici je življenje iz živiti (vivificare, leben machen, ernähren), t. j. victus (Nahrung, Lebensnahrung, Leben), pa tudi Lebensart kakor stsl. žitije.

U. Sej sem že bral žitije sv. Grigora v Supraselskem

popisovanji, kar zdaj pravimo po navadi življenje svetnikov, življenje sv. Venceslava, iz življenja cesarja Jožefa I. itd.

T. Iz žiti in živeti vivere je žila vena, žica nervus, žival animal, živina animalia (žive stvari), život' anima, animal (lit. živatas corpus), životinje animalia itd.

XLIV.

U. Sedanji čas nekteri celo živote naših prednikov popisujejo, kakor so časi zamurci in drugi popisovali si kožo s pikami, različnimi znamenji in podobami.

T. Kako se more život popisati, ki je že zdavnej mertev — kaj ne! Živo telo je sedanjemu Slovencu život, mertvo pa truplo.

U. Zakaj pišejo nekteri život, životopis nam. življenje?

T. Misli na staroslovenski pomen, in sicer Slovani rabijo velikrat život, kar imenujejo zdaj Slovenci življenje. Tako pravi Hrovat: kratak mu je život —

U. Se vé — pritlikovcu (Zwerg, pri tleh)!

T. Staza, večer, konec života —

U. Prednji ali zadnji, v znožji ali v zg'lavji?

T. Deržavni život, životni duh (Lebensgeist). —

U. Oho! Duh, ki je životan ali živóten (beleibt, genährt).

T. Život vživati, životno pitanje Hervatske (Lebensfrage), se tolikrat čita po novinah hrovaških.

U. Kak debeljak že lahko vživa život, in Hrovat ima dokaj žira in želoda, pa tudi prásice in slánine, s kojo pita i Kranjca, in z Dolencem veselo popéva: Tukaj se život redi in pase!

T. Ne le Hrovatje, tudi drugi rabijo besedo život v pomenu življenje, in kakor pišejo oni: za moga života (za mene živa, me vivo), tako je pisal Dalmatin Tob. 5, 4.: Pojdi —, de ti te denarje za mojga života zupet dobiš; Gehe —, damit du dieses Geld, so lange ich noch lebe, zurück bekommest. Život heisst hier das Leben, sonst auch der lebendige Leib, ein Seitenstück zum Italienischen la vita (Metelko pag. 256). Kakor Dalmatin so pisali zlasti v prvi dobi slovenskega slovstva Truber, Krel, in celo Schönleben velikokrat život: Jest pustim moj život za ovce. Ne skerbite za vaš život. Aku Bog odlog našimu životu da itd.

U. Torej nam nosijo časniki zdaj životopise in životopisanja, ki so časi res žive in životne!

T. Živopisati je v starosl. pingere, in živopis, ali živopis'e (živopisec) pictor, tudi v rus. in serb.; životopis pa Biographie, Lebensbeschreibung, ne pa samo Leibesbeschreibung!

XLV.

U. Život nam je živo, truplo pa mertvo telo; od kod pa te imeni?

T. Truplo že samo pové, kar je; iz glagola trupiti (conterere, bröseln, reiben). V stsl. je trup' cadaver hominis, entseelter Körper, Rumpf; trupije (collect.) Körper überhaupt; čes. trupel m. Masse, Klumpen: trup Stock, Block, Rumpf des Körpers, trupak Tölpel itd.

U. Od kod pa telo?

T. Telo (iz teti — tmem?) corpus, rod. navadno z množnikom telesa, pa tudi tela (zlasti nečloveškega). Lepše in bolj častito se mi glasi duh in telo, duša in telo, kakor pa duh in život, duša in život ali duh in truplo.

U. Torej pravimo tudi: Sveto rešnje telo (corpus Domini).

T. Kar nam pomeni *a*) iz rešiti solvere, redimere ali corpus redemptoris, redemptorium ali salutare (Erlösungsleib), ktero nas ima rešiti pogina ter nam dati pravo življenje; ali pa, kar je še verjetniše, *b*) iz res, resen, resnji — rešnji, *a*, *e* (telo), kakor iz dnes ali danas — dnešnji in današnji, letos in letas — letošnji in letašnji itd. Sveto rešnje telo je torej corpus verum, certum (vere corpus Domini).

U. In god sv. rešnjega telesa se imenuje Telovo ali Telesovo?

T. Kakor Duhovo Pfingst-, h. Geistfest, se piše Telovo (obhajilo, pravi Murko) Frohnleichnamtsfest (cf. nemško besedo Leichnam nekdanj — živo telo — in sedaj — mertvo ali truplo).

XLVI.

T. Ker si me ti zavolj besede život tolikanj poprijemal, te čem pa jaz zavolj besede življenje. Zakaj praviš ti: v življenji sploh in ne: v življenji, kakor pišejo nekteri duhoborci zdaj?

U. Za to, ker nikjer na Slovenskem tako ne pravijo; čemu bi jaz sam pisal ali govoril, kakor nobeden! Sej se ne borim sam seboj, sam s svojim duhom!

T. Kakor život, so pisali poprej imenovani pisatelji različno tudi življenje, živejne, živlejnje, življenje, in sedaj pišejo navadno življenje, kakor terpljenje, ne pa terpenje ali terpenje.

U. Zakaj pa pišejo sedaj nekteri življenje ali celo življenje?

T. Ker gre pravilno iz živeti III. verste glagolno ime življenje, kakor veleti — velenje, germeti — germenje brez *lj*, in življenje po stsl. pisavi. Ondi se je likalo iz glag. I. reda žiti terpivo deležje žiti in živeti, in od tod žitije in življenje ali življenje, katero se pa v tej poslednji obliki vendar ne bere v staroslovenskem pisanju.

U. Kako jo razlagajo pa v novoslovenskem?

T. Metelko piše (str. 110): „Die zwey letzten (živeti — življenje in terpeti — terpljenje) ahmen rücksichtlich des epenthetischen *lj* die 4. Form nach; einst war terpenje und življenje üblich; Schönleben schrieb 1672 noch häufig življenje“. In Janežič (str. 86.): „Pravilne so res oblike: hrepenenje, kopernenje, poželenje; ali drugače je z glagolniki življenje in terpljenje, mesto zastarelih oblik: življenje in terpenje, ki je nekteri pisavci spet v rabo jemljó“.

U. Kaj je misliti od oblik življenje in terpljenje?

T. Kadar se vstavi *l*, se vstavi vselej topljen *lj*, zlasti za ustniki v glagolih IV. verste; prav je torej le življenje, terpljenje.

U. Sej se glagoli sim ter tje sprehajajo in preseljujejo po posamesnih verstah ali redovih (cf. videti — viditi, vedéti — vediti. I. Jezič. XXI).

T. Res se sprehajajo ter si sposojujejo nekteri glagoli zdaj iz te zdaj iz une verste, in ravno glagoli III. verste se pregibljejo na dveh osnovah: nedoločnikova izhaja na *e* (a), sedanjikova na *i*, kakor pri glagolih IV. verste.

U. Ali je tedaj življenje napačno?

T. Marsikako življenje je napačno t. j. polno napák, in marsikteremu je življenje prekratko, ker ima predobro življenje in preslastno! Sicer pa — ali ni živeti in se živiti skorej tisto? Ali niso rabili oblike te premnogi — dobri pisatelji že mnogo,

premnogo let? Ali se ne govori sploh tako? Ali se ne da celó pravilno izpeljevati iz hrovaškega življjeti — življenje, kakor iz terpljeti — terpljenje? — Tudi Miklosiç pripusti to pisavo (pg. 211): „Die einschaltung des *lj* im part. praet. pass. ist unorganisch, doch trpljenje, življenje neben trpênje, živênje“.

U. Vendar!

XLVII.

U. Hvalil in hvalil si sporočila vipavske, postojnske in černomeljske šole, ktere vse kažejo tudi v pisavi lep napredek, da je *r* samoglasnik! Pogovarjala sva se sicer že lani o tem in tedaj si mi djala: „Pustiva za zdaj to reč!“ Ali — ker se mi zdi ta reč prevažna, in ker dovershijo najni pomenki v kratkem drugo leto, lotiva se je še letos. Povej mi vendar, zakaj ne posnemaš doslej unih glavnih šol, in kdaj misliš vsaj tudi ti pokazati v svoji pisavi lepi napredek, da je *r* samoglasnik!

T. „Da se resnica prav spozna, je čuti treba dva zvana“.

Čuj, poslušaj torej prvi zvon, ki poje, da je *r* samoglasnik! Prvi je pisal dr. Miklosiç, da sta *l* in *r* samoglasnika v staroslovenskem, l. 1850 v „Lautlehre der altslov. sprache“ str. 10. 11. takole:

Von den vocalen *l*, *r*. §. 18. »Die buchstaben *l* und *r* haben im altslovenischen eine zweifache bedeutung: stehen sie im inlaute zwischen consonanten, im welchem falle ihnen stets einer der beiden schwachen vocale *jer*, *jerek* folgen muss, oder bilden sie mit einem der genannten vocale *jer*, *jerek* den anlaut, so sind sie als vocale anzusehen: pl'n' (plenus) čr'n' (niger) l'žica (cochlear) r'vanije (rugitus); in jedem andern falle sind diese beiden buchstaben consonanten. wenn man bemerkt, dass diesen beiden buchstaben, so oft sie als vocale auftreten, stets einer der beiden schwachen vocale *jer*, *jerek* folgen muss, so könnte man versucht werden anzunehmen, dass nicht *l* und *r*, sondern die sie begleitenden schwachen vocale die sylbe machen, folglich jene nicht als vocale anzusehen sind, dass daher nicht pln, črn, lžica, rvanije sondern etwa plun, črun, lužica, ruvanije zu sprechen ist; in dieser annahme könnte man bestärkt werden durch formen wie slun'ce ant. hom. m'rozok' pat. crik'v' in späteren glagolitischen handschriften: allein wenn man dagegen erwägt, dass die beiden vocale *l* und *r* auch im sanskrit vorkommen, dass ferner der schwache vocal nicht nur in den freilich nichts beweisenden späteren glagolitischen handschriften, sondern auch in älteren handschriften in diesen fällen mauchmal ganz fehlt, dass endlich der vocal *r* in allen diesseits der Donau gesprochenen dialecten fortlebt, so kann man nicht umhin, die buchstaben *l* und *r* in den oben angegebenen

fällen für vocale zu erklären; den umstand, dass den vocalen *l* und *r* regelmässig einer der beiden schwachen vocale folgt, möchten wir entweder dem möglichen einflusse einer fremden sprache und einer fremden schrift auf das dem cyrillischen zu grunde liegende glagolitische alphabet zuschreiben, oder dadurch erklären, dass die beiden vocale *l* und *r* allerdings ein dunkler nachhall zu begleiten scheint«. **V novoslovenskem pa je samo *r* samoglasnik, in o tem je pisal dr. Miklošič l. 1852 v „Lautl. der neuslov. spr.“ str. 230. takole:** »Der vocal *r* lebt im slovenischen fort; anlautend: rdeti se, rž, rsketati; inlautend: brbati, brv... črv, škrbati. Die slovenischen grammatiker sind indessen nicht zur erkenntniss der vocalischen natur des *r* gelangt, indem sie serce, terpeti und sogar kardelo (jarnik) schreiben; selbst Metelko hat sich, wie es scheint, von der altslovenischen schreibweise bestimmen lassen, dem vocal *r* einen halbvocal beizugesellen, den er dem *r* vorsetzt: smert, obgleich jer im altslovenischen ausnahmslos dem *r* nachgesetzt erscheint. bloss in den für die ungarischen Slovenen gedruckten büchern wird richtig srce, trpeti u. s. w. geschrieben, so dass auch hier die einfalt richtiger sieht als der verstand der verständigen...«

Drugi je pisal Bèlankin v slovenski Bčeli. l. 1852 (po nauku našega učnoga jezikoslovca g. dr. Miklošića), »da sta *r* in *l* (l je ali rov prisni brat ali izveksèga jegov pravi sin: kar tedaj *r* zadèva, tò tudi *l*) prava Slavenska vokala, ino da kakor taka ne potrebujeta prèd soboj nikakoga drugoga vokala«, — celo »na konci besède po konsonantu: hribr Berg; dobr gut; Petr...« in str. 194 pravi: »O tem pak, kar vsak prèvidi, celo nič ne rečem, da je neumno *e* ali *a* na konci besèdi pisati, dokler v pregibanji odpada: dobr, a ne dober, ker je dobra, dobro, dobromu, pak ne dobera itd; ostr — ostra; vètr — vètra; kozl — kozla; topl — toplota; padl — padla, pletl — pletla itd. (Kdor to reè tenše premisli, bo vidèl, kako nam je nèk namèstek staroga jera vèndar potreben, èe ravno ne toliko pri *lu* ino *ru*, ali da oèitno povèm, kako nam je cirilica potrebna!). In str. 205. »Ino zadnji, akoravno prvi ino prèvažni razlog, zakaj pišimo *l* i *r*, kedar sta sama vokala, je sloga slavenska, ino toj se mora vse drugo ukloniti, podvrèi ino ji strèci. — Povrzimo da prokleta starokopitno, robsko pravopisno pravilo: »Piši, kakor govoriš«. Ker je to, dokler šèe jednoga, kniževnoga obèega jezika ne imamo, našemu slovstvenomu približanju naj veksi sovražnik ino se ne ustavljamjo dlje potrebnim popravam; pišimo od sega dob etymologièki, složno, vzajemno, obèinski, bratovski — Slavenski, slovstveno!«

Tretji se je oglasil prof. Lesar (v Jahresbericht der k. k. selbstständigen Unterrealschule) l. 1861 v spisu „Glasoslovje slovenskega jezika“ (posneto po dr. Fr. Miklošič-evi Vergleich. Gramm. d. slav. Spr.), kjer se bere o glasnici *r* tole: »To glasnico v govorjenji tudi mi še dobro poznamo, v pisanji pa se je nam Slovencom skorej do dobrega pogubila; in sicer menda le po ne-

vednosti ali zanikernosti slovničarjev, ki njenega bistva niso spoznali. Še clo ranjki Metelko se je dal zapeljati, da je svojo pologlasnico pred *r* vtikal tudi tam, kjer je *r* sam že glasnica; morebiti ga je to motilo, ker je stara slovenščina *jer* za glasnico *r* pisala; toda Metelko je svoj *e* pred *r* stavil: smert za smrt. — Le ogerski Slovenci se še do današnjega dne terdo derže starega. V novejših časih se je je nekaj pisateljev zopet poprijelo, in zeleti je, da jo oživimo, torej pišemo: srce, smrt, rdeč, brv, brdo, brkle, brleti i. t. d. — O glasnici *l* pa: »Ta glasnica nam je pa šla popolnoma v zgubo v pisavi in govornjenji, in se ne bo več dala obuditi« itd.

Leta 1862 so poprej gospodarske, obertniške in narodne **Novice** v 2. listu postale obrtniške ter so jele skorej skozi in skozi pisati samoglasnik *r*. Mnogoteri so popraševali, zakaj in čemu? Nato so odgovorile v 5. l. na vprašanje: **Zakaj „Novice“ izpuščajo tihi e in pišejo črko r kot samoglasnik? tole:** »Novice«, ki so odstranile zastarelo bohoričico in ustanovile novo pisavo, so čez 20 let — to gotovo ni prehitro — storile spet eno stopnjo naprej in začele letos pismenko *r* pisati kot samoglasnik, kakor se izgovarja, — tedaj: trd, prst, smrt itd. Že prejšnjih let bil je v »Novicah« o tem govor; med jezikoslovci je to tako trdna, znana reč, da smo mi Slovenci poslednji, ki v tem resnici odpiramo vrata, ter se tudi v ti malenkosti bližamo ostalim Slovanom, kateri take besede kot mi izgovarjajo brez samoglasnika *e*.

Morebiti je ravno ranjki Metelko v svoji sicer izvrstno izdelani slovnici največ pripomogel, da se nismo do sedaj pravega poprijeli, ter po krivi neki misli, kot da ne bi poznal samoglasne narave te pismenke, v njegovo (svojo) slovnico str. 3. pisal je: terd, smert, perst i. t. d., kot da bi bil pred *r* polglasnik, kar pa ni res. (Glej Miklošič *vergl. Lautlehre* str. 227. 230).

Kot samoglasnik, tedaj brez pred in za njim stoječega samoglasnika rabijo to pismenko stari Slaveni, Štokavci (razun Dubrovnika, kjer se čuje *a*), vsi Čehi (na Českem, Moravskem in Slovaškem), in mi Slovenci razun nekterih krajev na Hrvaškem, kjer se jasno čuje pismenka *e* na pr.: perst kert i. t. d. Po tako malem številu pa se vsaj ne bomo ravnali in ne zoper jasni izgovor in zoper pravila primerjajoče slovnice krivo pisali; vsaj se trudimo po vsaki poti, da, kolikor moč, pišemo po izgovoru.

Poslednji med Štokavci pisali so samoglasnik pred to pismenko književniki zagrebški, izgovarjaje se s tem, da se po Zagorju, tedaj med Kajkavci čuje *e*. Sedaj se razun šolskih knjig že tudi največi del knjig v Zagrebu tiska kakor zahteva temeljita znanost.

Za one pa, kateri se plašijo besed: prst, krst, trd, misleči zmiraj le na pravilo nemške slovnice, da vsak zlog (Silbe) mora imeti samoglasnik, naj dodamo še troje:

Prvo: Mi Slovenci besede res izgovarjamo brez samoglasnika nemške slovnice, kar v nemškem jeziku ni; čemu bi tedaj pisali kar ne izgovarjamo? Drugo: Pismenka *r* je v takih besedah samoglasna (Selbst-

lant), tako da tedaj ono pravilo veljá tudi za nas, toda v duhu domačega jezika. Tretje: Mi bi s to pisavo radi pomagali vsakemu ptujcu, ki se našega jezika uči, da zadene pravi izgovor in ne bere, na priliko, tárd, smárt, čárka i. t. d.*

Naslednje leto 1863 je prišla prva slovenska slovnica s tem naukom na svitlo, v kateri Janežić str. 12 piše: §. 38.

»Starim Slovenom je bila črka *r* v sredi med soglasnikoma ali pa iz konca pred soglasnikom po g. Miklošiču samoglasnik, n. pr. br'v - brv, br'zda brzda, gr'lo - grlo, zr'no - zrno, . . ali iz začetka r'zati - rzati.

Tudi nam Slovencem je *r* v teh in tacihi primerih nekam samoglasne nature; zato se pred njim poliglasnik *e* tudi v pisavi bolj in bolj opušča, kar močno lajša pravo izreko, posebno tujcem. Vrh tega se bližamo po tej pisavi tudi drugim bratom na jugu in severju. §. 39. Kakor *r* bil je starim Slovenom tudi *l* med soglasnikoma samoglasne veljave; v novi slovenščini pa je v pisavi popolnoma v zgubo šel i. t. d.*

Letos pa je prinesel Književnik (časopis za jezik i poviest hrvatsku i srbsku, i prirodne znanosti) „ovu prepirku pravopisnu u *r*“, v katerem (I, 1.) str. 31 piše V. Jagić: U slovenskom jeziku tamarahu tudjom naukom pokvareni gramatici vrlo dugo, dok dodjose do osvjedočenja, da je u njihovu jeziku *r* naravi samoglasno: dobro jim reče Miklošić u svojoj gramatici: »die slovenischen grammatiker sind indessen nicht zur erkenntniss der vocalischen natur des *r* gelangt . . . so dass auch hier die einfalt richtiger sieht als der verstand der verständigen«. Zbilja čitam u najnovijoj slovnici Janežićevoj ovako: Tudi nam Slovencem je *r* v teh primerih nekam samoglasne nature. . . Vrh tega se bližamo. . . bratom na jugu in severju«. (Glej spredej).

To so pglavitni virniki, iz ravno tistega vira, kateri ponosno kažejo, da v novoslovensčini je *r* samoglasnik. Pervi je po tem nauku v novoslovensčini dal na svitlo svoje pesmi Matija Kráčmanov na Dunaju l. 1855. Poprijemali so se te pisave sim ter tje nekteri mlajši pisatelji po raznih časnikih, zlasti kar so Novice sploh jele tako pisati, in huda se je že godila „zatoženemu sosamoglasniku“ ne le v „ljubljskeji učilnici pri sv. Jakobu“, ampak tudi v „ljubljskeji čitalnici“ in celo v „Novicah“ samih. Po vsem tem ni čudo, da so pokazale tudi glavne šole po Slovenskem lepi napredek, da je *r* samoglasnik, sej mu je že celo na ljubljanskem pokopališču postavljen spominek!

U. Po vsem tem je pa čudo prečudo, da ti ne kažeš do- slej v svoji pisavi lepega napredka, da je *r* samoglasnik! Ali te ni sram, da si starokopitnež, rakovec in polžar! Vselej sem mislil, da je tebi lastna „die einfalt, welche richtiger sieht, als der verstand der verständigen“, da ti je

mar „sloga slavenska“, da se ne ravnaš po „nevednosti ali zanikernosti slovničarjev“, koji „tumarahu tudjom naukom pokvareni vrlo dugo u jeziku slovenskom!“ Sram me je, ker je „med jezikoslovci to tako trdna, znana reč, da smo mi Slovenci poslednji, ki v tem resnici odpiramo vrata!“ Sej smo vendar Slovenci proti drugim Slovanom na zahodu, in tolikrat pravijo, da „od zahoda gre oliko proti vzhodu“. Duri in vrata odprimo torej v tem resnici, obieručke se je poprimimo ter kažimo v vsem svojem pisanji lepi napredek, da je *r* samoglasnik in pišimo „od sega dob etymologički, složno, vzajemno, občinski, bratovski — Slavenski slovstveno“, ter kličimo preglasno: Živila vzajemnost! živila sloga slavenska! Naprej — naprej zastava slave!!

XLVIII.

T. „Da se resnica prav spozna, je čuti treba dva zvana“.

Čuj, poslušaj drugi zvon, ki poje, da *r* ni samoglasnik. Pervi je pisal o tem, dr. Miklosiču nasprot, dr. Schleicher (tedaj „Professor der vergleichenden Sprachwissenschaft und des Sanskrit an der Universität zu Prag“) l. 1852. v svoji „Formenlehre der kirchenslawischen Sprache“ str. 49 — 51 takole: »Mit dieser ansicht kann ich durchaus nicht übereinstimmen. ich halte vielmer *l* und *r* auch hier für consonanten, *jer* und *jerek* für vocale. Meine gründe sind folgende: *jer* und *jerek* geben sich durch den umstand als entschiedene, wenn auch schwächere vocale zu erkennen, dass sie auch in wörtern, die nur mutae enthalten, als die einzigen vocale erscheinen, z. b. *t'p't'* strepitus, warum von dieser regel eine ausnahme statuieren? ist es denkbar, dass eine so genaue schrift wie die kirchenslawische *jer* und *jerek* so ganz überflüssig den lauten *l* und *r* zugesetzt habe? die sprachwissenschaft zeigt uns diese vocale *jer* und *jerek* ganz an ihrem platze, denn die slawische regel fordert nach *l* und *r* auch den vollen vocal da, wo in die verwanten sprachen vor diesen consonanten haben, vgl. *glava*, lit. *galva caput*, *vladu*, goth. *valda impero*, *grad' urbs*, *hortus*, goth. *gards domus*, ahd. *karto*, nhd. *garten hortus* u. s. f. die berufung auf das sanskrit beweist durchauss nicht für die ansicht Miklosichs, denn es ist im sanskrit unbestreitbare tatsache, dass *r* und *l* als vocale dort stets auss älteren vollen sylben, fast stets *ar* und *al* durch verkürzung, aussstossung des *a* entstanden sind, als kürzeste form aber eben nach speciell indischer ansicht der grammatiker auch für die wurzelform gehalten wurden. wie im sanskrit auss *al ar l* und *r* ward, so in neueren slawischen dialecten auss *l', l', r', r', l* und *r*; das ist dem gange der sprachengeschichte gemäss und somit

hat das von Miklosich beigebrachte zeugniss der neueren dialekte keine beweisende kraft für die ältere sprache. dass selbst in älteren handschriften manchmal **jer** und **jerek** fele, beweist speciell für **r** und **l** nichts, diess kommt auch nach stummlauten vor, wie lautlere p. 23 bezeugt wird. und somit fallen die punkte weg, durch welche **jer** und **jerek** nach **r** und **l** sich von den übrigen **jer** und **jerek** nach anderen consonanten unterscheiden sollten. ich glaube demnach mit recht diese laute auch nach den beiden consonanten **r** und **l** mit den vocalen der anderen sprachen in parallele gesetzt zu haben⁴.

Tako je pisal nekđaj že l. 1794 Mrazovič str. 32, da se ima pisati perst ne pa prst.

Kopitar piše l. 1808 str. 136 zoper p. Marka (kteri pravi v slovnici svoji str. 204: „Also schreibt man skerbn oder skerbne, dobr etc., nicht skerban, dobar oder skerben, dober, weil man nicht schreibt skerbana, dobera, sondern skerbna, dobra) tole: »Was sagen E. E. aber zu dem Lateinischen ager, faber, und zu dem Deutschen edel u. dergl.? Man schreibt auch agri, fabri, der edle. — Die Böhmen sind von allen Slaven diejenigen, die die mildernden Vocale *e* und *i* im Schreiben bey weitem am seltensten ausdrücken, wiewohl auch die Süd-Slaven *osm', mglá, tma, lgati, rvati, rza, petr',* statt des Bohoritschischen *osém, mēgla, tāma, lāgati, rŭvāti, rŭja, Petèr,* schreiben: auch scheint P. Marcus noch am öftersten in Böhmischem Grammatiken — geblättert zu haben. Man muss gestehen, dass die Consequenz der Elementar-Orthographie durch die Böhmisches Methode an Strenge gewinnt: aber, ausserdem dass die Augen der andern Mit-Europäer bey dem Anblicke der dadurch verursachten ungewohnten Consonanten-Gruppierungen erschrecken, so verliert auch die Sprache selbst an Wohl laut und Singbarkeit, worin sie sonst der Italienischen so schön nacheifert«.

Prof. Věkoslav Babukić ima v slovnici svoji (cf. mali rěčnik od Jos. Drobníca) str. 558 tole opombo: »Dieses kurze *á* ist gut zu unterscheiden von dem stummen *à*, welches immer nur dann gebraucht wird, wenn nach dem Mitlaute *r* ein oder zwei Mitlaute folgen z. B. *kàrv, kàrst, màrkva, smàrt.* — Statt dieses stummen *à*, welches demselben Laut der Natur nach als Ebenbild am ähnlichsten zu kommen scheint, schreiben viele das stumme *è*, was im Wesentlichen auf dasselbe ausgeht, z. B. *kèrv, kèrst, mèrkva, smèrt.* Einige wieder gar keine Rücksicht auf den Wohl laut nehmend, da weder ein klares *a* noch *e* hörbar ist, schreiben keines von beiden, wie diess in der böhmischen Orthographie gang und gäbe ist, als: *krv, prst, mrkva, smrt* u. s. w.«

Več zoper to pisavo je v zagrebskih „Narodnih Novinah“ pisaril l. 1852 Starčević, in Anton Mažuranić, prof. in vodja reške gimnazije, pravi v „slovnici Hervatski za gimnazije i realne škole (I. 1859 in II. l. 1861) str. 30. 31. §§. 64.

1. U hrvatskom ima jedan samostalan glas, za koji neima slova u klasičnih jezicah, a jasno se razlikuje od glasa svih inih samoglasnikah. U raznih krajih našega naroda može se on u mnogih rečih, te medju svakojakimi suglasnici čuti, a u nebitju shodna latinskoga glasnika znaju-ga gděšto pisati sa ' : jed'n, sed'm, og'unj, dob'r, hrab'r, nag'l, red'k, op'n'k, v'rt, p'rst i. t. d.

2. Ovaj glasnik vjerojatno da-se-je negda obćenito tako izgovarao u napomenutih i podobnih slovkah (u kojih - se sada većinom *a* izgovara), ali u sadanjem najobičnijem izgovoru sačuvao-se-je još samo u nekojih rečih pred *r*: v'rt, p'rst i. t. d. S toga tvrde nekoji učitelji, da-je u ovakvih slovkah glasnik *r*, te da netreba u njih drugoga glasnika pisati. Ali uzimati *r* za glasnik, znači dopustati, da ima glasnikah, koliko slovah; jer nijednog neima suglasnika, koji-se nebi dao onako kao *r* s onim samostalnim glasom i sprěda i straga izgovoriti n. p. b', 'b, r', 'r, i. t. d. Obě azbuke (§. 3.) imaju za ovaj glas osobita slova (glag. jerek; cir. jer, jerek), od kojih-bi-se jedno moralo pisati in ovakvih slovkah pred *r*, n. p. p'rst (ne pr'st, što-je bugarski). Stoga é piše-se pred *r* za onaj izvorno hrvatski samostalni glas, koji neglasí kao nijedan latinski glasnik: pèrst, kèrst, vèrt, smèrt i. t. d.

Tisto leto, v kterem je realkin letnik razkazoval, da je *r* samoglasnik, razkazuje pa gimnazijski, da *r* ni samoglasnik in pravi na to: »Da se glasnik pred *r*, ako mu soglasnik nasledva, v novoslov. le na pol ali celo ne izgovarja, skoraj vse novoslovenske slovnice od prve do zadnje učé, vendar nobena si ne upa terditi, da je *r* potlej samoglasnik. Nobena tudi ne uči, da se sme polglasnik tedaj spuščati . . . Dasiravno naglasca v teh primerih znamenjati ni treba, kar že Kopitar veleva; sim vendar čisto Mazuraničeve misli, in zdi se mi kakor bi vidil le kosti po koncu moléti brez mesa, kadar vidim krst, smrt i. t. d. Sicer polglasnika ne spuščamo, ga tudi tu ne smemo; in všeč mi je pravilo Babukičovo: Govori ušesu, piši očesu! — In Hrovatje sami ne vedó po tem, ker se ne ravnaajo v pisanju vsi po slovniskem pravilu, kako bi svoje ime (Hrovat, Horvat, Hãrvat, Hèrvat, Hrvat i. t. d.) pisali!«

Ondi je tudi Janežičeva opomba iz slovnice l. 1854: »Po izgledu staroslovenščine prištevajo nekteri pisatelji tudi pisme *r* samoglasnikom . . V 2. natisu l. 1863 ga je tudi samoglasnikom prištel in pisal tako (cf. Knjiž. V. Jagić.); ali v 3. natisu l. 1864 — torej „u oj novijoj“ — piše Janežič str. 4.: »V pisavi polglasnega *e* pred *r*^{om} sem krenil spet po starem poti, da v pisanji ne bode razločka med slovnico in med ostalimi šolskimi bukvami — slovenskimi in hrovaškimi.« —

Ker se je ta reč tolikanj jela mešati in spreminjati, sem se hotel z nekterimi drugimi pisatelji posvetovati ter pozvediti, ktere misli so v tem, in — bodi mi brez zamere, de nektere tukaj očitno imenujem! Prof. Seb. Žepič mi je pisal tole; »Uprašal si me zavoljo *r*, kaj da mislim. V »izvèsčih« sem pisal é

pred r^{om} , ker sem moral; sicer je moje mnénje, da e ali \acute{e} pred r^{om} ne pišemo, ne sicer zato, kakor da bi z Miklošičem mislil, da je r glasnik, ampak ker nimamo nobenega pripravnega pismena namesto e ali \acute{e} pred r^{om} , dokler pišemo z abecedo latinsko, ktere se menda dolgo še, ali pa, kar je verjetniše, nikdar otresli ne bomo. Kajti če pišemo e ali pa \acute{e} , kolikokrat je človek v zadrégi zavoljo pravé izreke, ali bi izgovoril e ali ne, ali ima \acute{e} naglas ali ne? Če bi pisali s cirilico, bi mogli vzeti za to službo **jerek** ali pa **jer**, piše z latinico pa naj bolj prav kaže, da pišemo samo r , toda le v korenih (bi jaz djal), kjer je v staroslovenščini r' ali pa r'' , ne pa v drugih zlogih: krt, prst, grméti, grm, krvi; ali verjetni (od vérú jéti), zoperni (ker kratek), sréberni, dober, koder i. t. d. Da pa r ni vokál, to nam kaže staroslovenščina, ki ne piše r temuč r' ali pa r'' v tem primérleji. Jaz sem torej za r brez e ali \acute{e} , toda ne ker mislim, da je tukaj r glasnik, ampak le zavolj »oportuniteta« in zbog zloge, ker tudi Čehi uže od nékdaj tako pišejo, Srbliji (po Vuku) in skoro vsi hrvaški pisavci razum šolskih bukev.« —

Prof. Ladislav: »Kar se tiče tistega r (trd, vrt), jaz sem mu »ex principio contrarius«, pišem zmiraj e , toda v tiskarnici mi popravijo (celo lastno ime Hrovat v Hrvat!) — O tej reči sem začel precej premišljevati, ko so Novice e sistematično opuštati jele. Naredil sem si neki načert, ki ga utegnem zdelati . . . Če izpušamo e pred r , moramo tudi ga pred l (quia erat vocalis) n. p. šel - **šl** - sla - šlo; misl - misli; mrzl - a-o; tudi pred n : bolezn - bolezn, prikazn - zn, potlej bo pa sklanjanje lahko . . . Pomisliti je, kako bo a) narod bral, b) kako bodo učitelji po deželi učili, in c) kako bodo pesniki »metrum« ravnali. — Če pa pravijo, zato opušajmo e , da bomo ptujcem ustregli in jim učenje lajšali. Prašam: Koliko so pa ptujci za nas storili? Kaj jim bomo vedno mi stregli? — In če pravijo, zato opušajmo e , da se bomo Hrvatom bližali ter jugoslovansko literaturo ustanovili. Da! pač bi bilo želeti za vse Jugoslovane eno literaturo imeti! Ali tu naj dvoje izrečem: a) Ko bi se bili Hrvatje toliko bližali nam, kolikor smo se mi njim, bili bi že zdavnej vkup; b) ker se oni nečejo nič bližati, mi tudi naših starih pravic ne moremo (zavoljo njih) zavreči. . . . Reč se bo sčasoma pojasnila. Važno je to prašanje posebno za šolo. Učitelj mora v stanu biti za vsako reč pravilo pripravljeno imeti ter razlagati na terdni podlagi i. t. d. i. t. d.«

Celo resnično mi piše naš Svitoslav, čigar pisava je slavno svitla iz Danice: »Da je r samoglasne narave, menim, da je gola vraza, ker so nekteri jeli tako terditi in pisariti; resnica bi utegnila biti le, da se e pred r^{om} z naslednjim soglasnikom veči del bolj ozko in tesno izgovarja, nikdar pa vendar ne pri Slovencih tako tesno, kakor pri Serbljanih in Čehih. Po tisti pravici skorej kakor pri r bi mogli tudi vsim drugim soglasnikom glasniško lastnijo prilastovati«. In spet: »Theorija zastran r^a glasnika naj bi se v večne temnice vergla; to se pravi: r^a čevljice vzeti in mu opanke pritveziti. — Če bomo prehitro na razpotja zavijali, ljudstvo ne bo móglo za nami, in pisali bomo sami za se. — To izpuščanje se ne more dosti ograjati; čimú neki jezik kaziti, ki nam ga je mili Stvarnik lepega dal!«

Kolikorkrat sem z ranjkim Metelkotom o tem govoril, vselej mi je djal: „Je preterdó, preterdó (zu hart, zu hart!) in staroslovensčina drugač uči!“ Iz gotovega vira tudi vem, da je ranjki Slomšek v slovesni družbi poprašan, ali je on za to pisavo ali zoper to, (da se piše *r* samoglasnik, brez polglasnega *e*) rekel, da je zoper to pisavo. Ravno to sta mi ustmeno spoznala slavna naša pisatelja Terstenjak in Hicinger. In kodar sem hodil lani in letos po Slovenskem, so mi večí del tožili, da jim ta pisava ni po všečnosti. In kar sem rekel lani (I. Jezičn. VI.) tebi, rečem tudi letos: „Boli me omenjena gospodarska sprememba v slovenskem pisanji. Raztergali so nas v tém in — kdo vé, kdaj bomo vendar Slovenci složni v složni pisavi?!“

U. Oh! boli tudi mene, pa — veselí me, da ne kažeš doslej v svoji pisavi tistega napredka, da je *r* samoglasnik! Veselí me, da ne delaš na vrat na nos, ker naglica ni pridna. Zdaj vem, da je tebi lastna „die einfalt, welche richtiger sieht, als der verstand der verständigen;“ da se ne ravnaš po „nevednosti ali zanikernosti“ slovníčarjev, koji „tumarahu tudjom naukom pokvareni vrlo dugo u jeziku slovenskom.“ Veselí me, da „med jezikoslovci to ni tako trdna, znana reč“, da „mi Slovenci nismo poslednji, ki v tem resnici odpíramo vrata“. Res, prav ima Svitoslav, „gola vraža je, da je *r* samoglasnik“, in na ves glas kličem z njim vred: „Čimu neki jezik kaziti, ki nam ga je mili Stvarnik lepega dal!“ —

T.

Kdor ne vé glumi glas,

Naj ne hodi k ljudem v vas.

Naroden pregovor.

XLIX.

U. Kakor slovenski učeniki, kadar bi radi kaj neumnega dokazali ali kadar si pomagati ne morejo, pravijo, da je v staroslovenskem tako; tako se mi vidi, da se slovanski in drugi prebistri učenjaci sklicujejo na sanskrit ter razlagajo iz njega menda, kar je in kar ni, da na zadnje sami sebi verjamejo!

T. Res so učenjaci ali slovstvosvatelji, ki učijo, da je *r* samoglasnik in izmed teh nekteri (p. Bopp), da je *r* samoglasnik postal le vsled zatrenja sprednjega ali naslednjega pravega glasnika, nekteri pa (p. Benfey) razločijo *r* soglasnik in *r* samoglasnik. Po unih se ravna Schleicher, po teh uči Miklosič.

U. To da Schleicherjevi razlogi se mi zdijo vsi bolj resnični in gotovi.

T. Razsoditi tega jaz ne morem in ne smem; to pa rečem, da mi v Miklosičevih razlogih besede: „könnte man versucht oder bestärkt werden .. in den freilich nichts beweisenden späteren .. manchmal .. in allen diesseits der Donau gesprochenen .. möchten wir .. zu begleiten scheint“ prav nič ne dopadejo, in ker je Schleicher profesor sanskritskega, mora pač vediti, kako je ta reč.

U. Pač res; in — če že v sanskritu *r* ni samoglasnik, kako more biti v drugih jezikih! Kolikor vem in vidim, so pa vsi slovenski učenjaci posnemali po Miklosičevem nauku. Z njim vred se podira, kar koli se nanj opira. Ali niso tedaj vsi nauki in sklepi, kar so jih leti iz njega spletli in razpletli, prazni in nečimurni? — Morebiti je pa Miklosič pozneje se potegnil za svojo reč in jo skazal zoper Schleicherja?

T. Tega ne vem, vsaj bral nisem nikjer nič pozneje o tem. In ako res ni nikjer odgovoril, — čegava je prava?

U. Čegar je zadnja — pravi po domače Slovenec! — Kako pa uči Miklosič o drugih Slovanih v svoji vzajemni slovnici, v kateri s staroslovensčino primerja sedanje slovanske jezike?

T. Samo česki, pravi, je razun staroslovensčine ohranil oba samoglasnika *r* in *l*, novoslovenski in serbski (v cirilici) samo *r*, bulgarski, malo- in velikoruski, poljski, zgornje- in spodnje serbski pa so zgubili oba *l* in *r* samoglasnika (Cf. Vergl. Lautlehre der slav. Spr.)

U. To je tista „večina slovanska“, to so tisti „ostali Slovani“, tisti „bratje na jugu in na severju“, katerim bližati se nam veléva „sloga slavenska!“ — Če so slovanski jeziki veči del zgubili oba samoglasnika (če smem tako reči?) — *r* in *l* —, kdo mi je porok, da je novoslovenski samoglasnik *r* še ohranil? Od kod mu tolika milost?

T. Sklicujejo se na brizinske spominke in pravijo, da že leti kažejo, da je *r* samoglasnik. Ali — a) je dobro pomniti, da je pisatev v brizinskih pismih tuja, negotova, pokvarjena, da se torej z njo nihče skazovati ne more, in b) so v vsih treh spominkih le samo tri besede brez glasnika (mon. II. mrzna. raztrgachu. mrtuim), nasprot pa trikrat tri z glasnikom (I. mon. creztu. II. zemirt. mirzcih. mirzene. priuuae.

circuvah. vuirchnemo. zopirnicom. cruz. III. zridze). Kaj nam torej kažejo?

U. Kako pa je to: v V. gimnazijskem razredu imamo slovensko (t. j. novoslovensko) berilo iz l. 1853, v VI. iz l. 1854 in v VII. iz l. 1858 in na vseh je brati: Izdal Dr. Fr. Miklošič — pozneje, kar je jel učiti, da je *r* v novoslovenskem še samoglasnik. Sostavki so iz različnih pisateljev; marsikaj je drugač, kakor so pisali oni sami, — toda od *r* samoglasnika ni duha ne sluha še, in celo v Kračmanovih pesmih ne, kateri, kakor praviš, je vendar le prvi pesnik bil, pri katerem se je samoglasnik *r* glasil?

T. To tudi meni ne gre v glavo, zlasti ker ima dr. Miklošič pri vladi toliko veljavo, in tudi sicer med učenimi slovstvosvatelji toliko slavo, kakoršne še doslej ni dosegel noben Slovenec — in to po pravici. Zasluge njegove za slovensko in sploh slovansko slovstvo so neprecenljive. — Tega si pa tudi jaz razložiti ne znam, da se celo v primerjajoči slovnici bere: „dvě.. zvézdi preš 196. — boljiga srca 198. preš. — V mladosti trdniše so mreže, ki v njih drži napuha moč goljfiiva preš. — Lenetu je zatrnjena pot. ravn. — Nikomur ne vpadi srce ravn. — Bliska se, grmí in treska slomš. — Umrši met. Bilo je pet tavžent móž brez žen in otrók met. 43. — Lenega čaka strgan rokav. vodn... (cf. Mikl. Formenl.); in vendar ni niti Prešern niti Ravnikar, niti Metelko niti Vodnik tako pisal.

U. Morebiti tu veljá pregovor: Poslušaj me, ne glej me! — Da pa to kej dobro znajo ne le časnikarji, ampak celo slovníčarji — prav po Napoljonovo —, je jasno kot beli dan. Iz tega se vidi njih tenka vest. Ali niso to pravi samoderžci?

L.

T. Res pravi samoderžatelji so nekteri pisatelji. Zgled takega samosilstva nam je „u najnovijoj dobi“ podal znanstveni časopis hrovaški Književnik, sicer res hvale vreden. I Hrovatje imajo še marsikako „pravopisnu prepirku“. Tako se hudo prepirajo zavolj rodivnega sklonu v množnem številu na *ah*. Poslal je v Književnik znani pisatelj B. Šulek spis, v katerem razkazuje svoje razloge za omenjeno obliko — kakor sovrednik V. Jagić sam spozna — modro in pametno; ali vendar še celo v tem spisu „Obrana ahavca“ mu te oblike ni privolil. „Jed-

noličnosti radi izostavili smo iz njegova članka *h* u gen. množine“ pravi V. J. v Književniku I, 2. l. 1864. V znanstvenem časopisu — pa tako malo svobode! Ali ni to: Sic volo sic jubeo, stat pro ratione voluntas?

U. In sedanji čas, ko vse — Hrovat jako jako — po svobodi teži! Čudo, da mu je v naslovu vmesni *h* pustil, da ni naredil: Obrana aavca — sej je prvi *h* tudi iz rod. ali genitiva! Pred svojim pragom naj pometajo — pred svojim! Menda jih imajo tudi mnogo, koji tumarahu tudjom naukom pokvareni vrlo dugo i u jeziku „hèrvatskom“. — Kako pa oni, ali vsi složno složno, braćo! pišejo samoglasnik *r*?

T. Nekdaj so pisali različno, večidel *á: kárst, smárt,* poznej so jeli *è: kèrst, smèrt,* in zdaj pišejo eni *kèrst, smèrt,* eni pa *krst, smrt,* kakor Čehi, kateri pa ne učijo, da je *r* samoglasnik. Da se ima tudi v Hrovaškem pisati polglasni *è,* učita slovniciarja Babukić in Mažuranić, in celo ostro se veléva to po učilnicah. Ni davno, kar se je brala po časnikih „obaviest za predavanje hervatskoga jezika na gimnazijah“, ktero je izdala vis. dvorska kancelarija. Glasí se takole:

»Da se u naučanju jezika hervatskoga postigne jedan put na svih gimnazijah nuždna jednoličnost: imati će se kao učitelji kod predavanja, tako i učenici kod učenja, držati strogo jedne propisane slovnice i služiti se jednim pravopisom. — Za nauku oblikoslovja imade se svuda bez iznimke upotrebljavati slovnica Mažuranićeva, a za skladnju knjiga Vebérova. Pravopisa imadu se i učenici i učitelji u svih školskih poslovih držati onoga, kojim su tiskane školske knjige. Osim toga imadu se učitelji jezika složiti međusobom glede porabe iste gramatičke terminologije za svu gimnaziju i za sve jezike«. (Vid. Narod. Novine in Pozor I. 1862.)

U. In to se tudi spolnuje in skorej vsako leto po šolah oznanuje. Učitelji grajajo učencem spise brez polglasnega *è,* in neki učenec z zagrebske gimnazije mi je pravil, da celo po tléh letijo spiski z *r* samoglasnikom; ali ni to tiranski? Vidil sem nekaj šolskih knjig, in res so vse tiskane po unih pravilih. Tudi nam je spisal „Katekizem in Liturgiko“ Lesar brez *r* samoglasnika, Erjavec „Živalstvo“, Tušek „Rastlinstvo“, in zdaj umem, da pravi Janežič v poslednji slovenski slovnici svoji: „V pisavi polglasnega *e* pred *r^{om}* sem krenil spet po starem poti, da v pisanji ne bode razločka med slovnico in med ostalimi šolskimi bukvami — slovenskimi in hrovaškimi“. — Ali bi mo-

rebiti tudi pri nas vlada ne dovolila po šolah bukev po oni pisavi?

T. Da bi se vlada v slovniske reči vtikala, tega slovnice-čarji in jezikoslovci sicer ne dopustijo, in Maksim je raji v ječi umerl, kakor da bi bil v to dovolil. To pa vendar smem reči: Če že v hrovaških šolah te kračje ali kračmanove pisave vlada ne pripusti, kjer je veliko veliko bolj vterjena in razširjena; jo bo javalno dovolila po šolah na Slovenskem, ker se v našem jeziku doslej celo po zakoniku opravičiti ne da. Res je tudi, ko bi vsakemu učitelju bila ta reč na voljo dana, da bi učenci bili na zadnje vsi zbegani. Prav ima tedaj Janežič, da jo je krenil v tem spet po starem poti, sej je poterjena ta pisava v staroslovensčini in novoslovensčini.

U. Pa so vendar Novice nekako omilovaje — dasiravno le memo gredé — vzdihnile pri napovedi te Janežičeve slovnice: „Žal nam je, da je 3. iztis *r*“ zopet vzal, kar mu gré: samoglas; dozdeva se nam, katerim tudi veljá „festina lente“, da ne gremo naprej, ako se brez potrebe preveč obračamo nazaj“.

T. Tisti naprej je pravi „naprej“, kateri zmoto pusti in za resnico hiti. Resnica pa je očitna, dasiravno je zabavna (lis) pravda „sosamoglasniku“ nasnovana „in indice vel adhuc sub iudice“. Brez potrebe res ni dobro preveč se obračati nazaj. Ravno tisti pa se obračajo preveč nazaj, kateri hočejo pisati brez pravih glasnikov, ker tako so pisali nekđaj v hebrejskem in v družih jutrovskih jezikih, iz katerih so zajemali tudi gerški in latinski pisatelji, pa so vendar jezik svoj likali in obrazovali po svoje. Tako bi se tudi mi preveč ločili od sedanjih olikanih narodov po tej pisavi. Latinec piše *p. Græcus*, Slovenec Grek ali Gerk (iz blagoglasja), novičar pa *Grk*, grško .. učé, da je *r* samoglasnik; kdo bi verjel? Rus piše *tverdo*, *drova*, in izgovarja tako; Slovenec ali Hrovat pa izpusti zdaj *v* in *e* ter pravi: *r* je samoglasnik v besedi *trdo*, *drva* itd.; kdo bi se ne smejal?

U. Pa pravijo, da ravno tujcem hočejo postreči z njo in polajšati učenje.

T. Še le steži se jim učenje, ker jim je jezik preterd in v svojem jeziku tega niso vajeni, *r* samoglasnika ne poznajo (polglasnik — semivocalis — ga imenujejo. cf. Bauers *nhdeutsch. Gram.* 1861); in kdo ne vé, koliko so jih že Čehi zavoljo

svoje pisave mogli preslišati! Živ jezik preveč sprsteni in zdrveni ter kakor scvrt štrli bodeč v oči.

U. Zakaj pa ne pišeš *tr* po ravno tistem pravilu?

T. Sem že tudi vidil tiskano *tr* (iz nekdanjega teže, tere, tar, ter, tr) pa trjati, crkev, crkveni, kakor pišejo Serbi in Hrovatje, kar je očitno napéno in se posnemati ne sme. Iz tega se vidi, da se s tem tudi domačincem ne vstreže. Kdaj se ima *e* polglasno brati, je pač kmali jasno, in malo moti tujce in domače; nasprot se pa ne vjemajo nauki, kdaj je izpusčati in kdaj ne. In res — zakaj bi po unem vodilu ne pisali tudi *tr*, dobr, bistr, prtiti, prhraniti, prmrznl, vndr, tnk, plhk, prvrgl — prav po hebrejski i. t. d., sej se glasniki ne čujejo, vsaj ne na tanko, kakor je tudi Schleicher o staroslovensčini prav opomnil. In zakaj piše Nemeč Vater, Mutter, versichern, zerbrechen, zerstören nam. Vatr, Muttr, vrsichrn, zrbrechn, zrstörn, in Latinec faber, ager, magister n. fabr, agr, magistr (cf. Kopitar)?

U. Pisarjem, zlasti novičarjem in tiskarjem se skrajša s tem pis in tisk!

T. Pisarji časnikarski naj se že potegujejo za kračo pisavo; tiskarjem pa to kaže, kar več nese. — Verh tega, kar sem prej povedal, je tudi pomisliti, kdaj in kako se nam bode ustanovila pisava v lastnih imenih, bodi si osebnih, krajnih, mestnih, državnih. Kaj porekó gospodje Brnek ali Brnk, Grčar, Grmk, Krč, Krčon, Mrvar, Petrncl, Rjavec ali Rjavc, Rzar, Ržen, Trčk, Trstenjak, Vrščaj in dr., ker nam že sedaj mnogi tolikanj zabavljajo, če kako popačeno, res pokvarjeno ime količkaj popravimo? Ali se bo dovolilo kdaj poyšod in vselej pisati Črnuče, Razdrto, Trnovo, Trst, Tržič, Trjak (Turjak), Vrhnika i. t. d.? Sej že zdaj očitajo Slovencem, da pisarijo nerazumno, da narod za njimi ne more, da jo tirajo slovenski kermarji ne le v Zagreb in Beligrad, ampak celo v Cetinje!!

U. Slišal sem tisto očitnjava na celo očitnem mestu in v slovesnem zboru, ter si mislil: Tu jo imate, ki na vrat na nos preminjate in pisarite brez pravega kroja in stroja! V Cetinje nas sicer ne tirajo, v Kolobocijo pa (cf. Ravnikar. Zgodbe).

T. Na zadnje ima vendar le Metelko prav, da nam je Slovencem pismena ali znamnja za polglasnik treba. V nobenem slovanskem jeziku ni toliko polglasnikov, kolikor jih je v

novoslovenskem in v staroslovensčini. V nobenem se posebno znamenje tolikanj ne pogreša kot v slovenskem. In kakor se mi zdi, se vsa napaka vrti okrog sebe in glasi takole: „V staroslovenskem so imeli polglasnik (ali oslabeli, slabi glas), ker so imeli pisme zanj; v novoslovenskem ga pa ni, ker nimamo zanj pismena, nimamo posebnega znamenja“.

U. Ali je pa to prav, da je po „krivi neki misli“ polglasnik vtikal Metelko pred *r* tam, kjer je v staroslov. vselej za njim?

T. Kdo pa vé, kako se je na tanko izgovarjalo v strsl. (cf. Sunič „de vera orthographia“ 1853)? Res ima stara slovensčina mnoge in stare pravila za novo, ali v vsem ji pa postava biti ne more. Jezik se je sčasoma spremenil in kakor v drugih slovanskih jezikih se tudi v novoslov. zgodaj kaže ta sprememba, in ker se res spredej polglasnik govori, ga je Metelko tudi spredej postavil. „Der Grammatiker ist kein Gesetzgeber, sondern nur Referent und Ordner“ (gleichsam nur Statistiker), je pisal že nekdanj Dobrovski našemu Vodniku. (Mitth. Hist. Verein. Kopitar. gesamm. Schrift.)

Enaka je z *l*. Tudi temu je stara slovensčina polglasni *jer* ali *jerek* pridévala, v sedanji slovensčini smo djali pa glasnik kterikoli že pred *l*. Če smemo govoriti in pisati solnce namesti nekdanjega sl'n'ce, poln nam. pl'n' i. t. d., zakaj bi ne smeli pisati vert, smert nam. nekdanjega vr't', sm'rt' i. t. d.?

U. Če se v slovenskem ne da opravičiti kračja pisava; morebiti je pa le pripravna za vseslovanski ali vzajemni književni jezik, kterege si mnogi obetajo po tej slogi slovanski?

T. Dokler pišeš slovensko, piši po slovensko; kadar pišeš slovanski, piši pa po slovanski ali po pravilih vseslovanskega jezika. Večina Slovanov, kakor Miklosič sam kaže, *r* samoglasnika nima, in Majar ga v svoji vzajemni mluvnici tudi ni nasvetoval. — Zanimljivo, celo smešno je brati, kako se zavetniki kračje pisave ali *r* samoglasnika razgovarjajo, zdaj etymologički zdaj kolikor moč po izgovoru pisati vevlajo; kako terdijo, da se po nekterih krajih čuje *a*, po drugih *e*, na zadnje pa je pismenka *r* vendar le samoglasna; kako da *r* sicer ni samoglasnik, vendar naj se piše iz potrebe in zbog zloge, ktere pa skorej nikjer ni! —

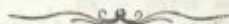
Da se v omenjenih okolinah *e* tu in tam po Slovenskem prav na tanko čuje (réja n. rja) skorej kakor v rusovskem, je gotovo (cf. Čop. Slov. Abc-Krieg). — Doslej je tudi lepo razmerje med glasniki in soglasniki, katero po tem jenja. — Mnogo družega bi se še dalo povedati.

U. Postavim, da so dozdej pisali prav dobri pesniki in drugi novi knjižniki slovenski tako, da je novo Sveto pismo, slovenski Slovar, Zlati vek, Cvet slovenske poezije, Abuna Soliman i. t. d. pisan po teh pravilih.

T. Kdo praša po teh in takih bukvah! Novina mika mladino. Ali misliš, da bodo najni pomenki o tej reči kaj zdali? Ali ne veš, da navada popada, da je usus tyrannus?

U. To velja sploh pri grešnikih: tirani so in druge tirajo p. r, ki je res pravi tiran. To pa vsaj vem zdaj, da je resničen slovenski pregovor:

**Da se resnica prav spozna,
Je čuti treba oba zvona.**

RAZGLED.

Razgovor.

	Stran.
I. Blagoslov — dar, žegen, guda, milost, blagor	1
II. Hleb, kruh, drobtina, merva — jca	3
III. Praznik — dnik, nedel — lja	5
IV. God — ina, goden, goditi	6
V. Morem — ram, moči, morati, znati	7
VI. Morem — mozi, karati — kazati — kajati	10
VII. Les, drevo, ptič — tič, ptuj — tuj, vnanji	11
VIII. Celo — clo, zelo — zlo	12
IX. Cel, ves, celiti — celovati	13
X. Zel — zla — o, zal — a — o, berhek — britten	14
XI. Gorek — gorji — e, gorši — gerd, ponos — ni	15
XII. O — ponášati, očitati, očitno — očevidno	16
XIII. Hud, hujšati, zleg — žleht	17
XIV. U — v — bog, v — bogati, božati, z bogati se	19
XV. Berač, revež, brati, ruvati se	20
XVI. Čitati, čisti — čislati, čest — čast, češen	21
XVII. Bravec — alec, pisavec — alec — atelj	23
XXVIII. Kaj — koga je to, kakov, kateri	26
XIX. Eno k drugemu, drug k družemu, eni — neki	28
XX. Velblod — bljud, slon — oroslan, plug, steklo	29
XXI. Sopot — zopet, spet — zpet, soper — zoper	31
XXII. Ne — poreden, v — red, vreden	33
XXIII. Vrednik, ured — urad, vrad — nik	34
XXIV. Lice, lično, odlično	36
XXV. Oseba — osoba, osebno, posebno — sobno	37
XXVI. Ali — alj — al, pesnik — pevec	38
XXVII. A, li, le — lej — glej	40
XXVIII. Bali, jeli, kali, javalne	41
XXIX. Zavoljo, za — stran, zadel — elj, zbog — a, za — rad — i	42
XXX. Nalasč — navlasti, last — list, v — prilast	43
XXXI. Dokaj, dosti — a, dovolj — elj	44
XXXII. Spričevalo gimnazijsko, očitni znaki nemški	45
XXXIII. Priča, spričalo — evalo, svedočba	47
XXXIV. Znaki ali klasi latinski, nemški, slovenski	48
XXXV. Letno sporočilo, očitna svedočba	49
XXXVI. Tvar, storiti — stvoriti, s — tvariti, — ina	51
XXXVII. Tvarina, — ina — nina — ovina	52
XXXVIII. O — snov — a, temelj — it, grunt	53
XXXIX. Gradivo, grad — iti, graja	54
XL. Graja — ati, grajenje — janje	55
XLI. Natura — ora — vora, priroda, stvarnica	56
XLII. Nrav — mrav, narav — a, nraveni — naravni	57
XLIII. Žiti — živeti, žito, žitje, živiljenje	58
XLIV. Život, živopis, životopis	59
XLV. Truplo, telo — rešnje, Telovo	60
XLVI. Živenje — nije, življenje — ljenje	60
XLVII. Da je r samoglasnik	62
XLVIII. Da r ni samoglasnik	66
XLIX. Kračja pisava — čegava je prava	70
L. Naprej ali nazaj — r je tiran	72

Malikoslovje. *)

Spisal Fr. Metelko.

Preden je Slovenom dobrotljivo solnce prave vere po božji milosti prisijalo, so po zgubljenem božjem razodenji, kakor drugi narodi, v tami malikovavstva tičali; pa vendar tudi pri svoji otamneni pameti so si mislili, da mora biti mogočno bistvo, kteremu so vse stvari podveržene. Le lastnost in volje višjega bistva niso mogli spoznati, zato so si mislili: da je več bogov, da skorej vsaka reč ima svojega posebnega boga, da so med seboj v prijaznosti ali sovraštvu kakor ljudje, in da se jim z opravljanjem vnanjih šeg vstreže in njih prijaznost zadobi.

Ker imajo na Slovenskem še zdaj marsikteri kraji in osebe svoje imena od nekdanjih krivih bogov, in ker so se ostanki nekterih šeg, s kterimi so malikovavci svojim bogovom služili, noter do današnjih časov še ohranili; tedaj je treba za doveršeno znanje lastnih imen in šeg malikovavstvo nekdanjih Slovenov poznati. Učeni gosp. Dr. Hanuš je malikoslovje v svojih bukvah (Slaw. Mythus, Lemberg, 1842.) na dolgo in široko popisal, od koder tukaj le kaj malega posnamem in povém.

Avska (avša?), boginja zarje, Bezlea, boginja mraka, Breskta tme, Varpulis viharja, Pogoda lepega vremena, v spremljativí Peruna nar višjega boga. Avšve ¹⁾ bog nasledka solnčnih žarkov t. j. žétve. Po žétvi so njega slovesno česčenje obhajali, in jim je bil bog rodovitnosti; od ene strani polétnega, od ene pa tudi zimskega solnca. Avšve kot polétno

*) Od kod beseda malik? — Nekteri ménijo, da so nekdam rekli mali bog (Hausgötze); nekteri pa ménijo, da jim je bil v tém pomenu molik (zdaž poméni mólík Roženkranc). Jaz pa pravim, da je beseda „malik“ iz Goškega manleika, v srednje-visoko-nemškem manalikhó, ki človeku podobnega poméni.

¹⁾ Avšve je popačena beseda od osvet, osvetilnik.

solnce in *Sotvar* sta eno, tako sta *Avšve* kot zimsko solnce ali *Kurhos* ¹⁾ tudi eno, ali *Avšve* se spremeni v *Ziemneka* ²⁾ in jenja biti *Avšve* t. j. svetilnik.

Baba, boginja porodništva, od tod *babica* (*Hebamme*); ima pa dobro in hudo stran, tedaj: *Zlata* — *Baba* in *Ježi* — *Baba*. Od nje so si mislili, da oživlja in mori, zato se je zvala tudi *Živa* in *Môra* (*Morana*, *Marjana*). *Baba* je bila po njih mislih zdaj boginja polétja in življenja, zdaj zime in smerti. Po svojih mislih so s tem zimo odpravili, da so sédmi dan po mlaji mesca *Sušca* njeno podobo (postavo, balvan) v dolgi versti spremljevale slovesno po mestu nosili, in po tem v réko vergli. In še zdaj je nekaj spomina te slovesnosti v sredi posta pri vsih Slovanih. Pri nas pravijo, da sredopôstno srédo *Babo* žagajo. Na Poljskem in Silezijskem nosijo otroci žensko podobo na dolg drog natakujeno po méstu, pojó žalostne pesmi, zadnjič jo čez most v réko veržejo, in po tem veseli in poskakovaje domu tekó. Na Pemskem med tem pojo: „Giz nesem smrt se wsi, nové leto do wsi“ t. je: Smert nesemo iz vasi, novo leto v vas. Ali pa: „Smrt plyne po wodě, nové léto k nam gede“ t. j. Smert plava po vodi, novo leto k nam gre. Ali pa „Smrt gsme wam zanesly, nové leto přinesly t. j. Smert smo vam odnesli, novo leto prinesli.

Od te boginje ima pri nas in družih Slovanih veliko krajev svoje ime: *Babina* ³⁾ *Gora*, *Babina Polica*, *Babino Polje*, *Babini Vert* itd. Tudi na Macedonski meji je gora, ki se ji pravi: *Babagora*.

Baram, *Param*, *Parom* pri Slovakah, *Brama* pri Indjanih, je kar pri starih Slovenih *Perun*, to je nar mogočniši bog, od besede *periti*, ki poméni s strelo zadeti ali zdrobiti.

Barovit, *Borevit*, *Porevit*, *Harovit*, *Garovit*, *Gervit*, *Svetovit*, *Rugevit*. *Vit* je bil solnčni bog s predstavki po raznih razméráh. *Bar-*, *Bor-*, *Por* imajo svoj korén v *per-iti*; *Har-*, *Gor-*, *Ger-* v *jar-o*; *Rug-* morebiti v *rik-ati*, *ruk-ati*. *Rugevit* je stal velikrat v sredi mesta na prav visokem kamnitem ali lesenem steburu. Gl. *Svatovit*.

¹⁾ *Kurhos*, *Krugis*, *Kurcho* ali *Kurko* pride od krúh.

²⁾ *Ziemienik* je zémeljnik; njih zémeljni bog je bil *Kurhos* t. j. krúh, kar se razločno vidí iz teh besedi H. p. 227: „Semelin anno collectis frugibus consueverunt confingere (po družih confringere) et pro Deo colere, cui nomen Curcho imposuerunt“.

³⁾ Prilog *babina*, o razločno pokaže, da se na omenjeno *Babo* nanaša in ne sploh na *babe*, ker bi se sicer *Babja Gora* itd. reklo.

Belibog ¹⁾ je bil po njih mislih prijazen, bog svetlobe; temu nasprot pa Černibog je bil sovražin, bog tame. Uni je bil delivec vsega dobrega, ta pa je napravljaval vse hudo. Belibog, Belevit, Svetovit so dobri duhovi; Černibog pa Zlebog, Bés ali Pekelnik so hudóbe.

Bele žene ²⁾ se v več slovenskih krajih imenujejo dobri duhovi. Na Kranjskem jih imenujejo „rojenice“, na Koroškem „sibile prerokile“, na Zili „bele ali častljive žene“, v Rožju „želik — žene“, v nekterih krajih na Kranjskem in Štajerskem „morske déklice“. Tudi Nemci na Koroškem v Labudski dolini jih poznajo in jim pravijo „Heidnische Weiber“, drugi ponemčani Korošci jim pa pravijo „Wile — weiss“ ali „Weisse — Frauen“. Te so prebivale skorej v vsaki duhovni ali župi (fari) na stanovitnih mestih: v pečinah, pri virih, potokih in rekah. Tukaj so živele svobodne ali samosvoje, nezakonske, ločene od moških. Na Koroškem so prebivale: v spodnji Roški dolini blizu Kaple; proti jugu v gori Ostrovci. Tukaj se še vidi ognjišče: v Žalik — jami, ne deleč od Bilčevesi (Ludmannsdorf), in še v več družih krajih kažejo mesta njih prebivanja. Bele žene niso rimske Parke, pa tudi ne greške Nimfe, ampak prave slovenske bitja iz predkerščanske dobe, staroslovenske prerokinje, in duhovnice vere naših prednikov. Pravijo, da so prerokovale prihodnje vreme, sanje izlagale in učile polje obdelovati, rudo kopati in železo variti. Tudi pravijo, da so zdravilno moč vsacega zelišča poznale in zdravila pripravljale. Na solncu, luni in zvezdah so prihodne reči brale in od tod pravile, kdaj in kako je prav sejati. Pogosto so hodile v vasi ljudem dobrote deliti; s posebnim veseljem je kmet ktero na svojem polji zagledal, ker si je mislil, da bo potem polje obilniši rodilo. ³⁾

Pravijo, da zato so bele žene pobégnile in se poskrile, ker so ljudje po noči začeli razsajati, ukati in žvižgati.

Bile, vile (t. j. béle) pomeni pri nekterih Slovanih duše, ki so se iz svojih trupel že ločile, skorej je gotovo, da imamo bilje (Todtenofficium) ravno od tod. Sveto petje za béle, bile t. j. dobre duše. Ali ni od tod Veles (namesti Beles) in Pilvit (namesti Beli Vit)?

¹⁾ Belin in Belinež je Apollo po P. Markotu.

²⁾ Tem nasproti je na Koroškem znana perhta ali perhtra baba. Perhta t. j. prašna ali umazana, povaljena; kar pomeni, da je gerda in huda.

³⁾ Kar se v nekterih krajih pripoveduje od belih žen, ravno to je v družih krajih slišati od Vil.

Bentis pozneji **Radegast** ¹⁾ je bil bog popotovanja in kupčstva.

Berstuk pri Prusijanih ²⁾, sicer **Parstuki** ali **Parstuci** (persta dolgi), tudi **Koltki** (morebiti namesti **goltki**) in **Pikuliki** ali **Pekelniki** so malički.

Bludički (blodički) t. j. veše, so bili tudi zli duhovi.

Bésna (**Wesna**) je bila kakor **Živa** boginja pomladi. Od tod ime **Bésnica**.

Bobo, **Bobon**, **Bobók**, pemski **Bubók**, rusovski **Buka**, slovenski **Bavbáv** ali **Mertvoláz**, pa **Kásčej**, **košcej** (od **kost**, **Skelett**) so hudi duhovi.

Starodavni Slovenie ³⁾ so molili hribe in doline, ogenj in vodo; kar nam pričajo imena njih bogov: **Triglav**, med vélikimi bogovi, ki se véčidel na visokih gorah moli, od koder svoje dobrote deli; **Bogáj**, **Bugaj**, **Bogana**, **Bohana** (**Bohinj** na **Gorenskem** = **Gotteshain**), bogovi in boginje, ki so doline in vode po njih posvečene. Vodni bogovi in boginje so se tudi imenovali: **Makoš**, **Mokoš**, **Makošla**, **Mokošla** (od **moker**). **Krasopani** (**Venus**, **Urania**) solnčni in vodni bogovi so velikrat združeni, ki jim je tudi zedinjenje njih slovesnost pridjano.

Bistric navadno **Piistric** je bil klečeč kip (štatva), ki je iz svojega votlega trupla po soparici dim in plamen šverkal. H. p. 290. **Zvingerus** („*Theat.*“ III. 1) pravi: *Idolum Pusteric intus cavum est et aqua repletum atque igne circumdatum cum ingenti sonitu aquam illam in adstantes instar flammaram evomit*. Po tem menijo nekteri, da ima njegovo ime svoj korén v **pro - stre - ti** (od tod štrikati, štrikniti); bolj verjetno pa v **bister** (t. j. divji, de-reč, **rapidus**). Od tod toliko krajnih imen: **Bistra**, **Bistrica**.

Buda, **Buddha**, boginja čuječnosti, tudi modrosti, v **Sanskritu** je **Bod'hana** buditi in **Buddha** solnce. Nje česčenje je bilo po zahodni Azii in Evropi silno deleč razširjeno. Od tod je veliko krajnih imen: **Budajne**, **Budna vas**, **Buje**,

¹⁾ Papanek („*Hist. gent. Slav.*“ p. 169) pravi: „*Radokost quondam famosus heros, dein inter deos relatus et a Slavis in figura herois adoratus*“.

²⁾ Prusija (**Preussen**) od kod? — Od **Po-rusija**; od tod tudi perušan, ki v **Persovskem** pomeni ljudstvo. **Hanuš** str. 82.

³⁾ V **Im.** je bilo nekđaj **Slovéne**, kakor nekteri še govore, da se pa od sedanjega **Tož. loči**, se sadanji čas véčidel govori s koncom - i, - ije - ie: **Im.** in **Tož. Kamničane**, **Im. Kamničani**, **Kamničanije**, **Kamničanie**. Tako tudi **Poljaki** pišejo: **Haliczanie** itd.

Budganja, Buda (Ofen), Budišin (Bautzen v Lužici), Budzjaki (Tatra - Gebirge) itd. Nasprotni pomen je zdaj pri nas v **budalo (Thor, Dummkopf).**

Černibog, Černoboh je bil začetnik vsega hudega, kakor **Belibog** vsega dobrega. Pa vendar je po njih mislih tudi **Černibog** nekteremu dobro storil, mu pomagal in bil njegov dobrotnik; kakor je tudi **Belibog** nekteremu hudo storil. Vse bogove je bilo tedaj treba častiti in se jih bati. V poznejih, tudi še v sadanjih časih je slišati **Černoknjižnik, Čarovnik, Čarodénik** v pomenu vražnika (copernika).

Čert, Čart ima svoj koren v černi in skoraj njemu enak pomén, le samo v nižji stopnji; tako tudi **Vrag, Vrah, Vrog, Zlebog, Zlod.** Vraga stan t. j. stanovanje hudega duha; in v Sanskritu (H. p. 184) **Uruga — sthana**, t. j. podzemeljska kačja jama. Krajno ime **Črètež** od **Čert**.

Cica, Cyca, Ciza, Ziza, Cisa ali Sisa, boginja lastnosti **Maje** ali **Žive** v reditvi vsih živih stvari, enaka latinski **Cereri**. Od njé, pravijo, da mesto **Zeitz** v Saksonii, kjer so jo posebno častili, ima svoje imé. Njé véliki praznik je bil v jeséni v zahvalo za zemeljske pridelke.

Čiselbog, Zislbog, bog časnih prememb; **Nocena** ponočna luna, **Denica, Danica, Jutrenjica, Svetluša, Svetlonoša, Večérnica** in druge take imena so imele mališke pomene.

Čudi, morski zmami, Čudo morskoje, med njimi je njih **Car** morski, so tudi mališkega pomena.

Čur, Čurpan, bog za varstvo mej, posebno pri njivah; **Čurilo**, s čimur se zmaga. Od tod krajno ime **Čurile**.

Dagoda, Dogada, ki se družite s **Perunom**, ste eno s **Pogodo**, in ravno to je tudi **Jagoda — Baba**.

Davor, vojskini Bog pri Slovanih, kakor **Mart** pri Rimljanih; **davorija** vojskina pesem; **davoriti** vojskino pesem peti.

Dažbog (Dajebog, Dažuba, Dažba, Dahuba) je bil bog zakladov in bogastva, pa tudi vse sreče, vsega blagoslova. Tega so posebno v Kievu častili. Tacega pomena je pri družih **Pilvit**, z njim je **Kovera** skorej eno.

Dev, Div, Divlik ali Diblik je bil hud bog, ki je svét terpinčil.

Dévana, Dévica, Dzivica Dživica, Živa (Siva), je rimska **Diana**. Nje češčenje je bilo imenitno. „*Dianae cultus*

Slavis" (H. str. 281). „Berebistes rex usus est oraculis Dianae, quae ex antro edi ajebat, ut ita sibi dicto audientes subito redderet. Strabo etiam lib. 7. montes sacros fuisse ipsis pro templis et delubris testatur. Inde Sagori mons a Ptolomaeo in Sarmatia nominatur i. e. Sveta gora eo, quod Dianae illi dicatus fuerit. Šafařík „Starož.“ (I. p. 619, 622, 625, 653).

Did, Didi, Dida, Didko je bil pritikovček, majhen in hudoben.

Doda, Duda, Donda, Dunda, Dodola boginja ljubezni, z Didom v nekaki razmeri.

Dogoda, Dagoda je s Pogodo eno.

Doga, Duga, nebeška duha, t. j. mavrica ali božji stolček, je tudi mališkega pomena.

Džuma (kužna bolézen, kužnôba), Kuga, Smertnica, Kužna nevésta, Povétrica, se je po njih mislih v dvokolnicah po deželah vozila in kužnôbo trosila.

Flinec, pri južnih Slovanih bog smerti. Slov. Bč. cisl. 29, teč. III.

Gorinja, gorska boginja, kar Škritki ali Škratelj.

Gremnik, Gromovit, Gromovnik je eno, ki grom dela, njegov viksi je Perun.

Harvit, Garovit, Jerovit, je kar Jaro — Vit (bog pomladi).

Henil, Heynal, Eynal, Hina, vse te imena pridejo, kakor kaže, od slovenskega boga imenovanega Gonilo ali Gonidlo. Na dan njegovega praznika so bile črede brez pastirjev, v zaupanji v božje varstvo, na plauo puščene. „Audi vi de quodam baculo (H. str. 370), in cujus summitate manus erat, unum in se ferreum tenens circulum (mende znamnje solnea, ki so ga molili), quod cum pastore illius villae, in qua is fuerat, per omnes domos has singulariter ductus in primo introitu a portitore suo sic salutaretur: „Vigila, Henil vigila!“ sic enim rustica vocabatur lingua et epulantes ibi delicate de ejusdem se tueri custodia stulti autumabant“.

De so temu bogu veliko čast skazovali, že to pokaže, ker so njegov praznik s solnčnim praznikom zedinili, in ga tudi

7

Imenovali praznik solnčnih žarkov: morebiti zato, ker solnce s svojimi žarki ponočno volčjo zgrabljivost ovira.

Skorej gotovo je od tod krajno ime Hine.

Hladolet (Saturnus), Hlodina, Hludana — tukaj, kakor v več krajih je *h* namesti *g* — tedaj Glodina, ki je bila po Jungmanu pri starih Slovenih prva boginja zemlje, ker mora zemlja biti obdelana (glodana), de sad rodi.

Hobor, Ober (ambro, gigas) izpeljuje Šafařik od keltskih Ambronov, Grimm od Avarus, Abarus, in Schloetzer od Hun in Avar; ker se *a* velikrat v *o* premeni. (H. str. 325.)

Hudak, Chavdak, Chundak, je bil kakor Vrag (Vrah) v verstí pa na nižji stopnji Černoboga.

Hvor (Chowor, Chworz) je bilo osebodétje (Personifikation) viharja.

Ipabog, kar Veles.

Ispolin (Riese) pri Rusih, meri na „gens Spalorum“ pri Jornandu (H. str. 326).

Jaga — Baba in Ježi — Baba ste eno; indijanska boginja Bhadrakali se ji enako čísla.

Jasni, bog svetlobe, kar je tudi solnce bilo.

Jutrobog, Jutrebog t. j. jutrenjica, danica.

Kalenda, pomeni mlado solnce, ki se je mesca Grudna darovaje částilo, od kal (?) (Keim).

Karvit je kar Horvit ali Herovit, Gerovit itd.

Koleda, boginja pomladi pri Uskokih, v Dalmaciji pa solncne obrnitve; morebiti od kolo (Jubelfest). Koledniki so, ki dari za cerkev pobiraje po hišah pojejo.

Kašče, Košče od kost (Skelett) je bil med pošasti štét.

Koltki, morebiti goltki, so bili hudirji. H. str. 229 se bere: „Apparebant Koltki aegrotis, praesertim nocturno tempore, luna lucente, credebantur etiam tum nutritoribus suis comportare frumentum ex ingratorum horreis et granariis ablatum“.

Kontina ali končina so se imenovali malikovavski tempeljni, morebiti zato, ker se je v njih zakon (ukaz) razlagal.

Kovára, boginja podzemeljskih zakladov od kov (ruda).

Krak, Krok je bil mogočen knez, skorej na pol bog; pravijo, de je v Krakovem na Poljskem zmama v jami, ki jo še zdaj kažejo, prebivajočega s svojo zvižajo končal.

Kremera kar Kovéra.

Krive ali Trive je bil véliki duhoven, ki je imel svojo hišo na stermini visoke goré. Préd-nj je móгла vsaka duša iti, preden je šla v večnost; zato so z merličem vselej tudi parklje ali kremplje pokopali, de je móгла njegova duša po stermini do vélicega duhovna priti.

Kervnik, v Serbskem ubiica, je bil, kateri je kri prelival.

Kupalnica (kopavnica, ognjena kópel) se je imenovala velika slovésnost, ko so po nóci, kadar je bil dan nar dalji, na gorah solncu v éast darove žgali. Ostanke te slovesnosti imajo še zdaj, kér Krés žgo. Od nje je pél Jarnik:

Stari Krés nekđaj očovam
Našim svét, al' nam sinovam.
Skoro iz spomina vzét.

Teodoret pisatelj V. veka od 2. Reg. XVI. 3. pravi: „*Vi-di... accendi rogos et trans eos saltare aliquos, non solum pueros sed etiam viros, infantes autem per flammam ferri a matribus: videbatur autem esse quaedam expiatio et purgatio.*“

Kurent bog vina in pirovanja.

Lada, Leda, Latona (Venera), boginja ljubezni, z glave ji prezé solnčni žarki; zvala se je tudi solčna boginja. Od nje, pravijo, se imenuje Ladoga — jezero (na Rusovskem). Od tod je mende tudi Ledeca vas, ki jo pišejo po nemško Laddendorf (pri Šentjerneji). Ladonj je bil nje ljubljeni vitez; Lado, bog boja.

Lajma, boginja, ki sploh gospoduje v nebesih in na zemlji.

Lalo, družinsko božestvo.

Led ali Ledo je bil vojskin bog, in zopernik boga miru po imenu Kolada.

Lel (Castor), Polel (Pollux), zvezdi tudi v malikovavskem pomenu; pravijo, de sta bila dvojčka matere Lade. Lel in Polel sta kakor leto in polet; tode po njih mislih je Polel v verstí Černoboga po zimi, Lel pa zraven Beloboga po letu vladal, ki sta se pa tudi v jeseni velikrat sperla. Tudi na luno so ji obračali, tako de polna luna jim je bila Lela, t. j. nalita (natéta) in zmanjšana Mena. (Od tod ime Mengiš, Menguš). Nju mlajši so se pa zvali Leliva. V pesmih serbskega naroda se še najde: Lele mene. Od tod je v Serbskem mena ali mijena, kar pri nas mlaj.

Libussa (Ljubica) modra, boguzvesta gospa in Přemysl,

ki je vse dobro premislil, sta bila nekdanj Pemska vojvoda, ki ji pa pravljice med bogove štejejo.

Liethua (boginja ognja) je na Litavskem, kar sicer Lajma. Njé soprug Liethuanis je po njih mislih dežja dajal.

Létnica (kar je zdaj obletnica, létnica pa zdaj pomeni letno številko) je bila velika slovesnost ob posebnem letnem času bogovom v čast obhajana.

Lihoplesa je bila neka povodnja žena; gorje mu, kdor se ji je bližal. Take hudirke so bile tudi Lutice ali Litice. Ljel bog ljubezni.

Lojda ali Ljada je bila kar Lada.

Lvarazik močni bog (lva je Rodiv. od Im. lev in raz poméni moč). Tudi se bere Lva-Račic (t. j. leo regulus); račitelj pomeni kralja. Tudi mu pravijo silni ali krepki bog.

Maallused mende Malozet, tudi Ljudki imenovani, so majhne pošasti kakor Koltki, in prebivajo pod zemljo, po noči pa skozi luknje pridejo.

Maha, Matoha, kar Bobo ali Bobon pošasti, ki otroke strašijo.

Maja ali Majka, rednica, boginja vsega, kar se na zemlji maje in raste, sosebnó pa žitnega polja. Njé v čast še zdaj v nekterih vaséh na Kranjskem postavijo o kresu visoko na verhu z mnogoterimi lepotinami okinčano smreko, ki jo še zdaj imenujejo Majo. Sicer so, kakor piše J. v. Hammer (Wien, Jahrb. III p. 158), postavljali Majovko splošni materi Bhavani (Venus Urania).

Maran (Moran) t. j. mórski, vóden.

Marjana, kar je polétju nasproti (v Indiškem pomeni marana smert.)

Markopeti kar Koltki (markotny pomeni siten, čmeren, verdriesslich, v Poljskem).

Markopole, kar je bilo podzemeljskemu bogu posvečeno.

Marovit, večerno solnce; kakor Jutrovit jutrenje, Jarovit spomladnje, Porevit zimsko. Steblo mar kakor mor pomeni v slovenskem zginjajoče reči.

Mena, Menula, Menes so z luno v zvezí, v. Lel.

Merovit kar Marovit.

Milda, Milina kar Lada.

Milostke (Milostky, Gratiae.)

Od Lade se bere (H. str. 346.) — „Ipsa Dea curru

aureo vehebatur, quam duo albi columbuli et duo cygni trahebant. Adstabant tres nudee virgines seu Gratiae (?) manibus innexis, eo positu, ut singulae singulis terga obverterent. Od teh tréh podob pravi Papanek („Hist. Slav.“ p. 172): Hae nuncupabantur Slavis Milostky“.

Mogilke so imenovali pesmi, ki so jih ob vélikem prazniku boginje Lade na grobéh (mogilah namesti gomilah), kamor so jedi nosili, peli.

Mokoš, Makoš, Mokošla ali Makošla, bog vode, povodnji in dežja.

Mora boginja, ki ponoči ljudi terpinči.

Moras (Morus, Moraus) skoraj kar Mora. Od tod Morussi lesni duhovi (Faunen und Satyren). Morena boginja zime v. Mora.

Motolica, Maha, Matoha, kar Bobo itd.

Mura kar Mora.

Murgi, vitez in polbog.

Naharvali, popačena slovenska beseda (mende namesti nekervavi). Tacit („Germ.“ 43., H. str. 354) piše: „Apud Naharvalos (Nekervavos?) antiquae religionis lucus ostenditur. Præsides sacerdos muliebri ornatu, sed deos interpretatione romana Castorem Pollucemque memorant, ea vis numini, nomen Alcis; nulla simulacra, nullum peregrinae superstitionis vestigium, ut fratres tamen, ut juvenes venerantur“. Po Vollmer-u („Myth. aller Nationen“ Stuttg. 1836, p. 877) je Alcis, Alces, Altschis le popačena slovenska beseda „Holzy, Holschy, ki je slovensk malik v podobi dveh bratov izobražen. De je bil to slovensk malik, se tudi iz tega vidi, ker v nemškem malikoslovji („Grimm d. Myth“ p. 39, 204) tega imena ni, in ker Tacit sam pristavi: „interpretatione romana, t. j. če se na rimsko prestavi, in „nullum peregrinae superstitionis vestigium“ kakor bi rekel: le besede so ptuje, drugo nam je vse znano. Lahko je pa misliti, de beseda Alcis kakor tudi Holzi, v pomenu deček ali mladenček, pride od staroslovenske hlak (pl. hlaci) ali hlast, t. j. cœlebs, ledig (hlačba, cœlibatus). Kdor je navažen slovenskih besed pri ptujcih iskati, se ne bo čudil, če najde

hlaci v alcis preminjeno. Na Litavskem je bil pa vitez in polbog Aleis po imenu.

Nebe (Nebo, Nabo) obòk nad njimi ali podnebje jim je bilo mogočno božestvo; od tod, so si mislili, izvirajo vsi drugi bogovi, kakor blisk in grom.

Negoda, boginja hudega vremena, nesreče, neprijetnega časa.

Nemisi (Nemisa, Nemiza, Nemisia, Nemizia), bog rodovitnosti, z glave mu prežé štirje žarki, ki vetrove pomenijo, na spodnjem truplu mu leži golob z razprostenima perutnicama, ki pravijo, de vihar pomeni.

Nia, Nya (Niam, Ninva, Nijola) podzémeljska boginja. Nocena, ponočna boginja.

Novo leto (Nov-rok, Navruc, Nevruč) se je pri starih Slovanih po leti začelo; od tod še zdaj léto velja tudi za poletje (Sommer).

Oblevačka ali Kupačka je oblivanje ali kópanje pri nekterih slovénostih.

Obr, Obor pomeni: velikan (gigas), po Grimmu od Avar, Avarus.

Odin ¹⁾ malik svetlobe na Litavskem.

Oglas, Ohlas, Ozvena, t. j. jék (Echo); je bil po njih mislih lésni ali gorski duh.

Pan gospod, Pani gospa, pomenite velikrat bogove solnca in svetlobe.

Perun ²⁾ (od perù = ferio, quatio) v. Baram, Piorun pols. Perkun, Perkunos, Perkunust, Parom, Peraun, Peron, Prono, Prove, Proven. Tako različno so imenovali mnogoteri slovenski narodi svojega nar. višjega boga, ki so si ga mislili v blisku, zato mu je bil Svetovit (Svetovid) pridružen.

Bielowski p. 15, H. str. 258 pravi: „Peron sive Pierun vocatus a verbere, ac si diceres: fulminans tonans eandem, quam apud alias gentes Jupiter, inter Slavos habuit existimationem, et maximus omnium Deastrorum fuisse principio apud illos perhibetur.“

1) Odhin, kakor se bere v Šafarik's „Slavische Alterthümer“ I. str. 134—139., je bil mogočen kralj in srečen vojščak.

2) Od Peruna in drugih bogov se bere več v „Slov. Bčela“, čísto 27, tečaj III.

Pikal, Pikolo, Pikuljk, Poklus, Pokollos. Vse te imena so eno, in pridejo od pekel, ki pomenijo podzemeljskega boga.

Pilvit ¹⁾ (Pilwit), **Plivnik, Plévník**, bog rodovitnosti, ki stori, de žito plenja, tedaj je Plivnik ali Plévník namesti Plénjik. Pilvit (Pluto) je skorej kakor Sveto-Vit sestavljeno.

Pizio ali **Kaunis** je bil sin boginje Milde (Lade).

Podaga, Pohoda, Pogoda (**Dogada, Dagoda**) boginja pomladi, jasnega višnjevega neba. Od Pogode (H. 274) pravi Dlugosz: „Habebatur et apud illos pro Deo Temperies, quem sua lingua appellabant Pogoda, quasi bonæ auræ largitor“.

Pohvist, Pogvizd, Posvizt, Negoda (intemperies). V Kievu je bil Pohvist v posebno veliki časti, na Pemskem pa pod imenom Nehoda.

Poklus in **Pokole** kar **Pikal**.

Pokuč hišni bog.

Poledne, Polednice (Daemon meridianus).

Polel, Lela, Lelum, Lelus v. **Lel**.

Polkan, Rusovski lesni duh, ki ga je pol človeka pol konja.

Porevit, Borevit bog zime, tudi pohitve (ropa).

Porembog, Potrembog (Potrób - bog) ki pomaga potrebnim, kakor **Višnu** pri Indjanih.

Porenuc, Porenut, bog porodnic, ki je imel pet glav. H. str. 130: „Hæc statua quatuor facies repræsentat, quintam pectori insertam habebat, cujus frontem læva, mentum dextra tangebatur“. — „Slavi pergebant ad Porenutum, Deum scilicet embryonis et exorabant, ut liberos in utero bene formaret, quam vim ei tribuebant, Slavonice appellatur: Poroniny“. Iz tega se vidi, de so ga od poroduice tako imenovali.

Poritata, Porilada, Poruata, boginja končanja (od poriti, poruti ali porovati).

Potrimba pravijo, da je bil Radegost. Nemeec Ekhard je ime Potrimba ²⁾ izpeljal iz potreba.

¹⁾ Pilvit, morebiti namesti Beli Vit, kakor Beli Bog; bile, vile (t. j. bele) pomeni pri nekterih Slovanih duše umerših in pri nas bilje (Todtenofficium).

²⁾ Derivatur autem vox Potrimbus a sorabico nomine potrěba sive potrebný egenus, indigens a verbo trebam, quod significat ego, indigeo. (Monum. In-treboc. pag. 77.) Novice teč. 9. l. 30. 1853.

Pozvíd, bog burje in viharjev pri malikovavskih Rusih.

Prabog je bil zmed vsih bogov izvirni in nar. višji, bog vse oblasti v nebesih in na zemlji. Pri Slovakih se je beséda Prabog do današnjega dne še ohranila. Pra — je predlog kakor v pradéd, pravnuk itd. po sadanje preddéd, predvnuak itd.

Pramen (promenj), Prom, Prome, Parom, Prouen. Se je spreminjal kakor svetlôba ali žarek. Helmold („Chron. Slav.“ I. c. 83. p. 68, H. str. 260) piše: „Illic inter vetustissimas arbores vidimus sacras quercus, quae dicatae fuerant Deo Prouen. Illic secunda feria populus terrae cum flamine et regulo convenire solebant propter judicium“.

Pramžimas (Prabrama, Praživot), je bil na Litavskem začetnik vsega življenja; Prabog, svetloba, vzrok stvarjenja.

Pramžu je bilo imenovano Pramžimasovo stanovanje. ¹⁾

Praurime (Pravrime) boginja svetega ognja, ki so ga mogle device (imenovane Praume, Vestalinen, Vestalike, Veste, odtod izpeljujejo nekteri „nevesta“ ne Vesta, ali ne v devištvu odločena, in Vesta od *ίστια* dom, greška Hestia in indjanska Agnaja ste tudi boginje ognja.

Pravda, Pravo, kar Perun.

Prija, kar Živa.

Pripegal (Pripekal), kar Živa.

Prokorimos, kar Pramžimas.

Priapus, kar Tur.

Propastnik (Priepasnik), kar Pekelnik (od propast, brezno).

Prone, Prono, Proven, kar Perun.

Provo, Pravo, bog pravice.

Prvesnja poméni še zdaj pomlad pri Slovakih, kar Vesna.

Premysl v. Libussa.

Pušč (Puscetus) bog končanja.

Pusteric (Pistric) bog osode (veči del hude). Mende od Pija — ta bivšega v verstí Černoboga in streti. Od njega (H. str. 290) se bere: „Idolum Pusteric intus cavum est et aqua repletum atque igne circumdatum cum ingenti sonitu aquam illam in adstantes instar flammaram evomit“. Nekdanji „hlaçon“.

Radagost, Radagaisus je po nekterih menjenji Ra-

¹⁾ Sveté ptice Slovenov. Číslo 11. tečaj 3. Gavran, číslo 14. tečaj 3.)

degost. Od unega Středowsky (Sac. M. hist. p. 37. H. str. 11) piše: Radgost seu Radagostus ex famosioribus Deaster unus et per plurimas slavonicarum gentium regiones praecipua religione celebratus, qua a Radagosto famosissimo inter Scytas et Gothos rege suum nomen et institutionem trahere perhibetur et hac ratione et occasione pro numine est a Slavis sublevatus. Radagost (bog veselja in gostarij) je živel leta 411. Drugi pišejo od njega, da je bil slikan (malan) z levovo glavo, ki je bil na njej prelépo kovan venec, in gosi ali labudu podoben plič z raztegnjenima perutama. Čern konj mu je bil posvečen, ki se nanj ni smel nihče drugi vستي, ko le njegov duhovnik. Ta konj jim je služil v prerokovanje. Veliko slovesnost so mu posebno spomladi doprinašali.

Radamaš podzémeljšk bog, kar Pekelnik, Merot ali Marovit.

Radegost, Radihost, Radigost (Mercurius) je sestavljeno ime z besedo radost, ki pomeni veselje in gost (hospes). Masi v bukvah „de Diis Obotritarum“ (c. 4. p. 72.) pravi: „Radegast forma erecta augustiori conspicuus erat — facie rotunda ad majestatem magis quam venustatem composita, pars imaginis pulchritudinem herois, pars vero res gestas et insignia illius ostentat“.

Rarah, Rarašek, kar Pekulik.

Rassa ali Rosa je bila velika slovesnost zedinjenosti ognja in vode; na Poljskem Sobotka, na Prusovskem Kekiris, na Volhovskem Kokkuris in na Litavskem Rassa ali Rosa imenovana. Obhajali so jo 23. Rožnika zvečer, ker so ogenj nétili in cvetlice v vencih v vodo metali.

Ragana na Litavskem, kar Vile (Nymfa).

Ragutis na Litavskem, kar na Rusovskem Uslad bog gostja.

Razi, bog svéta (svetovavec).

Razivia, t. j. Rodiva, kar Živa.

Rugevit v. Barovit.

Rusadla ali Tuřice je pri Slovakih imenovana slovesnost dne Létnice o vinkuštih, ko še zdaj visoke drevesa pri hišah stavijo. Mende namesti Rusalo ali Risalo, ker Ris in risati ima tudi pri Slovenih vražen pomén.

Rusalke, povodne device, ki v globočinah vod prebivajo (Sirenen).

Samargla t. j. Zmrzla, osebenost ali osebedetje (*Personification*) zimske merzlot.

Samoženke, Samoženke (*Amazonen*).

Sani, Tasani ali **Dračice** (sen) kar **Vila**.

Santu — **Sitte**, **Suantevit** (njegov pop se je zval **Abaris** t. j. obvarič) t. j. **Sveti Vid**, **Sveta Sijatev**.

Saruisee t. j. **Zarovišče** (pokopališče) in **Dupna mog-gula** (votle gomile); tako se berejo spominki na Pomerskem in v **Braniboru** (**Brandenburg**), kjer so nekdanji Slovenci pokopani, in vsi njih mlajši v nemščini popolnoma vtopljeni. (H. str. 407.)

Sytivrat, Sytiarat, Satiourata (podoba solca in vode) namesti **Zitivrat** (življenja povernitev); žitje pomeni življenje in vrat, vratiti, verniti.

Škrat, Škratelj v. **Gorinja**.

Schuaixbog t. j. **Zvezdbog**, je skorej kakor **Svetovid**.

Schwaitix se bere v pruso-litavskem malikoslovju, namesti **Svetie** (**Luciferus**).

Sevana, slovanska **Diana**. Prebivala je v tamnih gozjdih. Nje podobo so device z venci kinčevale.

Siva, Shiva t. j. **Živa**. Prokosi („*Chronicon Slavosarmaticum Prokosii*“, Warschau, H. str. 125) tako piše: „*Divinitati Zyvie fanum exstructum erat in monte ob ejusdem nomine Ziviee dicto, ubi primis diebus mensis Maji innumerus populus pie conveniens precabatur ab ea (sc. divinitate), quae vitae auctor habebatur longam et prosperam valetudinem. Praecipue tamen ei litabatur ab eis, qui primum cantum cuculi audivissent, ominantes superstitione, tot annos se victuros, quoties vocem repetiisset: Opinabantur enim supremum hunc universi moderatorem, transfigurari in cuculum, ut ipsis annunciatet vitae tempora*“.

Kakor se tukaj vidi, pomeni **Siva** boga moškega spóla, tedaj **Živi**, eden nar višjih bogov; ker pravi: **Opinabantur enim hunc universi moderatorem** itd.

Slava je po menjenji gosp. prof. **Kollár**-ja kar indiška ognja boginja **Suaha**. Učene bukve „*Slava Bohyně*“ je dal na dan, v katerih terdi, da je od tod ime našega naroda. Ali g. **Šafařík** („*Slav. Alterthümer*“ 2. B. str. 46) pravi, da te bukve sicer velike učenosti, so bolj delo pesniškega duha, kakor glo-

bočega preiskovanja, in spriča po vsih preiskavah, de le Slo-
vén in Slovan (kakor tudi dalje Slovenec in Slovak) je
pravo lastno imé; vse druge kakoršnekoli našemu narodu od
ptujcev ali poptujčancev pridjane imena so le pokveke ali popake.

Smertnica pri Lužičarjih, kar kuga.

Sobótka se je imenovala nar večí slovesnost solncu v
čast o solčni obrnitvi, ali kadar solnce nar više stopi v. Ku-
palnica.

Sotvar, bog zemelnega ognja pa tudi bog govéd, zato
so mu živino darovali.

Spori (*σποροι*). Tako so nekđaj Greki in Latinci Slovenc
imenovali; to je pa le, kakor g. Šafařík dokaže (Starož §. 7),
popačena beseda Srb, Sorb.

Stado je ime zborov v čast Ladi in Lelu storjenih.

Stanica, Starica, Stavica (Standarte), kar pri nas
stavnica. Saxo Gr. (str. 322) pravi: Inter signa et aquila
erat Stanitia magnitudine et colore insignis,
cui tantum venerationis a populo Rugiano tributum
est, quantum omnium pene deorum majestas obtinuit^a.

Sterrobog, kar Černobog.

Strava ¹⁾ ali Stipa se je imenovala na Litavskem vsa-
kolétna mertvaška pojedina, pri kateri so si mislili, da jedo tudi
duše umerših, in so jim jedi pod mizo metali.

Stribog (Aeolus) bog zvézd in bliska.

Stuače (morebiti stojače) v Hercogovini gojzdni duhovi.

Studenec, jezero na otoku „Rügen“, ki so mu božjo
čast skazovali.

Stir, Tir, kar Tur.

Suaha, kar Slava.

Svantevit, Suatouyt, kar Svetovit.

Sudice (Parcae) boginje, ki so duše ob smerti sodile
in potlej drugim bogovom prepustile.

Svetógora v. Dévana.

Sur, indišk bog svetlobe, od tod gosp. Kollár ime Srb,
Sorab itd. izpeljuje.

Svétic, Svetič, Svetlonos in Svetluše, ki svetló-
bo nosi (Luciferus).

Sveta zelona je bila slovesnost ob letni zelenjavi.

¹⁾ Strava, trava pride od truti rediti, kakor slava od sluti, Sava od
suti itd.

Svetovit, Sventovit ¹⁾ v. Zvantevith je bil nekterim nar višji bog. Naj krasnejši Svantovitov tempelj je bil v Arkoni, kjer je stala njegova štiriglavna podoba z obritimi lasmi in brado. V desnici je deržal brončen rog, v levici pa v kovk podperti log. Sukuja mu seže do stégen. Stal je na goli zemlji, zraven njega pa ležé berzda, sedlo in meč z zlatim deržalom in z ozališano nožnico.

Obrita glava in brada pomenite, da ta Bog, akoravno ni bil drugemu podveržen, vender ni bil popolnoma svoboden ali samosvoj. ²⁾

Zmed praznikov, kateri so se vsako leto Svantovitu v čast obhajali, je žetvino praznovanje nar bolj znano. Praznik je bil prosiven in zahvaliven, in se je vsako leto precej po žetvi ob lepem vremenu obhajal. Duhoven, ki je bogu darove opravljjal, je poprej tempelj z metlo očistil. Svetišče so tako čistili, da nobeden, tudi duhoven pri očiščevanji tempeljna se ni smel odahnti. Kadarkoli se je hotel odahnti, je skočil k vratom, da bi tega svetega kraja s svojim dihanjem ne oskrnil. Trume ljudi so pri darovanji tempelj obdajale. Klavni darovi se vpričo ljudstva zakoljejo. Med tem Svantovitu posvečeni duhoven „Grive“ imenovan, iz presvetišča božji rog prinesé, ga ljudstvu pokaže in pogléda, ali je lanski med že vsušen, kar je pičo žetev pomenilo. Tada je duhoven ljudstvo opominjal, da naj si obilne pridelke skerbno prihranijo. Če je pa rog še poln najdel, jim je duhoven obilno žetev prerokoval, in ljudstvo se je veselilo obilnosti, ktero jim dobrotljivi Bog za prihodnje leto obéta. Potém izlije duhoven z medom napolnjeni rog k nogam Svantovita, ga spet napolni in sam izpije. Dobro je pa tukaj razločiti med starim, skozi celo leto v tempeljnu shranjenim, in od Boga posvečenim medom, kateri minulost poméni in se k bogovim nogam izlije, in med novonapolnjenim, ki poméni prihodnost in gorke želje ljudstva, da bi jih Bog obvaroval silne nevarnosti, lakote in težáv. Ta méd se je Bogu posvetil; zato ga je tudi le duhoven izpiti smel, da bi druge ustnice posvečenega roga ne oskrunile. Rog je potem spet napolnil in Bogu v naročje podal, da bi méd za prihodnje leto ohranil. Potem

¹⁾ Valvazor ima (II. p. 378) Zvantevit in pravi, da so ga Slovence imeli v toliki časti, da se še v okoljavi njegovega tempeljna niso prederznili ne kleti, ne priségati, ne svojega sovražnika zgrabiti.

²⁾ Kaj njegove štiri glave itd. pomenijo. Je povédano pod „Zvantevit“.

silno velik jerbač (Honigkuchen) prineso, da bi se mož prav lahko za njim skril. Duhoven zanj stopi in vpraša ljudstvo, ali kaj od njega vidi? Če se mu je vprašanje poterdilo, moli Boga, da bi se prihodnje leto ne vidil več izza jerbača, opomni ljudstvo k pobožnosti in zbor zapusti. Jerbač je pomenil vsakolétašnja žetev. Če je bila obilna, jej je tudi velikost jerbača primerjena bila; če je pa pri piclem ostala, je prosil duhoven, da bi se prihodnje leto ne vidil več izza jerbača, t. j. da bi dobrotljivi Bog veči obilnost dodelil, in mu je tudi veči jerbač obljubil.

Ko je bila daritev dokončana, se je ljudstvo k jedi in pitju spravilo, in vsakemu se je v greh štel, ko bi pri taki pojedini trézev ostal.

Sytivrat, Satiurata pri Indjanih, t. j. Žitivrat, začetnik novega življenja.

Šetek, domovni duh, pri Rusih Déduška.

Tabor, kar Tur (Mars).

Triglaus, Triglav, (Terglav) bog, ki so mu Slovani posebno veliko čast skazovali: Od njega se bere: („Vita s. Ottonis“ H. p. 744, c. 13) „Summus paganorum Deus imaginem Triglavi, qui principaliter ab eis colebatur itd. Erat autem ibi simulacrum triceps, quod in uno corpore tria capita habens Triglaus vocabatur“.

Tiknis, bog solčnega mraknjenja na Litavskem.

Topilec, (Topien, Topnik), potopni bog, ki ljudi in živali v potop vleče.

Torek je po P. Marko-tu Mars od kod? — v. Tur.

Tribog, kar Černobog.

Trigla, Trivejde, kar Triopa:

Triopa na Litavskem, Trimurti na Indiškem, bog v treh podobah.

Trpaslik na Pemskem, kar Paostuki, ki pod brinjem prebivajo.

Tur, kar pri Skandinavih Tyr (Mars), od tod Turica nastane. Tur pomeni bika (Auerochs, Turjak, l. Trják Auersberg); po tem se vidi nekaka zveza z Egipčani, ki so tudi bika (Apis) kot boga častili. Tur je bil tudi v znamenje rodovitnosti. H. (str. 196) pravi: „I vicini Russi e Polachi conoscevano Marte col nome di Turo. Fra essi dura sempre un tal nome“.

Ubijica pri Serbih, kar sicer Merot ali Krvnik, mervask bog.

Uslad ali Oslad, bog gostja pri Rusih, ki so ga po dokončani žetvi posebno častili.

Usparinia pri Rusih, Susparinia pri Litavcih je bil mejask bog, ki jim je poljskih mej varoval.

Veles, bog domačih žival, pri Rusih je bil prvi za Perunom. V Boznii se imenuje od tod hrib, na Greškem mesto in na Kranjskem vas Velesovo.

Velona, na Litavskem je boginja večnosti, sicer kar B a b a. Vila (Hekate) Nymfe.

Vilkodlak, hostni duh.

Vinithi, Vinuli, Vandali; tako so ptujci Slovane imenovali. Helmold (I. p. 2): „Ubi Polonia finem facit, pervenitur ad amplissimam Slavorum provinciam eorum, qui antiquitus Vandali nunc autem Vinithi seu Vinuli appellantur“.

Vit, Vid se z mnogoterimi predstavki: Sviatovit, Svatovit, 1) Zvantevit, Svatovid, Svetovid itd.

Vit, kot bog svetlobe, je tudi pomenil zmagovavca, od tod vitez. v. Barovit.

Vrag v. Čert.

Zabot ali Sobot, skorej kar Svetovit in Sobotka, slovesnost mu skazovana.

Zarja, Zora, Zore, kar Jutrobog.

Zelon, kar Radegast. Zelun (Zela) so rekli, je Perunov sluga.

Zelu ali Zelv je kar Zelon; želev pa je črepaha (Schildkröte), in od tod menijo, da je Zelon.

1) Podoba malika Svatovita (kamen balovan) je bila najdena 1848, kakor Dunajske novice povedo, v Galiciji pri mestu Husiatinu zraven rusovske meje, in je zdaj hranjena v muzeumu Krakovskem. Najdena je pa bila Svatovitova podoba v potoku Zbruču; nad njim je skalovit griček, in razvaline starega zida iz trdnega kamna kažejo, da je tukaj malikov hram (tempelj) stal, še bi se skorej mesto dalo vganiti, ki je podoba na njem stala. Podoba je iz pesenika in bolj lično izdelana, kakor sicer take starine; visoka je čez 9 čevljev, in široka na vsako stran 15 palcov. Štiri glave ima, na vsako stran eno, in vse štiri pod enim klobukom; tudi ima več rok: v eni je rog, v drugi obroč ali kolo, druge ima na persi položene, na pasu pa meč pripet in spodej konja s podprogo. Stalo podobe je spodej odkrušeno, in na straneh ima več moških in ženskih podob. Štiri glave pomenijo štiri čase solnčnega leta, rog dobro letino, meč in konj pa vojskno zmago; ker je bil Svatovit bog svetlobe, solnca, obilnosti in svetle zmage.

Zemarzla je Rusovska boginja zima t. j. zmerznjena, nje nasprotnica je pa Zimsterla t. j. jüg.

Zemè matè na Pemskem, Zemesmathi ali Séva na Litavskem, sicer Zemena (zemeljna mati, Cerera).

Zmek, Zmok, Zemik, Zemnik, Zemenikos (od zemlja), bog pozemeljskih zelj, tudi boginja rodovitnosti.

Zernbog kar Černobog.

Zernitra, Zernitračica (černi zmám Schlangendrache).

Zernitrapič kar Zernitra.

Zibog v. Siva.

Zimsterla v. Zemarzla.

Zio kar Siva.

Zivonia boginja končanega življenja in Marzana ali Morzena ji je pridružena. S slovesno odnašo Marzanne podobe, kjer je pa tudi Zivonia mogla vpričo biti, so rekli malikovavski Slovani, da smert odnesó. To šego so tudi še dolgo potem obdržali, ki so bili že kerščansko vero nase vzeli, in so vsako sredopôstno nedeljo Marzanne in Zivoniine podobe na drogu natakajene v verstni spremljatvi med žalostno petvijo nesli in v mlako ali reko vergli. Od tega se bere „Dav. Peiferus rerum Lips“ C. III. p. 312: „Hi (Lipsienses) ut traditur simulacra Martanae et Zivoniae, haec autem idolorum Cereris et Dianae erant numina, contis infixata vulgo e vicis solenni pompa, lugubri et quaerulo carmine deportare et in proximam paludem vel praeterfluentem amnem objicere solebant“.

Zislbog, g. Hanka piše Čislbog od čislati; morebiti je pa le Zišlbog, ker se bere, da je bil po noči solnčni namestnik (ko je solnce zašlo). Nocena ponočni bog, ki je lepoto in rodovitnost zemlje in ljudi navdihoval. Od navdihe lune se bere („Slav. Boh.“ p. 287): „Natos crescente seu nova luna venustiores, veteres et decrecente deformiores futuros putant. Hinc Slavis quoque enatum proverbium, ut deformes veteres luna natos dicerent“.

Ziza, Ciza, v Cica. Od nje se bere (H. str. 279). „Ceres sive Ciza Dea mammosa et altrix omnium rerum“. Tudi ji pravijo Zizilia, in Rus Kaysarov jo imenuje Didilia (ker je v Rusovskem titka, kar sicer cic, ziz ali sis).

Zlebog, Zlibog, Zliduh, kar Černobog.

Zle, kar Čert.

Zmak, Zmok v. Zmek.

Zmora, kar Môra.

Zuttiber t. j. Svetibor (Heiliger Hain).

Zvič se je imenoval večni ogenj, ki je Perunu v časti gorel, in ktereга ugasitev je bila s smertjo kaznjena. Ker jim je bilo na tem ognji tolikanj ležeče, je lahko misliti, da so se očiševanja duš v njem nadjali, da so duše umerših skozi njega prišle v nebeški raj in de od tod imamo besedo vice (purgatorium).

Namesti Zvič se večkrat bere Zuicz ali pa tudi Znicz, n. pr. H. str. 88: „Imprimis ignem, quem sua lingua Znicz ut rem sacram appellabant cultu divino prosequabantur, cumque in celebrioribus locis atque oppidis observabant — Fulmen quoque, quod Perunum slavonica lingua appellabant, pro Deo colebant. — Solem forte nubibus obscuratum credebant sibi succenseri, ideo sese illi, quo placaretur, devovebant“.

Zvantevith, Svatovid, v. Svetovit, ki je bil Vid (Vid ali Vit je po izreku skorej eno), tedaj tudi bog svetlobe ali Belibog. „Scrip. rer. Jutreb.“ II. p. 12: „Helmoldus (C. c.) admonet plures Deos bonos i. e. Blelocos, plures itidem malos sive Zernobocos¹⁾ apud Slavos fuisse, qui tamen singuli propriis denuo nominibus distincti erant“ (S. Krüger: „Disp. hist. de Serbis V).

Živa, Živena (v. Siva), je skorej kar Ziza, pa tudi kot latinska Venera (Krasopani) H. str. 280: Simillimum Veneris in curru stantis cum tribus graetiis (?) idolum fuerat Magdeburgi, quam urbem ab hac Dea (tedaj Dzeva, Dêva) Slavoni olim Diewen vocabant.

Živi, Zywie v. Siva.

Žlidni, kar Koltki.

Žwaigždunoka (t. j. zvezdino oko ali luna), so rekli, da pozna ték zvézd, vlada noč in ponočne opravila, ob polni luni gleda jasno na zemljo, in ob preminu lune se umakne.

¹⁾ Valvazor (II. p. 377) ima Zcerneboch t. j. črni bog, kakošen in kdo da je bil, že ime pove.

Po t m se jezi, se oberne in skrije v oblake. Da je bila z luno eno bistvo, pričajo tudi pesmi Litavskega naroda L. I. Rhesa's „Dainos“.

Potr bno se mi je zd lo pričujoči kratki osnutek slovenskega malikoslovja,  e tudi  e v veliki nepopolnomasti, tukaj na dan dati, da bi blagovoljno Slovence opomnil ali spodbudil pridno nabirati, kar je k dover enju tega predmeta silno potrebno, t. j. pravlji e, marnje, basni, stare šege, narodove pesmi, marsikake lastne imena, ki so se iz starih časov med ljudstvom  e ohranile. Med ljudstvom po selih se marsikaj sliši, kar je v mestih popolnoma neznano, in velikrat je  e ena zastarana pa na znanje dana beseda k znajdbi ali vterditvi imenitnih reči pripom gla.

Imena latinskih bogov iz slovanskega.

Ve  od tega je v Sl. Bčeli 2. te . str. 92, kar tukaj nekoliko krajši postavim. Vsak pameten človek da vsaki osebi ali reči takšno ime, ktero po njegovem jeziku pomeni kako lastnost t  osebe ali reči. Kakor pos amezen umen človek, ravno tako dela tudi vsak  men narod, in poi e za vsako osebo ali re , ktero hoče kerstiti ali imenovati, iz zaklada svojega jezika kako pomenljivo ime. To je umnemu  loveku lastno.  e se tedaj pri kakem narodu besede ali imena najdejo, ktere v njegovem jeziku nimajo nobenega poména,  e se tudi njega nar starjim koreninam prim rijo, je to gotov dokaz, da so te besede ali imena ptuje, od drugega jezika vzete, ali izposojene s stvarmi ali um vki vred, ktere zaznamvajo. Po t m takem je gotovo, da so Rimljani večino svojih bogov od Slovanov sprejeli, ker so njih imena le v slovanskem jeziku lepega, prim rnega poména, naj se to ime su e, zavija in obrača kakorkoli; ker ni ondi dom . Pov  nam pa Herodot (v IV. knjigi), da so Traki (staroslovansko pleme) Baha, Marsa in Diano  astili. Pri njih je pa Bachus imel ime: Boch ali Bogh in jim je bil, dokler je  e vera v edinega Boga  ivelca, naj više bitje.

Bog ali Boch so pa Greki in Latinci po svojem priko ili o v a preminili in mu os ali us natakneli. To poterdi tudi Strabon, ki v svoji 7. knjigi piše, da pri Trakih navadno božje ime: Samolksis ni nič drugega pomenilo, ko edinega živega Boga. Ger ki Samolksis pa nič drugega ni kot slovanski Samo-

živst t. j. kateri od samega sebe živi; *I* je tuji jezik po svoji šegi vménil, kakor se zdaj pravijo svitlo in svito. Kakor se je pa *séasoma vera* v edinega Boga zgubila, je tudi njegovo imé ob pravi pomén prišlo in se na ljudi preneslo. *Bach* ali *Bog* jim je bil imeniten vojvoda, in *Samolkis* ali *Samoživs* jim je bil nar večí modrijan.

Bachus ali *Bog* je imel še dvoje drugo imé, kakor piše *Makrobi* (*Saturnal. c. 18.*). Imenovali so ga namreč tudi: *Jachus*, *Jakus* in *Attles*, *Attimes*. Razumen pomen teh se spet le v *Traškem jeziku* najde. *Jachus* je *Jaki* ¹⁾ močni, in *Attles* je otec, otac, *atta*, ker je *Bog* zares vsegamogočni otec.

Bacha ali *Boha* so tudi imeli za znajdenika vina; mati mu je bila *Zemele*; posvečen mu je bil *Thirsus* njegov spreva-javec je *Silenus* ali *Zelenus* in duhovnice so *Bassaride*. Vse te imena so *Traške*, tedaj *Slovanske*.

Zemela, kakor *Makrobi* (*Satur. kn. I.*) priča, je bila bo-ginja zemlje, od ktere je njeno imé. *Semele* je tedaj zemlja, zemblja, zemalja, ktera nam vino rodi. *Palica Thyrsus*, ktero je od *Semele* ali *Zemlje* rojen *Bach* ali *Bog* vina v roki imel, očitno ni nič družega, kot *ters*, *tirs*, *tars*, *ters ovit* okoli kola; *ters* z grozrdjem, iz ktereга vino teče.

Basaride, *Bachove* duhovnice ali služkinje, niso tudi nič družega, kot *ilirске busare*, *busarice* t. j. take osebe ali stvari, ktere so po germovji, ali *busiah* (*zasedah*, *Hinterhalt*) skrivokajo, skrivoma sprehajajo. To so pa storile *Bahove* duhovnice, kadar so njegove svetke, praznike obhajale; tudi so se z vejami pokrivala in venčale. Ravno zato so stari *Traki* tudi lisico imeli za *busaro*, in lisičjo šavbo so imenovali *busarico*. *Greki* in *Latinci* so tudi to imé po svojem jeziku zavili, *u* v *a* preminili in ga v *basaris* ali *basarides* prekovali. *Silena* *Bahovega* spreva-javca so slikali z zeleno rozgo (*tertno mladiko*) venčanega, napuhnjenega, prevzétnega, silovitega, kakoršen je človek. Taki so nasledki vinske sile (*moči*), ali ni od tod ime *Silenus*? ali od zelenega venca?

Hči boginje *Semele* ali *Zemlje* je bila *Ceres*, *Cerera*. Njo so častili boginjo zemeljskih plodov t. j. zernja, sadja, itd. kar se iz zemlje rodi. Tudi *Proserpina* so ji rekli, namreč od *serpa*, *proserpiti* ali s *serpom* požeti, da se po tem zernje dobi.

Tudi *Diana* je slovansko imé; nekđaj so jo tudi imeno-

¹⁾ Teга imena primki so na *Kranjskem* navadni: *Jaki*, *Jakič*, *Jaklič*, *Jakše* itd.

vali: Diviana, kakor priča Varron (g. kn. de L. L.) in Tull (2 kn. od roda bogov). Bila je prečista devica, kakor malikoslavje ¹⁾ govori, in da si to krepost, čistost obvaruje, je izmed ljudi v gojzd pobegnila z nekimi drugimi devicami in tam ob lovu živela; zato so jo tudi za boginjo lova imeli. Slovenci še dan današnji imenujejo dekletke, deklino, divjo, ktera je ljudi boječa ali plaha, rekoč, da je nekako divja, divjasta, divjakinja. Tako tudi pravimo od živine, ktera ni krotka in privajena, da je divja, zdivjana.

Kér Latinci, ki so boginjo Divjano od Trakov in Skitov dobili, njenega imena niso razumeli, so ga po svojem prikrožili poznéje v Diano.

Če globokeje pogledamo, vidimo, da še današnji Iliri svoje hčere po korenu: divji, a, e imenujejo: diva, déva, divna; ali v pomanjšanji: divojka, devica, devojčica. Iz tega se vidi, da boginja Diana ni imela lastnega imena, ampak občno z vsako drugo devojko. Pa tudi povesti nam pravijo, da so stari ilirski narodi svoje hčere ravno tako na skritem imeli in odgajali, kakor je Diana živela. Siromaške so sicer mogle tudi na polje, v verste itd. délat hoditi, ali ostro šego so imele, se tako skerbno moških ogibatí, da na pozdrav celo hvale niso rekle, ker je nespodobno bilo z njimi le besedo pregovoriti. Še ni dolgo t. j. v l. 1806, kar piše Apendini, da so stari Dobrovničani tožili in se žalostili, da se ta sveta šega popušča, pokvarjena od ptujcev.

In iz Posidone izvemo po Strabonu (kn. 7.), da so Traki devišstvo in čistost v tako visoki časti imeli, da so mnogi vse svoje žive dni v deviškem stanu živeli. Rekli so jim čisti — zvesti, čiste — zveste. In kakor druge bogove in boginje so Latinci tudi to šego od Trakov sprejeli in vpeljali čiste, devištvu zveste device — veste — vestalie in boginjo Vesto.

Ravno tako se tudi iz traškega ali ilirskega jezika in iz nobenega drugega ne dajo zjasniti imena: Uranus, Neptun, Libitina, Kotitus in Orkus.

Uraniti t. j. rano vstati, rano uraniti, pred dnevom, ali kadar je še nebo polno zvezd, so še sedaj pri Ilirih navadne besede. Od tod latinski Uranus t. j. zvezdno nebo, in Bog nebeza, in Urania najditeljca zvezdoslovja. Nepton, Neptun, Bog morja, ki ne vtone t. j. Nepton ali Neptun.

¹⁾ Beseda basnoslovje ne zaznamva pravega uména.

Libitina je po svedoštvu Plutarha toliko, ko Venus. Njeno ime pride od: ljubiti, ali libiti, kakor tudi latinske besede: lubet, libitum in libido. Rekli so ji tudi: Kotita od kotiti t. j. roditi; odtod še današnji: kotiv t. j. nezakonsko rojeni. Sicer se zdaj kotiti samo od živali reče. Tudi koklja skoti (n. zleže) piške. Orcus, bog peklenski, je naš vrag, urag. »Orcum, piše Veri (Verrius), ab antiquis dictum uragum«; vrag od vreg, vergel, veržem.

Mars, bog boja, ima tudi svoje ime iz slovenske korenine, bodi si iz marjati t. j. večkrat umoriti, ali iz marviti t. j. na drobce, mervice zdrobiti, zrušiti, razmarviti, kar se v boji rado zgodi, ali že iz marsiti se t. j. z mesom pobitih ali z marho se sititi, na kar mnogokrat bojna sila zažene. Bi bilo to ime iz latinske besede mors smert, smart, bi Latinci gotovo tudi rekli po svojim jeziku: Mors in ne Mars, kar jim ne da pomena.

Stari so imeli véro, da je Mart (Mars) Traškega rodú z gore Rodope. Po tej misli piše Klavdijan: »Flumina lavaverunt puerum Rhodopeia Martem«, t. j. deček Mart se je kopal v Rodopejskih potokih. Rodophe, Rodope, Rodopejski pa je po navadni spremenitvi pismen (b v p in oj v ej) očitno naš Radoboj in Rodoboj, t. j. rad boja, ali, če kdo hoče izpejlati to ime iz: ratba, rotba, rodpa, rodopa, rodope, ima ravno tisti pomen, kér rat, ratba je tudi boj po družih slovanskih narečjih.

In da ima beseda Rhodape res ta pomen in izvir, poterdi ta okolnost, da so Rodopejci po priči Tucidida (kn. 2) z bojnim viteštvom deleč sloveli, obročani s kosami, in zato imenovani: kosonosci (macheroferi). Druga priča tega je Klement Aleks, kateri Traškim naselbinam po Ilirskem tudi pripisuje, da so znajditelji bojnega orožja in zares ima tudi več Traških kraljev, vojvodov, narodov in krajev primek od kakšne bojne lastnosti ali imenitnosti. Tako govori po Apendinitu spisatelj v Sl. Bčeli II. teč. in misli ranjcega Dobrovski-ta od te reči se beró v Slovanki II. d. str. 94 — 111. *)

*) Kakor je bil spis »Vzajemnost slovenskega z drugimi sorodnimi jeziki« v letšnjem sporočilu ljublj. gimnazije, tako je tudi spis »Malik oslovje« iz zapustnine ranjkega profesorja Fr. Metelko-ta, in vstreigel bo nedvomno Slovincem, ker je sploh dobro in koristno poznati verstvo nekdanjih Slovanov in ker tako vbranega celega sastavka o tej reči doslej še nismo imeli, dasiravno so nam drugi pisatelji sim ter tje marsikaj že tudi bolj na tanko in bolj verjetno povedali in razjasnili. J. M.